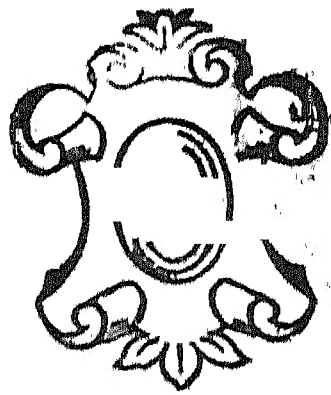

రాజసూయరహస్యము

గ్రంథకర్త

వెండ్యాల వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

పితాపురము

○ విద్వజ్జన మనోరంజనీ ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపఁబడియె.

98

సర్వస్వామ్య }
సంకలితము. }

వెల ఒకరూపాయి.
రూ -0-0

THE ANA LOO HOUSE.

SULTAN BAZAR, HYDERABAD-DM

PREFACE.

to

The Secret of *Rajasuya*

By

Pendyala Venkata Subrahmanya Sastry

Mr. Pendyala Venkata Subrahmanya Sastry needs no introduction to the scholarly public of the Andhra Desa. His deep and extensive knowledge of the entire range of our ancient literature—Vedas, Brahmanas, Upanishads, Itihasas and Puranas—, his critical acumen and fearless spirit of enquiry, have already been illustrated by one of the best books on the higher criticism of the Mahabharata ever published, whether in the European or the Indian languages. It is a mark of the frank and truthful nature of Mr. Subrahmanya Sastry that he does not claim originality of conception for his great book. The following translation of the first paragraph of a letter which he addressed to me on the 10th April 1937 is highly illustrative of the generosity of the Sastry:

“Arya! The lecture you delivered on the Mahabharata in the Gokhale Hall some time ago has been the seed which entered the field of my heart and grew into the *Mahabharata Charitra*. In the same way, the points you mentioned to me during a visit of mine which I paid to you has instigated me to go once again into Vedic literature and to write a similar book of interpretation, *the Secret of Rajasuya*. Your suggestions were only guid-

ing threads; naturally they could not be expected to be fully explorative of the whole field."

Such an appraising of a fellow-worker's contribution is a rare and refreshing feature in literature and only an author sure of his own well-founded greatness could be so ungrudgingly generous.

It was about the year 1922 that the hypothesis, developed into a theory in this book, first crossed my mind. It so happened that a great grammarian, Mr. Vajjhula China Sitaramaswami Sastrulu, a profound and eminent scholar in Sanskrit as well, paid me the honour of a visit while I was staying at Nellore. I discussed the theory with him and told him that I was sure that there would be texts in the Brahmanas and in the literature earlier than the Brahmanas bearing on my theory, which would in all probability confirm the rather daring and unorthodox interpretation that alone appeared to fit the facts. Mr. China Sitaramaswami Sastry was kind enough to look up the texts and sent me a few confirmatory extracts, but owing to various causes, which need not be expressed here, there the matter stopped.

During my retirement from public life, Mr. Pendyala Venkata Subrahmanya Sastry honoured me with a visit at Chittoor 1936 January. Knowing from a careful and diligent study of his epoch-making *Mahabharata Charitra* what a supremely competent higher critic, comparable to Dr. Syama Sastry of Mysore, we had in Mr. Subrahmanya Sastry, I discussed my theory

of Rajasuya with him. Mr. Sastry is very old. But I know of no one who catches intellectual fire so quickly and blazes forth so abundantly. Hardly had I finished stating my general view, when he was there accepting it and developing it much farther than I ever imagined it could go, and fortifying it with texts, quotations, analogies and further illustrations, at which I was completely astounded. In the result, this book, which now goes out to the world, both as illumination and challenge, has been produced.

We had a certain amount of correspondence on this subject and the following extract from a letter which I wrote to him on the 15th April 1937 summarises my position completely.

"As regards what you say about Rajasuya, I have already, as mentioned in your letter, initiated you into my theory, which evidently you are going to uphold, as a result of the scholarly and critical researches you are pursuing.

I may summarise my general views as follows:

(1) There were human sacrifices in ancient times. But all human sacrifices were not Rajasuya sacrifices. Rajasuya is a special variety of human sacrifice. In the Santi Parva is mentioned the case of a King who had one hundred wives and an only son. This one son was sacrificed, and he got in exchange one hundred sons, one by each wife. This is a variety of Putrakameshti. Jarasandha used to sacrifice kings to the gods. The ancient Greeks also were good at this game, though not so lavish.

in the Sanskrit Maha Bharata are mentioned many kinds of sacrifices, and, apparently, they ate the flesh of the animals sacrificed. Later as you find in the Asvamedha Parva, they inhaled the smell of the flesh fuming in the sacred fire and this is taken to be a reform effected under Buddhist, Jain or other later influences. In the Asvamedha Parva, curiously enough, there is a beautiful episode exalting the true Vedic sacrifices and exalting the virtue of self-sacrifice in the modern Ahimsa sense of the term, obviously inspired by Buddhism.

(2) Rajasuya is a special variety of human sacrifice in which, finally, the killing of a king was the essential ritual. Its intention was to proclaim the suzerainty of Chakravartihiva on the king performing it. It was a symbolic way — a very gruesome and effective symbol — of declaring that the Emperor was asupatitantra that other kings were vasus — sacrifices of other animals — relative to the Suzerain,

Now a king must be brought here either as a prisoner or you must catch one of one of the kings present as an invitee, provide he was a manta or a defeated or a petty monarch, and finish him off nicely. It is one of the points of our ancient civilisation that no prisoners of war were ever taken, but they were always caught and mercilessly or left to die in the state of starvation. In this respect also the Aryans were like the ancient Greeks and perhaps the most primitive tribes. Even Jarasan had captured many

ings, only to kill them. Sisupala seems to have been a victim thus cornered or captured. As he was known previously that he would be a victim, he would perhaps have kept away.

Do not think Sisupala was killed in a sudden fit of anger by Krishna, or because they wrangled in open Assembly. I think it was all pre-arranged and Krishna was chosen and given the Arghya Pooja (or Agratambhushanam, as we should now say) to be the slaughterer on the occasion. And in all probability, Sisupala was selected as the victim, because he was a very minor king, whose death would not, they thought, create a big commotion. And it would not create much. His army was too small. The private family quarrels existing between Sisupala and Krishna, may have acted as a motive for the latter to accept theunction. Perhaps, also, Yudhisthira, with his usual desire to have the benefit of both the worlds, feeling that his own guilt would be lessened by the act of engaging a route to Krishna's personal hatred of Sisupala. Anyhow, the samskara of Sisupala's body was performed by the Brahmanas, the Yajamanas of the Yagna (though Sisupala had a son, whom they placed on the throne of Chedi thus rendering vacant. Wonder if this samskara meant cutting him up and firing the pieces into the sacrificial fire.

But as a parent, a Vasuya was not a popular sacrifice, and a harsh expression of power. According to Uttara Mahayana, do not think Vamasa or Vasu or Vasuama proposes to

celebrate a Rajasuya. Bharata opposes an as his elder brother, what evil genius it was that suggested the idea to him, since one of the consequences of a Rajasuya was a general war, in which all kings would perish. Why should a Rajasuya lead to general war unless a revolting act, humiliating to the whole order of kings, had been perpetrated by main force and violently.

In the Mahabharata it is frequently mentioned that the Rajasuya of Yudhishthira was one of the root causes of the Great War.

In the last pages of Parivamsa, Janamejaya asks Vyasa why, knowing the direful consequences to Kshatriyas of a Rajasuya, he did not prevent the Rajasuya being performed by Yudhishthira; and the reply of Vyasa is — "It is fate; the calamity was pre-ordained, and we could not prevent the sacrifice."

( ) This Rajasuya was in later times replaced by Asvamedha, the sending of horses — as being less cruel and provocative of a general war than the killing of kings, while the symbolic significance remained the same.

(5) You think that the sacrifice of Unasyepa, mentioned in the first Attaśloka of the Veda, is a case of Rajasuya by a Kshatriya. I have not gone so deeply into the matter as your learned self, though I have read that Attaśloka. In fact, I am no scholar, but I have just a man of occasional intuitions into truths, which I have handed over to the judgment of deep scholars like yourself for verification or refutation. As Unasyepa is described

as the son of Ajeegarta — doubt if Ajeegarta was a Kshatriya — wonder if the sacrifice of Sunasyepa is Rajasuya proper. But perhaps you have looked up more texts on this subject than I shall ever be able to do and could prove that Sunasyepa was a descendant of Roga or gin. I am not on this subject prepared to say more than this—that it appears to be more of a human sacrifice than specific Rajasuya; and the intention too was not to proclaim the Emperorship of Jarasandha, as there was no assembly of Kings and conquering rulers to witness the ritual.

(6) As regards the murder of Jarasandha — an murder it was and no War in the true sense of the term — that I do not think was Rajasuya proper or a re-Rajasuya ritual. Rituals are performed with mantra, soma, etc. Jarasandha was a very powerful king, apparently more powerful than the Pandavas and Krishna. They could not manage their Digvijaya — conquest of the Continent — without first getting rid of Jarasandha and there could be no Emperorship without such conquest and its symbol, Rajasuya. And as they could not overcome him by open war, they took other means less honourable. Probably also there was a family or dynastic trouble in Magadha; for Mahaveva, the eldest son of Jarasandha, who succeeds on the throne of Rajagriha, becomes the ally of the Pandavas, the murderers of his father. The utmost that I am prepared to say, on my present knowledge, about the killing of Jarasandha, is that it was a preliminary of Digvijaya, which in its turn was the preliminary of Rajasuya, but not a sacrificial rite, major or introductory."

It will be seen that there are a few minor differences between the scholarly Sastry and myself. And in all these differences, I think he is entitled to full credit and authority, and my views may be dismissed as the hazards of a layman and superficial student.

Though European scholars, for instance, Hopkins, have written learned treatises on only what might be called the higher criticism of the Mahabharata, the number of Indian scholars who independently have pursued similar lines of investigation and interpretation, has been small. I can recall only a few names, myself not being widely read in the subject, Dr. R. S. Yama Sastry of Mysore, and Seeta Nath Tatva Bhushan of Calcutta. My Gokula speech is perhaps more comprehensive and covers a wider field, but only in a meagre suggestive fashion - more hints than expositions.

I can say without exaggeration that Mr. Penya Venkata Subramanya Sastry is the Indian scholar in this line. And there is hardly any one comparable to him in courage and competence and the spirit to advance fearlessly to whatever lengths reason may reach. Of course, higher criticism may not be popular in the sense of being acclaimed by one and all as orthodox and the right path to heaven. But it certainly is the right path to truth and it is a pity that at some times the way to truth and the way to heaven diverge so widely.

Andhra University, }
WALTAIR,
March 1938.

C. R. Reddy,
Vice-Chancellor,
Andhra University,
WALTAIR.

ఉ ప్రో ధా త ము .

నేను మైసూరున జరిగిన 9 5 డిశంబరు 'ప్రాచ్యవిజ్ఞానమహాసభ'కు (Oriental Conference) వెళ్లి తిరిగినప్పుడు 'చిత్తూరు'ననాఁగి (ది 2 - 9 6) శ్రీ డాక్టర్ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి M. A, D. LT. గారిని జూడనేఁగినపు డీ 'రాజసూయ' విషయక పశంసకలిగినది. ఆయంశ మిప్పుడీ గ్రంథమునకు శ్రీ రామలింగారెడ్డిగారు వ్రాసిన తొలిపలుకు వలనను, 'కృతినమర్పణము—స్వచరితము' అని దీనిలో నేనువ్రాసిన 'ద్విపద' భాగమువలనను దెలియఁగలదు. కాని నేను వాల్తేరున రెడ్డిగారిని మరల జూచినపుడు వారు తిరిగి పైదానినిగూర్చి పశంశించినతరువాతనే (ది 9 - 17) దీనిని వాయఁబయల్పించి ని.

మహాభారతమునకు 'పంచమవేద'మను సంజ్ఞకలదు. కాని యేకారణములచే నదిపంచమవేదమైనదియు నింతవఱ కెవరును వివరించినట్లులఁ గాన్పింపదు. నేను నామహాభారతచరిత్రముయొక్క ద్వితీయము దశమున నాకప్పటికి మహాభారతమునఁ దోచిన పంచమవేదాంశముల నందు వాసితిని, - యొకను శోధింపఁగాఁ దోచిన మరియొకటి నీ 'రాజసూయరహస్యము'న వివరించియున్నాను. ఎవరోని యొకను నాలుగు దశములతో మహాభారతములోని యంశములఁ బరిశీలించినయెడల నెన్నియో భారతమున - ద వి - షములు కాన్పింపఁగలవు.

మఱియు మహాభారతములోని యితీహాసనిషయాదులఁ గూర్చి పెక్కండు పెక్కు గంధములను వ్రాసియున్నారు. నాకుఁ దెలిసిన కొన్నిటి ‘మహాభారతచరితము’ అను గంధ రూపకముగా వ్రాసి పకటించిన యంశమును నాసోదరాంధదేశీయులకుఁ బెక్కండకుఁ దెలిసియేయున్నది.

మహాభారతాంతర్గతమగు ‘మోక్ష’ శాస్త్రాంశములను ‘భగవద్గీతాభాష్య’రూపకముగా మతతయ పవర్తకులును జగద్విదిత గంధములను రచించియున్నారు. అం దపరశంకరులగు శ్రీ శంకర భగవత్పాదాచార్యులవారు భగవద్గీతలకేగాక ‘సనత్సుజా యము’నకుఁ గూడ భాష్యమును రచించియున్నారు.

ఇంకను మహాభారతమునందలి ‘ధర్మశాస్త్ర, అగశాస్త్ర, పురాణ, కావ్యా’ద్యంశములఁగూర్చి విశేష పరిశోధనములు చేయవలసియున్నది.

ఇపుడు నాచేవ్రాయబడిన ‘రాజసూయరహస్యమున’ మహాభారతేతిహాసమున నెట్లు వైదిక కరాంశములిమిడియున్నవో వానిని దిజాతమే చూపితిని చదువరులు తలంతురుగాక. అశ్వమేధాది మహాయజ్ఞాంశములఁగూడ శోధించి నాయు నావశ్యకత కలదు.

అంధదేశమున విశేష పచారమునందుం న ‘తైత్తిరీయ సంహిత’లో బస్తుతమగు ‘రాజసూయయాగప్రశంస’ మూఁడు చోటులనుమాత్రమే అగ్నిచయన సంబంధమున పేర్కొనఁబడినది. అస్థలములలో నొక్కడ సాయణాచార్యులవారు తమ

భాష్యమున, రాజసూయయాగాంశములు శాఖాంతరమునఁ గలవనిరి. అయిన నింకెచ్చటనైనఁ దైత్తిరీయశాఖలోఁ గల వేమోయని, పితాపుర సంస్థానపండితులై 'ఆమ్నాయార్థవాచ స్పతి' బిరుదునొందిన బ. శ్రీ. నడలి లక్ష్మీ నారాయణశాస్త్రి గారి న గి, వారి వాయిదాల ననుసరించి మూఁడుసాదులు దరింప నేనంతకుఁబూర్వమే చూచుకొనియున్న యంశములు తప్ప అుస్థలములలో లేవనియుఁ దమకంతకంటెఁ దెలియవని యుఁ జెప్పియున్నారు.

మావట్టణముననె పండితులును బహుపురాణ ద్రష్టలు నగు బ. . వారణాసి ను బహు ణ్యశాస్త్రిగారిని భారతవ్యతి రిక్త పురాణములలో నెచటనైన రాజసూయయాగముఁగూర్చి చదివియున్నారా యనియడుగఁ దమకెచటను గాన్పింపలేదనిరి. పిమట నాకుఁ బరిశోధనావిషయమున మార్గదర్శకులై గురువులైన, మ. రా. దుగ్గిరాల వేంకటసూర్యప్రకాశరావు, బి. యే. గారితో (కాకినాడ) నీవిషయముఁ బస్తావింప వారు 'రాజేంద్రలాల్ మి తా' పం తుఁడు ప్రచురించిన 'ఓరియంటల్ సీరీస్' నందు రాజసూయయాగముఁగూర్చి వాసెననియు, ఆయంశములను, . . . గోట కనకరాజుగారును దామును నాంధీకరించి కొన్నివ్యాసములుగా 95 సం॥ర పాంతమున 'సత్యవాదిని' పత్రికయందు కందుకూరి వీ. శలింగమువంతులుగా రిది పకటించితిమనియుఁ జెప్పి పై పత్రికయొక్క సంచికలకును 'మి తా'గారి సంపుటములకును బయత్నించిరిగాని యవి లభిం

పలేదు. కాని పకాశరావుగారే 'అధర్వసంహితలో' రాజసూయ యాగకర్తఁగూర్చి చెప్పినయంశములను, గిఫిత్తుగారి యాంగ్లికరణము నా ధీకరించి, పిమ్మట పంపియున్నారు. 'ఛాందోగ్యోపనిషత్తు'లో నొక్కడ రాజసూయయాగకర్తఁగూర్చిన యంశమున్నదని చెప్పిరి. నాకును జదివినజ్ఞాపకమున్నదిగాని, అందంత విశేషములు కాన్పింపనందునను, తిరిగి చదువుటకు వీలుకలుగ నందునను దానికై ప్రియత్నింపలేదు. శ్రీప్రకాశరావుగారు నాకొనర్చిన పై సహాయమునకు వారికిఁ గృతజ్ఞుడనగుచు న్నాను.

పిమ్మట భాషాంతరీకరణమగు 'మెగ్డోనల్' పంతుని వైదికవాజయచరితముఁ జదువగా, 'శుక్లయజుస్సంహితలోను, ఐతరేయ బ్రాహ్మణము'నను, రాజసూయయాగాంశములుకలవని యాతఁడు వాయుటచేఁ బై రెండుగ్రంథములను సభాష్యకముగాఁజదివి యీ గ్రంథమును వాయఁగలిగితిని. ఐతరేయ బ్రాహ్మణమున సూచింపఁబడిన 'శునశ్శేపు'ని గాథలతో సంబంధించిన తొంబదియేడు ఋక్కులను బెక్కిండ్లకుఁ బూర్వమే 'బందరు' పట్టణమున నుం నపుడు 'సాయణభాష్యము' జూచి చదివియు 'గిత్తు'గారి యాంగ్లికరణముతో సరి చూపించుకొనియు 'మన్నవ బుచ్చయ్య'పంతులుగారి యాంధీకరణముఁ జదివియు నుండుటచే గ్రంథమునకుఁ గావలసినంతవఱకే యాగాధాంశములఁ జేర్చియున్నాను.

మహాభారతాంశము లన్న, నవి నాకు బహుకాలమునుండి తెలిసినవియే. కాని, యీరాజసూయ యాగముఁ గూర్చిన

యంశములు 'ఐతరేయ బ్రాహ్మణ, వాజసనేయ సంహితలలో
రాజసూయమునకుఁ బూర్వకాలికములై యాగాంగములుగా,
దలఁపఁబడు 'ఇష్టాపూర్త'కర్తములకును, యాగమధ్యమున నగు
'క్షత్రియపశువిశేషము'నకును, యాగాంతముననగు 'సురాపాన,
సుహృద్వ్యాతా'దులకును, నరిపడినటుల భారతేతిహాసమున గా
ధలు కూర్పబడుటమాత్రము కొత్తగాఁ గాన్పించినది. సభా
పర్వమునఁగల పాండవదిగ్విజయ విషయము లెట్లు మూలభారత
వ్యతిరేకముగాఁ జేర్పఁబడెనో, పాండవదిగ్విజయమునం దెంతవఱ
కు సత్యముకలదో, నానిని, వివరింపఁ బ్రయత్నించితిని. చదువరు
లకు నాటి భరతఖండస్థ రాజ్యపరిస్థితులఁ దెలుపు పటమును
గూడ నానందర్భమున ర్చియున్నాను. ఇంకనుగల విషయముల
ను నాపుస్తకముఁజదివినఁ గాన్పింపఁగలవు.

నేనీపుస్తకమును వ్రాయునపుడె హైస్కూలు పండిత
పదవినివదలినసిమ్మట నానిర్థనత్వమును గ్రహించి, నాకు దైనందిన
వ్యయమునకు లోటుఁ కుండగ నర్థసాహాయ్యమొనరించుచున్న
నాపరమమిత్రునకు సాంసారికసంబంధమగు చిక్కులచే విశే
ష మానసికవ్యధయు ధనవ్యయము కలుగుట, నాప్రాతయిల్లు
పడిపోవఁదటస్థింప నప్పుచేసి యోపిక కుండినను దానిని దిరిగి
నిర్మించుకొనుట, చిన్నతనముననే మాతృవియోగమొందిన నా
కుమార్తెల నిరువురను మాతృనిర్వీషయై తనకడకుఁగొనిపోయి
యాదరించుచుండెడి నాతము నిభార్య యకాలమృతినొందుట,
మొదలగు మానసికవ్యధలకు, అర్థికపు చిక్కులకు లోనై తిని.
-ట్లుండినను, అపుడపుడు రామలింగారెడ్డిగారు రాజసూయ

ముగూర్చి వ్రాయుచుండు నుత్తరములు నా 'కర్పణ్యాదోష' పహతస్వభావమును దొలగించుచుండుటచే 'ది 20- - 7సం॥) ప్రారంభించిన యీగ్రంథము నెట్టులొ 'ది 5- 0- 7 సం॥) ముగించి వ్రాతప్రతినే శ్రీ రామలింగారెడ్డిగారి కంపి. ని. వారుచు బహుళకార్య. నిమగ్నులయ్యు వ్రాతప్రతినే చదివి 'ది 5- — —37 సం॥) నాదన దినము (ఇంగ్లీషుతేదీ ననుసరించి) నాటికంపిరి. ఆనాటికే యీగ్రంథము పూర్తియైనట్లు తలచి 'జన స్థితి లయ'కారకుడగు పరమేశ్వరునకే యీగ్రంథము నంకితమిచ్చితిని.

వ్రాతప్రతినిజదివి దానిపై శ్రీరామలింగారెడ్డిగారిచ్చిన యభిప్రాయమునిందుఁ జూపుచున్నాను.

Andhra University,
WALTA R,
14th November, 1937.

ear friend,

any than s for your Manuscr pt.

T oug I am most eavi y usy ust now an wil e til the mi e of anuary, manage to go throug it an found i a masterp ee n i s way. You have co ecte a ot of in eres ing materia which throws quite a new ig t on Aryan civi sa ion an you w l e en ancing your repu- tation as an independent an fear ess cr tic an researchor.

With est regar s.

Yours s ncere y,
S . C. . EDDY.

గ్రంథమును వ్రాసినగాని ముద్రించుటయెట్లు ?
దై నందినకృత్యములె కడచుట కష్టముగానున్నదని తలంపుచుండు
నొకమిత్రుడు ముద్రణమునకగు కాగితమునకుఁదగిన దవ్యము
నిచ్చుటయు, మాపట్టణమందలి వి యం. ఆర్. ముద్రాక్షర
శాలాధిపతులు ముద్రణవ్యయము నాటుమాసములకుఁ బిమ్మ
టఁ దమకిచ్చుట కంగీకరించుటయు, గలిగినందున దీనిని ముద్రిం
పించితిని. అందులకుఁ బై మిత్రులకుఁ గృతజ్ఞుడను.

సర్వవిధముల దీనిఁ దొలిపలుకు వ్రాయవలసినవారు)
రామలింగారెడ్డిగారెమనితలంచి, వారిని గోరగా బహుశకార్య
నిమగ్నులయ్యు వారు నాకోరికను నిరాకరింపక శ్రమకోర్చి దీ
నిఁ దొలిపలుకునువ్రాసి పంపియున్నారు. అందులకువారి
సదాకృతజ్ఞుడను. కాని వారువ్రాసినతొలిపలుకులో నేనెపుడు
ననుకొననట్టి విశేషములను నాయందారోపించుట నాకాశ్చర్య
మును గలిగించుచున్నది. మహాపండితుడై ప్రఖ్యాతినొందిన
డాక్టర్ శ్యామశాస్త్రిగారెక్కడ? నేనెక్కడ? వారితో నేవిధ
మున నే నీడగుదును? కాని పండిత్యమునందును, బ్రఖ్యాతీయం
దును, ఉచ్యోగాతిశయమునందునుగాక, 'వృద్ధుడై, భార్యాని
యుక్తుడై, నిర్ధనుడై, అంధుడై' బాధలనొందిన ఆంగ్లేయుల
లోమొదటి సంస్కృతపండితుడగు 'హెన్రీ, థామస్, కోట్రూబుకు'
గారియొక్క ఉపమానము నాకారోపించిన నిప్పటి నాస్థితిఁ
గ్రంథయుక్తముగా నుండు మొ శ్రీరామలింగారెడ్డిగారికి నా

యందుగల యవ్యాజప్రేమయే శ్యామశాస్త్రిగారితో నన్ను
బోల్చుటకు హేతువై నదని తలంతును.

ఇంకనొక్కటిమాత్రము నాయందు వారుచూపినదాని
లో యధాగముకలదు. అది నామనస్సునకు నిజమని తోచిన
దానిని దాచక వ్రాసిననుట. ఈకారణముచే నాకుచాలబా
ధలుకలిగినవి. కలుగుచున్నవి. కలుగఁగలవు. సత్యమే సనాతన
ధర్మములలోఁ బ్రధానమైనది. దానినే నేను నమి న్ని. “సత్యా
న్నాస్తి పరోధర ” యనునది సనాతనధర్మములలో బ్రధానము
కాదా? అసత్తునుండి సత్తుకొందింపుము. “అసతోమాసద్గ
మయ” అని వేదశిఖిచెప్పినది. వేయునేల పరమేశ్వరస్వరూపము
‘సత్యంజ్ఞాన మనంతంబ్రహ్మ’యనియే యుపనిషత్తు చెప్పి దా
కాన నట్టి యుత్కృష్టసత్యమును జెప్పటకేల జంకినల యుననియె
యట్లువ్రాయుచుందును.

( ) తే. సత్యమెఱిగినవారలు - చాలఁగొలఁది

మహితుఁడ యితరులందఱు - మచ్చరించి

తెగడు దురు నవ్వు దురునిన్ను - ద్వేషమునను

సరకుఁగొన ట్టి చిలిపిచే - ప్పలనొంత॥

అని వివేకానందస్వాములవారు చెప్పిన ‘యతిగీతము’నఁ గల
దు. ఆవాక్యము ప్రమాణభూతముకాదా

( ) పై యతి తములను మ.రా. కూచి నరసింహముపంతులుగారు
రాంధ్రీకరించియున్నారు.

నాకును శ్రీపాదకృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారి ని జరిగిన యభియోగములలో మేజస్ట్రేటుగారు నేనుదాచక నిష్కాపట్యముగా సత్యమునే నానాద్యములలో జెప్పితినిని తీర్పు వాయుటచేతను, ఇపుడు, విద్యాధికులును, విద్యాధిరాజులు నగు రామలింగారెడ్డిగారు నిర్భీతిగఁ దోచిన సత్యమునే వ్రాయువాడనని యీపుస్తకపుఁ బీఠికలో వ్రాయుటచేతను ను ధన్యుడనని తలంచుచున్నాను. ఇంకను గొన్నియెడల నాబుద్ధిపొరఁబడి సత్యమును దాచి వ్రాసినయెడలఁ బరమేశ్వరుఁడు క్షమించుఁగాక.

చదునరులకొక్కమనవి.

ఈరాజనూయరహస్యమున “హరిశ్చంద్రుఁడు సాకులఁ గల్పించి యబద్ధమాడెననియు, వసిష్ఠవిశ్వామిత్రులు కలహింపక హరిశ్చంద్రుచే యజ్ఞముఁ యించిరనియు, ఖండవనదహనము, పృష్ఠదేవరాయల కళింగదండయాత్ర, ట్రియబిసీనియా, చైనా యుద్ధములకుఁ దక్కునకాదనియు, మొదలగు నా వ్రాతలకుఁ జదునరులు తాత్కాలికావేశమునొంది, నన్నునిందింపక గ్రంథ విమరనములతో వ్రాసి నిగాన పరిశీలింపవేడెదను.

ఈపుస్తకము నెన్నరెన విమరించునపుడు నాభారతచరిత్రను విమర్శించుచు న్యాయదూషణములతో నారంభించి నన్ను చిహ్నలఁబట్టి తాముచిహ్నలొందిన శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారి వలెఁగాని విషయవిమర్శనమునే నుసి తప్పులను జూపినయెడల న్యాయముగుతప్పులనుదిద్దికొనగలనని విన్నవించుకొనుచున్నాను.

ఇట్లు గ్రంథకర్త,

పెండ్యాల వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

కృతిసమర్పణము—స్వచరిత్రము.

(ద్వి ప ద)

ఓంకారవాచ్యుడై - యొప్పి నిర్వచిత
 సంకల్పములచేతఁ - జరియించువాని.
 బహుండమండలిఁ - బభవింపజేసి
 బహుండతతిఁ బొట్టఁ - భరియించువాని,
 జీవులసృష్టించి - జీవులలోన
 జీవస్వరూపుడై - చెలఁగెడువాని.
 జీవులన్నియుఁగూడ - శేషులె యగుచు
 దేవత్వములఁబొంది - ధీశాలురగుచు.
 ఐవిధశాస్త్రంబుల - విద్వాంసులగుచుఁ
 గవులొచు వర్ణింపఁ - గలకాలమునను
 నెవనిమహాత్ములో - నేకాంశమైన
 వినరింప రొ యా - విశ్వస్వరూపు.
 ఎవని బహుత్వంబు - సృష్టి నేర్పఱచు
 నెవని విష్ణుత్వంబు - సృష్టిబోషించు
 నెవని రుద్రత్వంబు - సృష్టిహరియించు
 నెవనిగుణంబుల - సృష్టులొసరులు.
 ఆవేదవేద్యుని - నా విరాట్పురుషుఁ
 గావవేయనుచును - గడుభక్తి మొ
 నాజన ము తరియింప - నాజన ని
 రాజసూయరహస్య - రమ్యచరిత్ర,

నాగో తనామాల - నాస్థితః జెప్పి
 యాగస్వరూపున - కర్పింతుః గృతిగః *
 కౌండిన్యగో తుండ - గౌతమీతీర
 పండిత పెండ్యాల - వంశసంభవుండః
~~జెలుచు~~ నాపస్తంబ - సూ తమందిమల
 తెలగాణ్యశాఖను - దీరువై ది. ని.
 వేంకటబుధునకు - వినుతరామాంబ
 కంకురించినవాండ - నాద్యుండనగుచు
 నిలగలబుధులకు - నెరఁగెడుబుద్ధి
 నలరు వేంకటసుబ - హాణ్య నాముండను.
 గురువులఁ బెక్కండ - గొలిచి సంస్కృతముఁ
 బరగునాం ధంబును - బఠియించినాండఁ
 బండితోపాధ్యాయ - పదవి వహించి
 పం తుండనుపేరు - పడసిననాండ.
 వ్యవసాయచరితంబు - భారతచరిత
 మవల పరిక్షిత్తు - నట మాంసభుక్తు,
 రమణ వేంకటసుబ్బ - రాయ చరిత్రఁ
 బ్రముఖులుమెచ్చంగ - రచియించినాండ.
 ఆంధ్రభాషకుఁ దగు - నాధారుఁ డగుచు
 నాం ధభోజఖ్యా - నలరుచు మిగులఁ
 బాగకలోకంపుఁ - బారిజాతమనఁ
 బితికాపురినేలి - విఖ్యాతిగనెడు

రావు శ్రీసూర్యరా - ట్టభుపాలనమునఁ
 బ్రావీణ్యులుండెడు - పాఠశాలలను
 బండితుండనునొటఁ - బరగు కబ్బముల
 నిండుశక్తి నిజేయు - నేరుపుగలిగె
 తనశక్తి కంటెను - స్థానంపుశక్తి
 మనుజునకెక్కుడై - మరితోడుపడదె.
 ఇట్టి నేనొకసారి యేగి చిత్తురిఁ
 గట్టమంచి కులాబ్ధిఁ - గలువలరేనిఁ
 బట్టభద్రులతలఁ - బండితప్రియుని
 దిట్టయై వాదించు - తీర్పుగలాని
 శాసనకరసభ - సభ్యుడొవాని
 'వై సుఛాన్సిలు'రను - పదవిగలాని
 నలరు డాక్టరుబిరు - దందినవానిఁ
 గల దేశభక్తిఁబ్ర - కాశించువాని
 సారస్వతపునేవ - సల్పెడువాని
 భారత శోధనా - పౌఢిగలాని
 రామలింగారెడ్డి - రసికవరేణ్య
 ధీమాన్యుఁజూడంగఁ - దీరుగా నతఁడు.
 గౌరవించుచు నను - గరమొప్పనిట్లు
 భారత పస్తావ - నశమునఁ బలికె.
 శుపాలవధమెట్లు - చేయంగఁబడియెఁ
 బశువుగాఁ బంధింపఁ - బడెనేమొ యతఁడు.

రాజసూయంబున - రాజబంధింప

నా జన్న మగువిధి - యగునేమో యనియె.

అన నేను నౌ నన - నలరి యాతండుఁ

బనిచెను గంధమ్ము - వ్రాయ నద్దానిఁ

బనుచుటయేకాదు - పలుమరుమిగులఁ

జనువునఁజోదనల్ - చక్కగాఁ జేసె

షష్ఠితమశరత్తు - చనుదెంచునాఁడె

తుష్టిగాగ్రంధపు - తుదితోఁచెనాకు.

ఆనాఁడుపరమేశు - సంతరంగమున

ధ్యానంబుఁజేయుచుఁ - దగజెప్పితిట్లు

బహుధాన్యవస్థ - బాహులమాస

బహుళషష్ఠినీను - పృథవింఛినాఁడ.

అరిగె నేఁబదితోమ్మి - దవ యేఁడునాకు

నరుదెంచెఁడు నా - కలువదొయేఁడు.

సోదరులిర్వురు - సుతలునిర్వురును

నాదరింపుచునుందు - రల్లరిర్వురును

మనుమలునలుపురు - మనుమరాలోకతే

మనమునకానంద - మయ్యలెరి మఱియు

దొహతుఁడొక్కఁడు - దశవార్షినాకు

సాహాయ్యమొనరించు - జదువుచు నెన

దండియామెయిశ్చ - తగ్గినదగుట

దండంబులేకుండఁ - దరలంగలేను.

ఆర్యులౌ తలదండు - లరిగిరి దివికి

భార్యాద్యయంబును - బరగతిగనియె.

సంధిలై వృద్ధత - సంధిలై లేమి

సంధిలై నంధత - సంధిలై నష్ట.

సంధిలై నేకత - సంధిలైఁ జింత

సంధిలై దీనత - సంధిలై భీతి.

సంధిల్లకున్నది - సత్కర్మఫలము

సంధిల్లకున్నది - సంతుష్టిసుంత

సిద్ధింపకున్నది - చిత్త సంశుద్ధి

సిద్ధింపకున్నది - శ్రీశ నీసేవ.

ఉద్యోగకాలాన - నొడగూడుధనము

తద్యోగవిరతిని - దగ్గె గొంతదనుక.

పిదప మిత్రుఁడొకఁడు - గ్రతిఁబోషింప

సడయుఁడౌ వాని - సమకూరెఁ జిక్కు-

ఇల్లుతొకట్టుంచి - యిపుడు కాలమును

మెల్లగాఁ గడపుదు - మెరమెరతోడ.

మడిమాన్యములులేవు - మనువెట్లుగడచు

కడదశలోనని - కళవలపడుదు.

యాచనకై పోయి - యార్జించువృత్తి

పొచ్చినపండిత - పద్ధతిఁ గలదు.

ఐన నాకంధత - యధికమాచుండఁ

బోనెట్లు సమకూరు ? - పొరుగుారి కకట

ముందెట్లు జరుగును ? - ముప్పున నెట్లు?
సందేహభయములు - సమకూరె దేవ
అందుచేసిన - సలరుచుఁజేయ

సందు లేకున్నది - సర్వేశ నాకు.

అటుకులనే యాయ - సర్థి కర్థంబుఁ
దటుకున నిచ్చిన - దాత వీవనుచు

నర్థవాదంబొందు - హావణిలై భువిని
సార్థకంబుగఁజేయ - సమకట్టి దాని
శుద్ధిధర మొతయుఁ - జెప్పెడు నట్టి
మతిమంతులందఱు - మన్నించునట్టి

సత్యవాదంబును - సలిపెడునట్టి
నిత్యధరంబును - నెఱిఁజెప్పునట్టి

60

ప్రాకృతభాషల - భయపడనట్టి
యీశ్వరిఁగొని నాకు - నీశ్వరా నీవు.

కానక కని చేయు - కలుషముల్బాసి

జ్ఞానులొందెడునట్టి - సద్గతినియు .

నిత్యుండవగునీవు - నెఱిఁగొనుకతన

నిత్యంబుగా దీని - నిలుపుము జగతి.

ఒండేని నీవునా - కొండుజనంబు

దండచంబుగనీయఁ - దలఁచెదవేని

న్యూనతః కుండ - నొసరజేనించు

మానవజన మే - మరినాకునియు .

మఱియును ధార్మికు - లా న్యులుగలిగి

సిరియును సంపద - చెన్నారం గలిగి

సూరులు ధీరులు - శూరులు గలిగి

వీరలు సతులునౌ - వెలచులు గలిగి

కారియపడనట్టి - కర నల్లలిగి

సారస్వతపువృద్ధి - జనవృద్ధి కలిగి

కరువు దరి నంబు - కలనై న క

పరపీడనంబును - వ్యాధులులేక.

పరగు స్వతంత్రపు - భరతఖండమున

నరుదు సంపదగల - యాంధ్రదేశమున

0

వరగౌతమీ ర - పావనభూమి

పరమ ధర్మంబున - బరగు వంశమున

పురుషుండగాఁబుట్టి - పుణ్యము న్నసి

పరులకువక్రతితో - భక్తితో మనలి

కర మొప్ప నినుజేర - గాంక్షించినాఁడ

వరమిము నాకట్లు - వరద విష్ణు

సత్తునొందింపు మ - సత్తున నుండి

మ త్తమంబును బొచి - మలుపు - జముకు

మృత్యువునుండి య - మృతము నొందింపు

నిత్యపదంబున - నెగడగదేన

శాంతియా శాశ్వత - శాంతియా గాక

ఓంతత్సదోంతత్స - దోం సోహ మసి .

ఓ మే !

రాజసూయరహస్యము.

ప్రథమ భాగము.

మహాభారతము భారతీయవాజ్మయమునం దగ్రగణ్యమైనది. కారణమేమనగా, అది భారతీయుల ధర్మశాస్త్ర గ్రంథములలో ధర్మశాస్త్ర గ్రంథమై తచ్ఛాస్త్రజ్ఞులకుఁ బ్రమాణభూతమైనది. ఇతిహాసముల కి హాసమై తదంతర్గతముగాఁ బరిగణింపఁబడు 'అర్థశాస్త్రాంశములు కలిగి యుత్కృష్టేతిహాసమై భారతవంశస్థుల గాథలతోఁ బ్రకాశించినది. పౌరాణికులకుఁ బురాణమై తదంశములతోఁ గూడి శోభించినది. కావ్యరసజ్ఞులకు వీరరస పథానమై యొప్పుచు, భారత యవీరులలో నగ్రగణ్యులగు భీమాద్వునాది మహావీరుల గాథలతోఁ గూ నది. వేదాంత తులకుఁ గర్తవ్యజ్ఞానాదులను బోధించుపట్టులుకల దగుటఁ బ్రఖ్యాత మోక్షశాస్త్రమైనది. అన్ని విమించి, భారతీయుల కేకైక ప్రమాణముగు వేదాంశములు నిండుగ నుండుట నైదన దమైనది. ఆవేదత్వము నందును నితరవేదములకువలెఁగాక, స్త్రీ, శూద్ర ద్విజబంధువులు వేదములు వినరాదు,

(1) అగ్రశాస్త్రము ఇతిహాసాంతర్గత మని 'కాటిల్యుడు' (చాణక్యుడు) తన యర్థశాస్త్రమునఁ జెప్పియున్నాడు.

త త్పతిపాదిత కర్మముల నాచరింపరాదు, అను నిషేధముఁ దొ
లగించి, యితరవేదోదిత యజ్ఞములతోపాటు స్త్రీ శూద్రాదు
లాచరింపఁ దగిన పౌరాణిక యజ్ఞాదులు పెక్కులు కలదగుటచే
నిది యందఱకును బరమ ప్రమాణమగు వంచమవేదమై పరిథ
విల్లినది.

ఇంకను నిందొక్క వైచిత్ర్యము కలదు. - తర ధర్మ
శాస్త్రములకుంబలె, ఇతిహాసములకు వలె, పురాణములకుఁ
బోలె, వేదాంత గ్రంథములరీతి, కావ్యములపోల్కి, దముల
మాడ్కి నొక్కరీతినే ధర్మములఁగాని, ఇతిహాసములనుగాని,
పురాణాంశములఁగాని, వేదాంతాంశములఁగాని, కావ్యభక్త
గాని, వేదోదిత విధానములఁగాని, చెప్పక తొలుదొల్త నేని
మిత్రముగ నారంభింపఁబడెనో అట్టి 'జను' మను ప్రధా
హాసము నాధార పఱచుకొని, సందర్భానుసారముగ నాయిత
హాసమున కెడనెడఁ బై ధర్మశాస్త్రాద్యంశముల నిమిచ్చి యింపు
గుల్క రచింపఁబడుటచే, పాఠకులకును శోతలకును, వినుగును
గల్గింపక యత్యానందముఁగూర్చుచు, షడ్సోపేతమై వివిధ
భక్త్య భోజ్యాదులఁ గూడిన విందుభోజనమువలె, వివిధవరిమళ
యుక్తమగు పుష్పదామమువలె, తౌర్య కయుక్తమగు సంగీత
కమువలె, సర్వనర్ణచి తితమై భావోపేతమగు చిత్రపటమువలె,
నాతితోషమగు మలయమారుతమువలె సర్వహృదయాహ్లాది
యై మహాభారతము విలసిల్లినది.

రాజసూయ రహస్యము

పై యంశములలో నిపుడు వాయుబోవు 'రాజసూయము' అను సంశయము పంచమవేదము నం దంతర్గతమై విద్యర్థ వాదాదులఁ గూడిన యితీహాసముగా, క, అర్థవాదముగాఁ బరిగణింపఁబడును గాన, తొలుత మహాభారతమునఁ గల వేదాంశములను కృష్ణముగాఁ జెప్పిపిమ్మట రాజసూయాంశములు వివరింతును.

❦❦❦ మహాభారతము నందలి వేదాంశములు ❦❦❦

సము విద్యర్థవాద మంత్రాత్మకము. విధు లన, ఏహి కాముష్మిక సుఖములఁ బొందుటకై చేయఁబడు యజ్ఞాది కత్తు విధానములు. యజ్ఞములు 'దేవ, మనుష్య, పితృ, చతాకములు'గా నుండును. గోమేధ అశ్వమేధ రాజసూయాదులు దైవిక యాగములు. తటాక వత్తిష్ఠాదులు, వివిధ దాన విషములు, మానుషములగు యజ్ఞములు. శ్రాద్ధప్రకరణమునఁ జెప్పఁబడినవి పై తృకములగు జన్మములు. అవి విద్యర్థవాదాదులలో నీ పంచమ వేదమున నింపగు గాథలలో నిమిచ్చి వర్ణింపఁబ నవి.

మతీయుఁ బౌరాణికములగు సర్పయాగ, వైష్ణవయాగాదులును, కొదవలేకుండఁగ నిందు వివరింపఁ బడినవి. యజురధర్మములకుఁ బోలె నిది గద్యపద్యాత కమై సంహితాబ్రాహ్మణములతోఁ గూడినది. సంక్షిప్తముగ సంహితలోఁ జెప్పఁబడిన

దానిని విపులముగ బ్రాహ్మణింపి యజు రధర్వములలోఁ బ్రతి పాదింపఁబడినట్లే యిందును ప్రతిపాదింపఁబడుటచే దత్వమును రూఢి నొందించినది.

మణియు నితర - దముల కుండినట్లు వే నాంతాంశములఁ జెప్పు నుపనిషద్వాజయముగూడ నిందుఁ గలను. ప్రసిద్ధికె-
-స 'భగవద్గీత'లుపనిషత్తులే; వానిని మత తయభాష్యకర్తలు నుపనిషత్తులను గానె భావించిరి.¹

'సనత్సుభా'య, అనుగీతాదులును ' పంచమవేదమున కుపనిషత్తులే. - తర వేదములకుండినట్లు మం తర్వులు, కాండర్వులు, పృథ సహితలుగూడ నీపంచమవేదమునకును గలవు. యజు రధర్వవేదములకువలె నేయేకాండల కేయేమంత్రముల కెవరెవరు ఋషులో ప్రత్యేకముగాఁ దెలియఁబడుచు గాని, మహాభారతమునందలి యాయాఘట్టములలోని ప్రశంసలఁజూడ, 'వ్యాస, వైశంపాయన, నా ద, మార్కండేయ, రోమశ, ఉపమన్యు, ఉదంక, సనత్సుభాత, కృష్ణ, శ్రీ, విదురాదులు' కర్తృత్వా నాదుల నుపదేశించు కాండములకును, కొన్నిమంత్రములకును సధిపతులని యితర వేదసాంప్రదాయానుసారముగాఁ జెప్పవలయున్నది.

(1) 'ఇతి భగవద్గీతానూపనిషత్సు' అని తలయొక్క ప్రతి యధ్యాయాంతమునందును వాయఁబడుచుండును.

రాజసూయ రహస్యము

ఋగ్వేదసంహితలకుఁబలె నీ 'కాక్ష్మి' దమనఁబడు 'వై
యాసి' సంహితకును ¹ 'సుమంతు, జైమిని, పైల, శుక,
వై శంపాయన' నామకములగు పృథక్సంహితలు కలవు. ఆపృథ
క్సంహితలు, కారణాంతరమున నితరవేదసంహితలోని కొన్నిటి
వలె ఖిలమైయుండును. మహాభారతసంహితయొక్క పృథక్భా
గముగు 'జైమిని' సంహితలోనిదే దృశ్యమాన జైమినిభారత
భాగముగు నశ్వమేధసర్వము.

తరవేదములకు ఖిలసంహిత లుండినట్లే యీపంచమ
వేదమునకును ఖిలసంహిత కలదు. దృశ్యమానముగు హరివంశ
మును, దానికడపటనుండిన జనమేజయుని యశ్వమేధయాగ
గాథతోఁగూడిన భవిష్యద్ధాయు ఖిలసంహిత యనియే మహా
భారతమున 'ఆదిపర్వ' ² ఆధ్యాయ కలదు. ఉపదేశరూపకముగ
నాయాగాధలసందర్భమునఁ జెప్పఁబడిన 'అనుష్టుప్' ఛందో
రూపమునఁ గలప షార్థబోధకములగు మంత్రములు, సూక్త
ఘటితములుగ నిందుఁగలవు. అట్టివానిని దిజా తముగఁ జూపు
చున్నాను.

ఉదంకుఁ డొనర్చిన 'నాగస్తుతి,' ఉపమన్యుఁడు చేసిన

---

(1) శ్లో॥ వేదానధ్యాపయామాస మహాభారతపంచమాన్ । సుమం
తుం, జైమినిం, పైలం, శుకంచైవ స్వమాత్మజం । ప్రభుర్వరిష్ఠోపరదో వై శం
పాయనమేవచ । సంహితాస్తైః పృథక్త్వేన భారతస్యప్రకాశితాః॥ ఆదిపర్వ

‘అశ్వినీస్తుతి’ మందపాలపుత్రసహదేవు లొనర్చిన ‘అగ్నిస్తుతి’ కుంధరజు లొనర్చిన ‘సూర్యస్తుతి,’ అర్జున మరుత్తు లొనర్చిన ‘రుద్రస్తుతి,’ భీష్ముఁ డొనర్చిన ‘త్రీకృష్ణస్తుతి,’ మొదలగునవి మంత్రనంతములును, ప్రైవేక్కొనఁబడినవారిచే ద్రష్టములైన సూక్తములయై యున్నవి.

ఇంతమాత్రమే కాక యజురాదివేదము లాయూసందర్భములలో ఋగాదివేదములనుండి కొన్నిమంత్రములను స్వల్పభేదముతో గ్రహించి యున్నవి. మఱికొన్నిటియర్థమును ఛందోభేదముతో గ్రహించి యున్నవి. అట్టి సాంప్రదాయ మీభారతసంహితకును గలదు. చూడుడు—

మం శములను స్వల్పభేదముతో గ్రహించుటకు —

1) మం॥ కస్వి దే కా చరతి ? కస్విజ్ఞాయ ? పునః ?

కింస్విద్ధిమస్య భేషజం? ంస్విదావపనం మహత్॥

2) సూర్యఏకా చరతి చం దమాజాయ పునః ।

అగ్నిర్హిమస్యభేషజం భూమిరావపనంమహత్॥

కృష్ణయజుర్వద. 7- .

మహాభారతమునఁ బైమంత్రము లిట్లు గ్రహింపఁబడెను.

* శ్లో॥ కశ్చిదేకోవిచరతే ? జాతఃకోజాయతే పునః ?

ంస్విద్ధిమస్యభేషజ్యం ంస్విదావపనంమహత్॥

* ఈమంత్రములకు వేదాంతాగ ముండుటచేఁ బ్రస్తుతమున కనవసరమని వివరింపలేదు.

శ్లో॥ సూర్యవకోవిచరతే, చందమాజాయతే పునః।
అగ్నిర్నిమస్య భైషజ్యం భూమిరావపనం మహత్॥
ఆరణ్యపర్వ, అధ్యాయ 3 2 (యక్షప్రశ్న.)

అర్థ మాత్ర గ్రహణము.

మం॥ తమశపద్ధియాధియా త్వానధియాసు ।
ర్యోవోచ యదితి తస్మాన్మత్స్యంధిమాఘ్నంతిశప్తః॥
కృష్ణయజుస్సంహిత. 7-5.

శ్లో॥ మత్స్యస్తస్య సమాచక్షుః కృద్ధస్తానగ్నిరబ్రవీత్ ।
భక్ష్యావై వివిధైర్భావైర్భవిష్యధశరీణాం॥
అరణ్యపర్వ. అధ్యాయ. 22 .

తా॥ కారణాంతరమువలన నీరితో బాఁగియుండిన యగ్ని యొక్క యుని ని మత్స్యములు దేవతల కెఱిగించుటచే నగ్ని, మత్స్యములపైఁ గోపించి, “మత్స్యములారా ! మీ రితరశరీరులచే వివిధముగ భక్షింపఁబడుదురుగాక ” యని శపించెను.

పైగీతినే ‘ శతరుద్రీయ ’ పురుషసూక్తాదులలోని ఋగ్యజుర్దేవమంత్రములు రూపభేదముతోను, భావమాత్రముతోను నీమహాభారతమునఁ బెక్కుచోటులఁ జెప్పఁబడినవి.

ఇంతమాత్రమే కాదు. దృశ్యమానమహాభారతము యొక్క పారంభముకూడ ‘ శ్రౌతగృహ్య ’ సూత్రనిబద్ధమై, ఋగ్యజుర్వేదాద్యర్థప్రతిపాదితముగు ‘ శౌతిక, పౌష్టిక, ’ కర్తవ్యములతోఁ గూడినదై యున్నది. అది యెది ?

జనమేజయుఁ డొనర్చు నొకయజ్ఞమునకు వచ్చిన 'సారమేయుని' (దేవశునియగు సరమాపుత్రుని) జనమేజయుని సోదరు లణఁచ నాదేవశుని యగు 'సరమ' జనమేజయుకడ మొఁపెట్టికొని యంతర్హిత యగుటయు దానివలనఁ గలుగు ననిష్ఠ శాంతికై జనమేజయుఁడు 'శాంతిక, పౌష్టిక' యియ లొచ్చుటయే. పై గాథాంశములు ఋగ్వేదము - 0- 07 నందును యజుర్వేదము 'ఏకాగ్ని కాండమంత్రపన్నము - 2-2- 7 నందునుగల సరమ యను దేవశునిసంబంధముగు మఱ తాంశములనుండి యుల్లిఱింపఁబడినవియే. ఋగ్యజుశ్శాఖలకు సంబంధించిన శ్రావ్య గృహ్యసూత్రకారులు 'సరమ, సారమేయుదులు' శ్వ గృహము లనియు, అని బాలురకు సోతు సోతుడురోగ మనియు ఆ శ్వ గృహనివృత్తికై శాంతిక, పౌష్టిక కియలఁ జేయవలయు ననియుఁ గొన్నివిధులను నిర్వచించియున్నారు.¹

మహాభారతగాథారంభముననే 'ఆదిపర్వము' అధ్యాయము సరమాసారమేయుల గాథ యుండుటయు సారమేయుని బాలురగు జనమేజయుని సోదరు లణఁచుటయుఁ గాననగుచున్నది. పిమ్మట జనమేజయుఁడు పురోహితుని సంపాదింపుట కలదు. అది వేదమునందలి ఋగ్వర్ణవిధియే యైయున్నది.

కొన్నియధ్యాయములైన మఱ 'కదూ, వినతా'

(1) స్మార్తానుక్రమణిక, యాజుషప్రయోగచింతామణి.

సంవాదము కలదు. కందువ గుఱ్ఱపుతోఁకలో నలు పున్నదన, లేదని వినత వాదింపఁ గృత్రిమముచేఁ గదుగన వినత నోడింప, వినత కదుగనకు దాసియై తద్విముక్తికై యమృతముఁ దెచ్చుటకు నుపర్ణుని నియోగింప నాతఁడు 'సోమము' అనుమాణు పేరుగల 'అమృతముఁ' దెచ్చుట యను నితిహాస మింపుగ వర్ణింపఁబడినది.

ఈయితిహాసము 'తైత్తిరీయ' సంహిత (6-) లో నిట్లు కలదు.

కందునయు, సౌవర్ణియుఁ దమలో నెవతె సౌందర్యవంతురాలను విషయమున వివాదపడి, మధ్యనర్తులచేఁ దగవుఁ దీర్పుచేయుంచుకొన సౌవర్ణి యోబుపడి, కదుగనకు దాసి యయ్యెను. ఆదాస్యమును 'త్రివిష్టపము' నందలి 'సోమలత' ను దీసికొని వచ్చి తనకిచ్చిన విముక్తి నొసర్తు నని కందువ సౌవర్ణికిఁ జెప్పెను. ఆయంశమును వినత తనబిడ్డలైన 'జగ', 'తిష్టసే', గాయ' అనువారలతోఁజెప్పి, దొలుత జగతియుఁ, బినుటఁ నిష్కున్నును, బయత్నించి విఫలత నొంది గాఁగాఁ దుదకు గాయతే త్రివిష్టపమున కేగి సోమరక్షకులగు 'శ్వాన భా'కాదులతోఁ బోరి వారి నోంచి సోమహరణ మొనర్చి

(1) స్త్రీలు సౌందర్యమును బరీక్ష చేయించుకొనుట నేడును బా శ్చాత్యదేశములలోఁ గలదు. ఇటు దేశమున స్త్రీలు సౌందర్యమును బరీక్ష చేయించుకొనరాదని యిటీవల 'మనులోనీ' గా రొకశాసనముఁ జేయించిరి.

తెచ్చి కడుగొవ కిచ్చి, సౌవర్ణిని దాన్యమునుండి విముక్తం జేసెను.

పైగాథయే 'వితరేయ' బ్రాహ్మణమున సోమాహారణ మను నామముతో మఱియొకవిధముగాఁ గలదు. అది యిది. "దేవతలు ఋషులు నొకప్పుడు జగతీ, తిష్టప్, గాయ, ఛందస్సులఁ జూచి మీరు సోమము నపహరించి తెండున నవి మూఁడును 'సువర్ణ' రూపమును వహింప నంను మొదట రెండింటి యంశముఁగాక గాయ తియంశమే సోమాహారణ మొనర్చె."

మహాభారతమున 'ఆదిపర్వమున' పైగాథ కొంత మార్పునొందియున్నది. ఆమార్పులో జగతి మొదలగు ఛందస్సుల పేరు లేక ఛందోమయుఁడగు గరుత్మంతుఁడే 'సోమము' క అమృతము నపహరించి తెచ్చి 'సౌవర్ణి' వినత యొక్క దాన్యమును దొలఁగించినట్లు నర్ణింపఁబ యున్నది. ఆంధ్రమహా భారతపాఠకులకు, అమృత మన సోమ మనునంశము విరుద్ధము గాఁ గాన్పించును; కాని, సంస్కృతభారతమున అమృత శబ్దము సోమపర్యాయముగానె వాడఁ బడెను. చూడుఁడు—

శ్లో॥ కశ్యపస్య మునేః పుత్రో వినతానందవర్ధనః

హర్తుం 'సోమ' మ సాప్తో బలవాన్ కామరూపశ్చత్॥

సమర్థో బలినాం శ్రేష్ఠో హర్తుం సోమం విహంగమః॥

ఆదిపర్వము 30౮ ఆధ్యాయము.

రాజసూయ రహస్యము

తా॥ కశ్యపునకుఁ బు తుఁడును, వినతయొక్క యానం
దము నభివృద్ధి చేయువాఁడును, బలవంతుఁడును, కామరూ
పము ధరించువాఁడు నగు గరుత తుఁడు సోమము నపహరింప
నేతెంచి యున్నాఁడు, ఈ విహంగుఁడు బలవంతుఁడగుటచే
సోమాహరణమునకు సమర్థుఁడు. ఇటు సోమశబ్ద మమృతవాచి
గాఁ జెప్పఁబడుట గమనార్హము. వేదములు యజ్ఞప్రవర్తకములు
గదా అట్టి యజ్ఞప్రవర్తకములగు వేదములలో సోమాహరణ
విధి యుండు సవసరము కలదు. ఈపంచమ వేదమునందును
సోమోపాఖ్యానమే గరుడోపాఖ్యానముగా మాత్రమున్నది.¹
వేదములలో, గోమేధ పశంస మొందుగ నుండును. ఈపంచమ
వేదమందును, గోమేధ పశంస, “వన, విరాట, ఉద్యోగ,
కోణ, శాంతి, ఆనుశాసనిక పర్వములలో” బెక్కురీతులఁ జె
ప్పఁబ యున్నది. గోమేధమునందలి గోప్రాక్షణమం తములు
గోవును వధించునపుడు చెప్పుమం తములు ప్రమాణములై

1 పై గరుడోపాఖ్యానము (సోమహరణము) ఆనుశాసనికపర్వము
నను గలదు. కాని యది ప్రస్తుత మనపరిశీలనమున్నది. వేదమున నొక్కొక్క
జెప్పఁబడిన కర్మము మఱియొకచోటున నున్నముగాఁ జెప్పఁబడదు. ఆను
శాసనికపర్వమునందలి గరుడోపాఖ్యానము ఆదిపర్వములోనిదానికి నన్నము
గా వర్ణింపఁబడెను. మఱియు ఉత్తరదేశపు భారతప్రతులలో ఆనుశాసనిక
ములోని గరుడోపాఖ్యానము మృగ్యము. దక్షిణదేశపు ప్రతులలోఁగలదు.
తిక్కనసోమయాజి యాంధ్రీకరించెను. నన్నయ, తిక్కనల కవిత్వవిషయము
లాగరుడోపాఖ్యానములవలనఁ దలియఁగలవు.

నవి కావనుటచేతనే, నహుషుడు పదభ్రష్టుఁ డగుటకుఁ గారణముగా, ఉద్యోగపర్వమునఁ జెప్పఁబడెను. దీనిని అర్థవాదభేదముగా 'పూర్వమీమాంసా' శాస్త్రజ్ఞులు నుడువదురు.

అశ్వమేధముఁగూర్చి, మహాభారతమునఁ జెప్పఁచోటులం జెప్పఁబడెను. ధర్మజాశ్వమేధము భారతగాథానుక్రమణిక 'ఆదిపర్వ 6 ఆధ్యాయ' లోఁ దొలుత వినిపించినను, బిమ్మటఁ జేర్పఁబడెను. మహాభారతము పంచమవేద మగుటకే ధర్మజానియశ్వమేధగాథ చేర్పఁబడినట్లు కాన్పించును. జనమేజయుఁ డశ్వమేధయాగ మొనర్చిన యంశము 'ఏతం య బ్రాహ్మణమునఁ' గొప్పగాఁ జెప్పఁబడుటయేగాక, బృహదారణ్యకోపనిషత్తునందును, పరిక్షిత్తనయులగు జనమేజయాదులు అశ్వమేధ మొనర్చుటచే బహులోక పాపులై రని చెప్పఁబడెను.

కృష్ణయజుర్వేదములో సశ్వమేధముఁగూర్చి కొన్ని ముఖ్యవిధు లొకచోటను, పరిశిష్టము, మఱియొకచోటను గలదు. ¹మహాభారతమునను, పైరీ నే ధర్మజాశ్వమేధమునఁ గొన్నివిధులను, ఖిల సంహితగా నెన్నఁబడు భవిష్యద్గాథలోఁ దృత్యమానహరివంశముయొక్క తుదిభాగము భవిష్యద్గాథయను పేరితో నున్నది. అదియే ఖిలసంహిత గొన్నివిధులును గాథా

(1) చూ॥ తెత్తిరీయసంహిత 4, 5, కాండ.

రాజసూయ రహస్యము

సందర్భములలోఁ జెప్పఁబడియున్నవి. ¹

మఱియు నితరవేదముల గాథల నీమహాభారతము గహించినట్లే, యీపంచమవేదమునందలి గాథలును మహాభారతము పుట్టినపిమ్మట నావిర్భవించిన వైదిక వాఙ్మయమునను జేరియున్నవి. ఇందులకు 'అధర్వసంహిత, ఐతరేయ, బౌహణములలోని పరిక్షిత్తచరూపమగు 'కుంతాప' సూక్తమును, జనమేజయునియొక్కయు 'ఉద్దాలక, యాజ్ఞవల్క్య, శ్వేతకేత్యాది' మునులయొక్క ప్రశంసలతోఁ గూడిన 'శతపథ, ఐతరేయ' బౌహణములలోని యంశములును 'ఛాందోగ్య బృహదారణ్యకోపనిషత్తుల'లోని యంశము నిదర్శనములు.

ఈ పంచమవేదమునందు 'విధ్యగవాదు'లను జెప్పునప్పుడు, ఇతర దములలో విధ్యర్థవాదాదులు చెప్పఁబడునట్లు కాక, ఆయాకథలు, తాము చెప్ప కథలలోను, వాక్యోపవాక్యములలోను సందర్భానుసారముగాఁ జేర్చి చెప్పినటుల రచింపఁ బడుట విచిత్రాంశమై యున్నది.

ఉదాహరణములు:—

---

(1) అశ్వమేధపర్వమున యజమానపత్ని యశ్వసేవఁ యునపుడు స్మరీతినివర్తించినఁ బ్రత్యేవాయము కల్గుననునంశము చెప్పఁబడలేదు. భవిష్యగా లో జనమేజయపత్ని యశ్వసేవలోఁ దప్పుగా మెలఁగెనను నాశోపణముఁ యఁబడెను. అందువలననే జనమేజయు నశ్వమేధమునకు విఘ్నము కలెనట !

రాజసూయ రహస్యము

అశ్వమేధము ¹ బహుహత్యా పాతకనివృత్తి ని, ²తది తర మహాపాపనివృత్తి కిని ³అన్యరాష్ట్రమును దనరాజ్యములోఁ గలిపికొనినపుడును జేయవలయునను విధులుకలవు. పై మహా పాతకము లొనర్చిన ‘ఇం ద, ఇం నోతుపార్థితులు,’ అశ్వమేధ యాగము లొనర్చి పాపవిముక్తి నొందినట్లు ‘శల్య భీష్ములు’ ధర్మజునకుఁ జెప్పిన గా లు ఉద్యోగ శాంతిపర్వములలో వర్ణిం పఁబడియున్నవి. ♦ అన్యరాష్ట్రా కమణము చేయుటచే ధర్మజుఁ డొక యశ్వమేధ యాగముఁ యవలసినచ్చుటయేగాక, గురువు— బౌహులుఁడు నగు నోణు నబద్ధమా చంపించుటచే నగు మహాపాపనివృత్తికై మఱియొక యశ్వమేధమును, జ్ఞాతి

1) “తరతి బ్రహ్మహత్యాంయోశ్వమేధేన యజతే.

(2)యోశ్వమేధేన యజతే సర్వ ఏవభవతి సర్వస్యవా ఏషా ప్రాయ శ్చిత్తిః.

(3) యోరాష్ట్రం క్రామతి సోఽశ్వమేధేన యజ || (తైత్తిరీయసం హిత.)

♦ కురుక్షేత్ర యుద్ధానంతరము ‘పాంచాల, బాహ్లిక, మద్రదేశముల నేలు రాజుల వంశములు నశించుటచే నవి కురురాజ్యమునఁ గలిసిపోయినట్లు కాన్పించుచున్నది. పాండవులకాలమున అనాగరికులై, చోరులై, ఖాండవ వనమునను, కురు త్రమునను సంచరించు ‘తక్ష’కాది నాగులు బాహ్లికదేశ మునందు పరిక్షిత్ కాలమున తక్షశిలానగరమును నించి ప్రక రాజ్య మును స్థాపించిరి. అనాగులనాయకుఁడే పరి త్తును పధింప నాతని నుతు డగు జనమేజయుఁడు తక్షశిలపై దండెత్తి నాగులను మాడ్చిన గాథయే, సర్వ యాగ మైనది.

రాజసూయ రహస్యము

వధ నిమిత్తక మహాదోష నివృత్తికై వేటొందు, అశ్వమేధమును, మొత్తము మూడశ్వమేధములు చేయవలసి వచ్చినది. పై మూడంశములఁ గూర్చియు, 'శాంతి, అశ్వమేధ' పర్వములలో, కృష్ణద్వైపాయనుఁడు ధర్మజున కొనర్చిన యుపదేశములలో స్పష్టీకరింపఁబడియున్నది. దోణవధనిమిత్త కాశ్వమేధమును, కుమారిలభట్టు తం తవార్తి కమహాభాష్యమునఁ బ్రశంసించియున్నాఁడు. సస్తుతమగు రాజసూయమునందును, రాజసూయయాగాంగమై యొక్కదినములోనే ముగింపఁబడు 'సోమయాగమైన మఱువాఁడును, పునరభిషేచన కర్మమునకుఁ బూర్వమున నొనర్పఁబడు "ఉదవసానీయము" అను ఇష్టిలోఁ బుష్పపశువు) క్షత్రియపశు విశసనము విహితమైనట్లు 'ఐతరేయ బ్రాహ్మణము'లోని, విధివాక్యమువలనను, ఆ బ్రాహ్మణములో నిదేయగు, హరిశ్చంద్ర పుత్రుఁడగు రోహిత, శునఃపుల, సరితలతోఁగూడిన యితిహాసము వలనను స్పష్టమగుచున్నది. ఇందు క్షత్రియుని క్షత్రియుఁడు స్వజాత్యుఁడు యాగపశువుగాఁ జేయవచ్చునా అను సందేహముద్భవించినది. ఈయంశమును మహాభారతనిర్ణాత, కృష్ణ, జరాసంధ సంభాషణములలో వాక్యోపవాక్యములుగా జరాసంధవాక్యములచే క్షత్రియుని దేవత్వము విశేషింపవచ్చు ననుటను స్థిరపఱచి యున్నాఁడు. చూడుఁడు:—

కృష్ణుఁడు జరాసంధునితో నిట్లనుచున్నాఁడు, "ఓ

జరాసంధరాజు లోకమునందలిరాజుల నపహరించి నటలముతోఁ గూడిన కూరకార్యములొనర్చుచు, నేను లోకమున కపకారము చేయలేదని తలఁచుచున్నావా? ఓరాజ శేష్టా! రాజు సాధువులైన రాజుల నెట్లుహింసించును? నీ వట్టి సాధువులగు రాజులను నిగహించి, రుద్రునకు బలి నిచ్చుచుచున్నావు..... మనుష్యులను బలినిచ్చుట యెచటను జూడఁబడదు. అట్టి దాని లో నీవు మనుష్యులను విశసించి శంకరునికై యజ్ఞముఁ జేయ నెంచుచున్నావు. వ్యర్థబుద్ధిగల యోజరాసంధా నీవు సవర్ణులైన క్షత్రియులను వశువులనుగాఁ జేయుచున్నావు. నీవలె నెవఁడును ఇట్లు చేయువాఁడు? యెవఁడునూ *పై శ్రీకృష్ణ పశ్చ ములందు మూఁడు ముఖ్యాంశములు గలవు. 1) సాధువులైన క్షత్రియులను చంపనచ్చునా? 2) మనుష్యులను విశసించి యజ్ఞము నొనర్పనచ్చునా? 3) సవర్ణుఁడు సవర్ణుని వశువునుగాఁ జేసి యజ్ఞము నొనర్పనచ్చునా?

(శ్రీకృష్ణ.....శ్లో॥ త్వయాహోపసృతా రాజన్ క్షత్రియాలోకవాసి నః। తదాగః కూరముత్పద్య మన్యసే కి మనాగసం॥

రాజారాజః కథం సాధూన్ హింస్యాన్నప్రపతి సత్తమః। తద్రాజ సన్నిగృహ్యత్వం రుద్రాయోపజిహీర్షసి॥ మనుష్యాణాం సమాలంభో నచ దృష్టఃకదాచన। స కథం మానుషై ర్దైవం యష్టమిచ్ఛసి శంకరం॥—సవ

హి సవర్ణానాం పశుసజ్జం కరిష్యసి, కోన్య ఏవం యథాహిత్యం జరాసంధ పృథామతిః॥—

పై మూడుప్రశ్న ములకుచు జరాసంధుడెట్లు సం దేహాని
వృత్తిఁ సెనో చూడుడు—

166 కృష్ణా ను రాజుల నెవరినిగాని జయింపకుండఁగఁ
దీసికొని రాదు. నాచే జయింపఁబడని శత్రు వెవఁడు కలఁ
డు బంధితులైన రాజులలో నాచే జయింపఁబడనివాడెవఁడు?
కృష్ణా ఊత్రియునకుఁ బరాక్రమించి తెచ్చినవానినె పశువుగాఁ
సి, ఇట్టమువచ్చినట్లు యుటయే యజ్ఞములలో విశసించు
టయే ధర్మమని చెప్పుదురు. నేను రాజులను దేవ స్తీతికై
యాయఁదలఁచి తెచ్చి, యిపుడు భయమువలన నెట్లు ఊత్రియ
ధర్మమును స్మరింపుచుఁగూడ విడువఁగలను

పై జరాసంధ వాక్యములలోఁ గృష్ణుఁ డొనర్చిన ప్రశ్న
తయమునకును సమాధానము గలదు.

సాధువులం గాక రణవీరులనే జయించి తేవచ్చును.
) దేవతలకొఱకు మనుష్యులను విశసింపవచ్చును.
) ఊత్రియుఁడు జయించి తెచ్చిన వారిని యజ్ఞపశు
వుగాఁ యపచ్చును. — అనుసమాధానము ర్పడుచున్నవి.

(1) జరాసంధ ఉవాచ॥ శ్లో॥ నాజితాన్వై నరిపతన్ నాహమాదద్మి
కాంశ్చన । అజితఃపర్యవశా తా కోత్రయోస మయాజితః॥ — ఊత్రియన్వైత
దేవాహుర్ధర్మం కృష్ణోపదీననం । విక్రమ్యపశుమానీయ కామతోయత్సమాచ
రేత్ ॥ దేవతార్థముపాహృత్యరాజ్ఞః కృష్ణకథం భయాత్ । అహమద్య విము
చ్యేయం త్మత్రం వ్రత మనుస్మరన్ ॥

సభాపర్య.

ఇట్టివిశేషము పంచమ వేదమునఁ బెక్కులు కలవు. గంధవిస్తరభీతిచే నాయంశములను మాని తొలుత రాజసూయాంశములఁజెప్పి, పిమ్మట ధరజు రాజసూయ విశేషములను వివరింతును.

రాజసూయము .

రాజు రాజసూయముఁ యవలయును. అను విధి వాక్యము ననుసరించి, యజ్ఞముఁ జేయుట కర్హతగల ‘బ్రాహ్మణ, వైశ్యులకు’ రాజసూయ యర్హత దని స్పష్టమగుచు న్నది. మఱియు రాజసూయశబ్దమున కర్థమేమనగా, ‘2’ రాజుచే పునరభిషేకము ద్వారా సిద్ధింపఁ బడునది. ‘క, లతాత’ కసోమరాజు సోమలతా ఖండింపఁ బడునది. అనువ్యుత్పత్తులను వైయాకరుణులు చెప్పియున్నారు. రాజసూయ యీ గమున సోమలతాఖండనమును, యాగాంతమునఁ బునరభిషేకము నొంది రాజు యాగసమాప్తి నొందించుచుండుటయుఁ గల్గుటయే కాక, పునరభిషేకమునకుఁబూర్వమున నగు ‘ఉదవసా-

(1) “రాజా రాజసూయేన యజేత” (శుతిః॥

(2) నూ॥ రాజసూయ.....(3—1—114) పాణినీయ ॥

వృత్తిః॥ రాజా సోతవ్యో అభిషేకద్వారా నిష్పాద యితవ్యః.

యద్వా లతాత్మకస్సోమో రాజా స సూయ ఖండ్యః ॥

యము' అనునొక యిష్టియం దొకక్ష తియుఁడు పశువుగా బంధింపఁబడు సూచనలుండుటః 'రాజ ఖండింపఁబడు యాగము' అను ధ్వని కూడ నగుచున్నది. రాజసూయ యాగముఁ గూర్చిన యంశములు 'శుక్లయజుర్వేదము'నందును, అధ్యాయముగ్వేద బ్రాహ్మణముగు 'ఐత య' బ్రాహ్మణమునందును 7 పం, , అధ్యాయముగాఁ గలవు. కృష్ణయజుర్వేదశాఖాంతర్గతమగు శైత్తిరీయసంహితలో 5 కా. 6 ప్ర. అగ్నిచయనాంశములఁ దెల్పు సందర్భమున కుంభేష్టికోపధాన, భూతేష్టికోపధానములు అగ్నిచిదభిషేచనమునకును, రాజసూయ యాగకర్తయొక్క పునరభిషేకమునకును, సమానధరములు కలనని మూడుమంతములలో; జెప్పబడియున్నది. అధర్వసంహిత యందు 'శౌనకశాఖ' ఒకసూక్తము కా. 9సూ. రాజసూయ యాగకర్తను గూర్చి అధ్వర్యుఁడు దేవతల కొనర్చు పార్థనము, రాజున కుపదేశించు నుపదేశములు కలదైయున్నది.

ఐత య బ్రాహ్మణమునందలి 'శునశ్శేపుని' గాథలతో బుగ్వేదమునందలి మం. 24 మొ, 30 సూక్తములవఱకు 9 మంతములు సంబంధము కలదు. మఱియు నైతరేయ బ్రాహ్మణమునందు 'సామ, యజస్సు' అని చెప్పబడని రాజసూయయాగ సంబంధమంతములన్నియు బుగ్వేదము శాకల్య సంహిత నుండి కైకొనఁబడినవియే. శుక్లయజుస్సంహితలోని

మం తములు చాలవఱకు స్వతం తోర్భవములుగానె యున్నవి.

పుడు వాయుబోవు నంశములు సందర్భానుసారముగా శుక్లయజుస్సంహిత, ఐతరేయ బ్రాహ్మణములను గైకొనియే వాయుబ్రతుచున్నవి.

శ్రౌతసూ తములలో ఆశ్వలాయన, కాత్యాయన, హిరణ్య కే సూత్రములు రాజసూయ విధానమును వినగించి యున్నవి.

❖❖❖ రాజసూయ యాగకర్త చేయవలసిన విధులు. ❖❖❖

❖❖❖ ❖❖❖

రాజురాజ్యమునకు నభిషిక్తుడై¹ ఇష్టాపూర్త² కర్మములను దవ్వక చేయవలయును.

ష్టాపూర్తము లనగా, వేదధర్మ నిర్వహణము - వ్యవసాయము, వర్ణాశ్రమ ధర్మ నిర్వహణము, సభా, పాపా, తటాకాది, ప్రజోపయోగకర కార్యములొనర్చుట పూర్తమునఁ బడును. ష్టాపూర్తములం గూర్చి విద్యారణ్యాభాష్యమున నిట్లు కలదు.

²వర్ణాశ్రమధర్మములను - దధర్మములను గాపాడుట,

(1) “ఇష్టాపూర్తా పరిజ్ఞానీ” ఐ. బ్రా.

2) శ్లో॥ వర్ణాశ్రమ త్రయీధర్మ ఇష్టాపూర్త మతరం ।

ప్రపా తటాకాది రూపం తచ్చ సర్వత్ర వి ॥

- షము. దాని వ్యతిరేకమైన 'పపా, తటాకాది' పష్టారూపమైనది. 'పూర్తముఁ' గూర్చి మఱియొక గంధమున నిట్లు కలదు.

¹ 'తటాక ప్రతిష్ఠలు, సభాభవన నిర్మాణములు, దిగుడుబావులఁ ద్రవ్వించుట, దేవాలయములఁ గట్టించుట, తోటలు వేయించుట' అను కర్మములు 'పూర్తముః' అని చెప్పఁబడును.

రాజసూయయాగకర్త పై కార్యము లొనర్చి యుండి 'ఇష్టాపూర్తము' అనుకర్మముఁ యవలయును.

'ఇష్టాపూర్త' హోమానంతరము రాజు 'దీక్షణీయేష్టి' అను నొక యిష్టిని జేయును. ²

రాజు దీక్షణీయేష్టిని - యగ బాహ్యము నొంది సోమ పానమునకుఁ గాక తక్కిన యంశములలో కర్మములు చేయుటలో దీక్షణీయేష్టికి మూడవనాడు జరుగు 'ఉదవసానీయేష్టి' ముగియువఱకు బాహ్యుఁడుగానె యుండును. చూడుఁడు.

* "ఇష్టాపూర్త హోమ మొనర్చిన పిమ్మట రాజిట్లను

(1) పుష్కరిణ్య స్సభా వా, దేవస్యాయతనానిచ | ఆరామశ్చ విశేషేణ పూర్తంకర్మ విని త్ ||

(2) 'ఇష్టి' అను నొకచిన్న యాగము, లేక, చేయఁబడుమహాయజ్ఞమునకుఁ అంగయజ్ఞము.

* "బ్రహ్మ ప్రపశ్యే బ్రాహ్మణోభవాని.....బ్రహ్మవా ఏష ప్రపద తే యో యజ్ఞం ప్రపద్యతే...యజ్ఞాదుహవా ఏష పునర్జాయతే యో దీక్షతే తం బ్రహ్మప్రసన్నం.—సహోదస్యన్నేవ క్షత్రియతా మా

చున్నాడు— ఓ ఋత్విక్కులారా నేను బ్రాహ్మణుడ నగుచున్నాను. .... అనగా అధ్వర్యుఁ డిట్లనును. ఎవఁడు యజ్ఞముఁ జేయుచున్నాఁడో అట్టి యారాజు బ్రాహ్మణుడగు చున్నాడు. ఈరాజు యజ్ఞము వలనఁ బునర్జన్మము నొందియు న్నాడు. ఎవఁడు దీక్షితుఁ డయ్యెనో వానిని బ్రాహ్మ్యము పొందియున్నది... అతఁడు ‘ ఉనవసానీయేష్టి ’ నొనర్చి క్షత్రియత్వము నొందును.

పిమ్మట రాజిట్లనుచున్నాడు:—

నేను క్షత్రియుడ నగుచున్నాను. క్షాత్రము నొందుదును.

పిమ్మట నధ్వర్యుఁ డిట్లనును.

ఈతఁడు క్షత్రియుఁ డగును క్షత్రిమన రాష్ట్రమేకదా ఎవఁడు రాష్ట్రము నొందుచున్నాఁడో అతఁడు క్షాత్రము నొందినవాఁ డగును.

దీక్షణీయేష్టి యైనపిమ్మట ‘ అనుబంధ్యము ’ అను మఱి యొకయిష్టి చేయఁబడును. — అందు గోవె బంధింపఁబడి విశసంపదబడును. ఆగోవు సాధారణముగా గొడ్డావైన వశ ముంచిది. ఆగోవు చూలితో నుం నయెడలఁ యఁబడు పోయచ్చత్త కర కలాపమును గలదు. గర్భస్థపిండమును వేఱుగఁదీసి, కొంత

హ్నితి; “క్షత్రంప్రపద్యే క్షత్రియోభవామి”... “క్షత్రంవా ఏష ప్రపదతే యోరాష్ట్రం ప్రపద్యతే క్షత్రం హి రాష్ట్రం.— ఐ. బ్రా.

హోమ మొనర్చి తక్కినదానిని బొగ్గులతోఁ గప్పియుంచెదరు.

‘ఆనుబంధ్యేష్టి’ యైన మఱునాఁడు ఏకాహికసోమయాగము జరుగును. అనఁగా ఒక్కనాఁటితో ముగియు యజ్ఞము జరుగును. అది ‘జ్యోతిష్టోమము’ అనుపేరు కల దనియు, త్స తియుఁడు జ్యోతిష్టోమ మొనర్చినచో బ్రాహ్మణుఁ డొనర్చు ‘అగ్నిష్టోమ’ యజ్ఞమనవచ్చు ననియు, ఐతరేయబ్రాహ్మణము చెప్పుచున్నది. ఈజ్యోతిష్టోమ యాగమునందలి ‘సవన, సామ, స్తోమ, శస్తాదుల’ పశంసతో మనకు నిమిత్తము లేదు.

సోమయాగమైన మఱునాఁడు పునరభిషేకమునకుఁ బూర్వము ‘పశునిశసనము’— అందు త్సత్రియపశువు, ఒక బ్రాహ్మణపశువు బంధింపఁబడుటతోఁ గూడిన ‘ఉదవసానీయము’ అను నొకయిష్టి జరుగును. ఐతరేయబ్రాహ్మణమునందలి శునశ్చేపుని యతిహాసము ‘ఉదవసానీయేష్టి’ కాలమునఁ గలిగినదియే. ఋగ్వేదముయొక్క ప్రథమమండలమునందలి శునశ్చేపసంబంధములగు 21 మొదలు 30 వఱకు నూక్తములు ఉదవసానీయేష్టిలోఁ బశువుగానున్న శునశ్చేపుని ద్రష్టములైనవియే. ధర్మజుని రాజసూయమునందును సోమయాగమైన మఱునాఁడె పునరభిషేక మొక జరుగు ననఁగా యఁబ న ‘ఉదవసానీయేష్టి’ కాలమున, శుపాలుఁడు విశసింపఁబడె నని స్పష్టమగుచున్నది. ఉదవసానీయేష్టిలో శునశ్చేపుఁ డెట్లు బంధింపఁబడెనో యాగాధల నిట సంగ్రహముగా వ్రాయుచున్నాను.

హరిశ్చంద్రనికథ.

అంతట అంతట

ఇట్లావుకువంశంబున 'వేధసుండు' పురాణములలో తిశంకుండు అనురాజునకు హరిశ్చంద్రుడు డనుపుత్రుండు కలడు. ఆ హరిశ్చంద్రునికు నూర్వరు భార్యలుండినను పుత్రసంతతి లేకుండెను.

ఆ హరిశ్చంద్రుని గృహమున కొకప్పుడు 'పర్వతుండు, నారదుండు' అను మహర్షు లతిథులుగా రాగా, హరిశ్చంద్రుడామునులను గౌరవించి, నారదుని బుత్తోత్పత్తివలనఁ గల్గు లాభముల నడుగ, నారదుండు పుత్తోత్పత్తివలనఁ గల్గు లాభములను 'జెప్ప' హరిశ్చంద్రుండు తనకెట్లు పుత్తోత్పత్తి కల్గునో చెప్పు మనెను. అందులకు నారదుండు, ఓరాజా నీవు 'వరుణ' దేవుని నాగుఁ బుత్రుని నొసంగిన నే నాపుత్రుని బశువుగాఁ సి నిన్నుఁగూర్చి యజ్ఞముఁ జేయుదు నని ప్రాగింపుము. నీకు వరుణుండు పుత్రుని నొసంగు ననియెను.

పిమ్మట హరిశ్చంద్రుండు వరుణుఁగూర్చి నాకొక పుత్రుని నొసంగిన నే నాపుత్రుని బశువుగాఁ సి, యజ్ఞముఁ జేయుదు నని ప్రాగింప వరుణుండు వ్రత్యక్షమై పుత్రప్రాప్తి కలుగ వరమిచ్చెను.

రాజసూయ రహస్యము

పిమ్మట హరిశ్చంద్రునకు 'రోహితుడు' అను పుత్రుఁడున్భవింప వరుణుఁడు వచ్చి, ఈబాలునిచే నాకు యజ్ఞముఁజేయు మన హరిశ్చంద్రుఁడు:—

1) “జాతాశౌచదినములు వెల్లినగాని బాలపశువునకు యజ్ఞార్హత ను.” అనఁగా వరుణుఁడు వల్లె యని వెడలిపోయెను.

జాతాశౌచదినములు వెల్లినపిమ్మట వరుణుఁడేతెంచి నీవు చెప్పిన గడువు ముగిసినదిగాన వీనిచే నాకై యజ్ఞము నొనర్పు మనఁగా హరిశ్చంద్రుఁడు:—

2) “పశువునకు దంతములు వచ్చినఁగాని మేధ్యమగుట కర్హత ను.” అనఁగా వరుణుఁడు డంగీకరించి వెల్లిపోయెను.

పిమ్మట రోహితునకు దంతములు రాఁగా వరుణుఁడు వచ్చి, బాలునకు దంతములు వచ్చినవిగాన వీనిని యాగమ పశువుం జేసి యజనము నొనర్పు మనెను.

( ) ఈబాలున కిపుడు వచ్చిన దంతములు స్థిరములై

1) “యదానై పశుర్నిర్దళోభవ త్యథ సమేధ్యో భవతి .

నిర్దళోఽన్వస్తథ త్వా యజా ఇతి.”

(2) “యదానై పశోర్దంతా జాయంతే థ సమేధ్యో భవతి

దంతాన్వస్య జాయంతా మథత్వా యజా ఇతి.”

(3) “యదానై పశోర్దంతాః పద్యంతే థ సమేధ్యో భవతి

దంతాన్వస్య పద్యంతా మథత్వా యజా ఇతి”.

నవి కావుగాన నివి యూడినఁగాని యాగార్హఁడై యీబాలుఁ
డుండడు. అని హరిశ్చంద్రుఁ డన 'తథాస్తు' అని వరుణుఁడు
వెడలిపోయెను.

తరువాత పాలపండ్లుడగా వరుణుఁ డెప్పటియట్లు వచ్చి
పల్లూడినవిగాన, వీనిచే జన్నము నొనర్పు మనఁగా:—

‘రెండవసారి దంతములు రానిదే పశువు సర్వావయవ
సంపూర్ణత నొందడు.’

అని హరిశ్చంద్రుఁ డన వరుణుఁ డంగీకరించెను.

రెండవసారి దంతములు రాఁగా, వరుణుఁ డెప్పటియట్లు
వచ్చి అవయవసంపూర్ణత కలిగెనుగాన వీనితో యజ్ఞముఁ
జేయు మనెను.

5. ‘పశువుకాఁగల క్షత్రియుఁడు స్వకులోచితమగు
సన్నాహశీలి యుద్ధమున కర్హతగల కవచ ధనుర్బాణాది ధారి
కాకుండిన, యజ్ఞమునందు విశసింప నర్హుఁడు కాఁడు.’

అని హరిశ్చంద్రుఁ డనఁ బూర్వమునలెనె వరుణుఁ డంగీ
కరించి వెడలిపోయెను.

పిమ్మట ‘రోహితుఁడు’ సన్నాహశీలి కాఁగా వరుణుఁ

(4) “యదావై పశోర్దంతాః పునర్జాయంతేఽథ సమేధ్యో భవతి.
దంతాన్వస్య పునర్జాయంతా మథత్వా యజా ఇతి.”

5) “యదావై క్షత్రియః సాన్నాహుకోభవ త్యథ స మేధ్యో
భవతి. సన్నాహుః ప్రాప్నోత్యథ త్వా యజా ఇతి”

డేతెంచి, సన్నాహాలి యగు నీకుమారునిచే యజనం బొనర్చు మనెను.

6. “దానికి హరిశ్చంద్రుఁ డట్లే చేయుదునని యంగీకరించి కుమారుఁ డగు రోహితుని బిలిచి యిట్లు చెప్పెను.

నాయనా! నాకొఱకు నిన్నీవరుణుఁ డిచ్చెను. అయ్యో! నీచే నే నీ వరుణుని గూర్చి యజ్ఞముం యుచున్నానన, నా రోహితుఁ డంగీకరింపక ధనుర్ధరుఁడై యరణ్యమునకుఁ బోయి యట నుండెను.

హరిశ్చంద్రుఁ డనిసరీతిని యజ్ఞమును యనందున వరుణుఁడు హరిశ్చంద్రుని బట్టుకొనఁగా, హరిశ్చంద్రునకు ‘జలోదర’ రోగము కలిగి, బాధపడుచుండెను.

❦ రోహితుని ప్రవర్తనము ❦

తం డికి జలోదరరోగము కలిగెనని యరణ్యమందు సంవత్సర మున్నతరువాత ‘రోహితునకు’ జెలిసి యాతఁడు తిరిగి పురమునకు వచ్చుచుండఁగా ‘ఇంద్రుఁడు’ బ్రాహ్మణవేషధారియై మార్గమధ్యమున నొక సాకు చెప్పి రోహితుని మగల వసమునఁ దిరుగునట్లు చేసెను. ఇట్లొకపర్యాయము కాదు; అయిదు పర్యాయము లింద్రుఁ డట్లు రోహితుని నెనుక కరణ్యము

(6) “సతథేత్యు క్త్వా పుత్రమా మంత్రయా మాస. తతా! యంష్ట్ర మహం త్వా మదదా ధ్ధంత! త్వయాహ మిమం యజా ఇతి. సహ సేత్యు త్కా ధనురాదా యారణ్య ముపాత హి.

నకుఁ బంపుటచే రోహితుఁ డీరణ్యమున నాతేండ్లు తిరిగెను.
 'ఇం దుఁడు రోహితునకుఁ జెప్పిన సాకు లిట న పస్తుతమని వివ
 రింప దు.'

ఎట్లయినను హరిశ్చంద్రుఁడు మనుష్యపశువుచే యజ్ఞ
 ముఁ జేయనియెడల నాతనికి రోగనివృత్తి కాదని, రోహితుఁడు
 తలఁచి తనకు మారుగా నొకనిని హరిశ్చంద్రు యాగముకై
 యరణ్యమున వెదుకఁ బొరంభింప, నాయడవియం దొక పర్వ
 తపు చరియలో దరి నముచే భుక్తి లేక బాధ నొందుచున్న
 'సూయవసుని' పు తుఁడగు 'అజీగర్తుఁడు' అను నొక బాహ
 ణుని జూచెను. అయ్యజీగర్తునకు 'శునఃపుచ్ఛుఁడు' 2
 శునశ్శేవుఁడు 'శునఃలాంగూలుఁడు' అను మువ్వరు కుమా
 రులు కలరు. అట్టి యాబీదబాపని జూచి, రోహితుఁడు
 "ఓఱుషీ నీకుమారులలో నొకనిని నాకిమ్ము. నీకు నూఱుగో
 వులనిచ్చెదను. నాకుఁ బతినిధిగా వానిని జేసికొని యజ్ఞము
 చేయింతు" ననెను.

దాని నజీగర్తుఁ డంగీకరించెను. కాని,

... పెద్దవాఁడు నాకెంతయుఁ ♦ బియతనూజుఁ
 డతని నే నీకు జాల ♦ ననియెఁ దం డి;
 పిన్నవాఁడు నాకెంతయుఁ ♦ బియుఁడుగాన
 యాకుమారుని నీజాల ♦ ననియెఁ దల్లి ॥

—ఊఊ శునశ్శేపుని గాథలు ఊఊ—

తలిదండ్రుల మాటలను విని మధ్యముఁ డగు శునశ్శే-
పుఁడిట్లనియెను.

గీ. పెద్దవాఁడు తం డికిఁ జాలఁ ♦ బ్రియసుతుండు
పిన్నవాఁడు తల్లికి ముద్దు ♦ ప్రియసుతుండు
వారలిరువురు నొల్లని ♦ వాఁడ నై న
మధ్యముఁడ నేను నచ్చెద ♦ మానవేం ద

నీవిచ్చెదననిన గోవులను వీనికిము. నీవెనుక నేవచ్చెద
ననిన నతఁడు నూలుగోవులను ‘అ గర్తున’కిచ్చి, శునశ్శేపుని
వెంట నిడుకొని, పుర పవేశంబు చేసి, తం డియగు హరిశ్చంద్రు
నితో, తం డీ నాకు మారుగ వీనిని యజ్ఞపశువుగాఁ దెచ్చితి
ననెను.

అందులకు హరిశ్చంద్రుఁడు సంతసించి, వరుణునితో
‘శునశ్శేపుని’ బశువుగాఁ సి నీకుయజ్ఞము నొనర్తునన, వరు
ణుఁడు, త తియునికంటె బ్రాహ్మణుఁడై శ్రేష్ఠుఁడుగదా వీనిం
బశువుగాఁ జేసి ‘రాజసూయ’ యాగముంజేయు మని చెప్పగా,
హరిశ్చంద్రుఁడు ‘అభిషేచన’ సంబంధమగుదానియందు ‘సోమ

(1) “సవరుణం రాజాన ముపససా దానేన త్వా యభా ఇతి.

తథేతి. భూయాన్వై బ్రాహ్మణః త్మత్రియాదితి. వరుణఉ

వాచ॥ - తస్మా ఏతం రాజసూయం యజ్ఞక్రతుం ప్రోవాచ.

తమేత మ షేచనీయే పురుషం పశుమలేథే॥—

యా గాంగమగు 'ఉదవసానీయేష్టియందు' శునశ్చేపునిఁ బశు-
గాఁ బొందెను.

2) ఆయజ్ఞమున హరిశ్చంద్రునిను 'విశ్వామిత్రుడు'
హోత, జమదగ్ని అధ్వర్యుడు, వసిష్ఠుడు బ్రహ్మ, ఆయా
స్యుడు 'ఉద్ధాత' అను ఋత్విక్కులైరి."

పురాణవాజ్ఞయమునందు హరిశ్చంద్రుడు సత్యమున
కుఁ బుట్టినట్లు, వసిష్ఠవిశ్వామిత్రులు- అందువిశ్వామిత్రుడు.
నీచాతినీచమైన కలహములకు- వసిష్ఠునిగాని, తత్సంబంధులను
గాని, అసహ్యించుకొని వారిని బలుబాధల నొందించుటకే
టిన మూలకందము.

వైదికవాజ్ఞయమునందో- హరిశ్చంద్రుఁ డాకసాఁ
కాడు, అయిదుసారులు వరుణదేవునంతటివానితో సాకులు
ల్పించి యాడితప్పిన మృషావాది.

వేదమునకు- అందు ప్రధానమైన ఋగ్వేదమునకు-మూ
డువంతులు దాను, తనపుత్ర, శిష్య పశిష్యులు, ద్రష్టత్వమొంది
ట్టియు బ్రాహ్మ్యమొనఁగు గాయత్రికిఁగర్తయునగు విశ్వామిత్రు
డును బహర్షి శేష్ఠుఁడై యన్ని వేదములలోను జాలభాగము
కు ద్రష్టత్వ మొందిన వసిష్ఠ, మహర్షియు, పురాణవాజ్ఞయము
నందు కల్లుదాచినవారెవలె, కాటుకుక్కలవలె కలహించువ

(2) తస్యహ విశ్వామిత్రో హోతా జ్ఞమదగ్ని రధ్వర్య

ర్వ షో బ్రహ్మ యస్య ఉద్ధాతా॥

రాజసూయ రహస్యము

రైరి. వైదికవాజయమునందు, బ్రహ్మర్షులుగానె పరిఘవిల్లుటయు, అందును 'వసిష్ఠ, విశ్వమిత్రులకు, ముఖ్యవిరోధకారణముగాఁ దలంపఁ బడు హరిశ్చంద్రుని విషయముననే—ఆతనియజ్ఞమునందే—పధాన ఋత్విక్కులగుటయు నాశ్చర్యకరము కాదా.

దాని నటుండనిచ్చి శునశ్శేపుని గుఱించి చూతము. పైనల్వరు మహర్షులు రాజసూయముఁ జేయింపుచుండఁ గా మనుష్యపశువును బంధింప ననువగు కర్మమేతెంచినది. శునశ్శేపుని బశువుగా బంధింపునమయ మాసన్నమైనది. విశసింపఁ బడు పశువును 'ఉపాకృతము' అను సంస్కరణముఁ జేసినవెంటనే రెండుపేటలు వేయబడి రెండుబారలు పొడవుగల, రెండు కుశనిరి తములగు తాళ్లతో, కాళ్లను తలను గట్టిగాబంధించి, మూడుపేటలు గలిగి మూడుబారలుపొడువుగల త్రాటిచే మధ్యభాగమును యోవస్తంభమున కంటఁ గట్టనలయును.

పుడు విశసింపఁ బడు పశువో, సాధారణపశువా? కాదు, యువకుఁడు—మహర్షిగోత్రత్పన్నుఁడు—మహాకవి—వేదవేత్త—బ్రహ్మవర్చస్వి—మహాభక్తుఁడు—అట్టివానిని, బైవిధమున బంధింప నెవని చేతులు వచ్చును ఎవఁడును బంధింప నంగీకరింప లేదుగాని, నూఱుగోవులకుఁ బుత్రు నమ్మిన శునశ్శేపుని తండ్రియగు 'అజీగర్తుడే' నాకింకొక నూఱుగోవుల

(1) కార్యాయనశౌతనూత్రమున నీయంశములు గలవు.

నిచ్చినయెడల నేను శునశ్శేపుని బంధింతునని పలుక, హరిశ్చంద్రుడట్లే నూఱుగోవుల నీయ 'అజీగర్తుడు' దారుహృదయము—కాదు. శిలాహృదయముతో, పుత్రుని విశసింపఁ యూపస్తంభమునకుఁ బై రీతి నంటఁ గట్టెను.

అపు డధ్వర్యుఁ డేతెంచి, బంధితుఁ డగు శునశ్శేపునకు 'ఉపాకృత, నియుక్త, అ పీణన, పర్యగ్నికరణములు' అను కర ములఁ జేసెను.

పై కర ములు వధ్యపశువునకుఁ బతియజ్ఞమునను జేతురు. అవి పశువు నుద్దేశించి చెప్పా కొన్ని మంత్రములతోఁ గూడిన యలై యుండును. పర్యగ్నికరణము అను కర ము దర్భలకు నిప్పు నంటించి మంట యారినపిమ టఁ బశువునకు జాట్టును నివ్వదురు.

పిమ టఁ బశువును ఖడ్గముతో విశసించునమయ మేతేర బ్రహ్మ తేజస్వియగు శునశ్శేపుని బంధించుటకే సిద్ధపడకుం నపుడు ఖడ్గముతో ఖండింప నెవఁ డాయత్త పడును? ఆమహా కూరుడగు 'అజీగర్తుడే' తనకుమారుని మఱినూఱు గోవుల నిచ్చిన యెడల నేను ఖండింతు నని వజ్రహృదయముతో బల్కెను. నూఱుగోవులను హరిశ్చంద్రుడియ న గర్తుడు కుమారుని విశసింప ఖడ్గము వహించెను,

హా ఎంత కూరకర ము "బాబున్, హరిపదచింతా

లున్, సుగుణాలవాలు, శ్రీమనే ధాహున్” అ గర్తుడు ఖండింపఁ దలంచెను. క్రూరత్వమునందు, అజీగర్తుఁ డధికుఁడా మతభేదముచేఁ గుమారుని ఖండింప నొచిన హిరణ్యకశిపుఁ డధికుఁడా? బైబిలునందుఁ జెప్పఁబడిన గురుద్రోహి యగు ఏసుక్రస్తును రోమముల కప్పగించిన పేతు రధికుఁడా? తాభ్యముచేఁ గన్నకొడుగును మూఁడువందల గోవులకు విక్రయించి, తానె కట్టుకట్టి, తానె విశసింప ఖడ్గమునెత్తిన అ గర్తుఁ డందఱి కంటెను మహాక్రూరుఁడు కాఁడో?

శునశ్శేపుఁడు, తొలుతఁ దన్ను బంధించి, పర్యగ్నికరణానంతరము : “ఇతరయాగములలో పర్యగ్నికృతమగు మనుష్యుల నరణ్యమున విడువఁగలరు” అని కలదుగాన అట్లే దా నెచటనైన విడువఁబడిన నెటులనో జీవింపవచ్చునని తలఁచెను. కాని, రాజసూయమునఁ దప్పక విశసింపఁ బడవలయు ననుసంశ మాతనికిఁ దెలియదు. అందువలనఁ దండ్రి ఖడ్గముఁ బూనఁ గానె యిట్లనుకొనెను.

2) పిమ్మట శునశ్శేపుఁడు చూచి, హా నన్న మనుష్యేతర పశువువలెనె వధింతురా? నే నిపుడు దేవునే శరణు వేడెదను.

(1) “పర్యగ్నికృతిం పురుషమరణ్యాం శోచత్స్వజం త్యహింసయా”

2) “అథహ శునశ్శేప ఈక్షాంచక్రేఽమానుషమివ వై మా విశసి పంఠి హంతాహం దేవతా ఉపధావామితి.”

రాజసూయ రహస్యము

వధింపఁబడుటకు సిద్ధముగానుండి, కట్లచే బంధింపఁబడుచుఁ బ్రాణముపై నాస వదలక, పరమేశ్వరుని, పరమేశ్వరుని యొక్క వివిధగుణరూపులగు 'ఇంద్రాగ్ని వరుణాది' దేవతలను బలువిధములఁ బార్థించెను. ఆతఁ డపుడు పార్థించిన సార్థనారూపకమగు మంత్రములలో గొన్ని, ఆసేతు హిమాచలము నడుమనుండు విప్రోత్తము లిప్పటి ని, సాయంసంధ్యాసమయమునఁ బఠింపుచుండుటయే విశేషాంశము. పస్తుతాంశమున కవి యంతగో నవసరము లేకుండినను హృద్యములు, పూజ్యములు నగుటచేఁ గొన్ని మంత్రార్థములనిట వాఁ యుచున్నాను.

ఏవేల్పుఁ జింతును? శుభకరుఁ డగు నేదేవుని బార్థింతును? తిరిగి నన్నే దేవత భూమిపై నుండనిచ్చును? నిజముగనేను మాతాపి రులతోఁ గూడుకొని యుండుస్థితి కలుగునా

2. ఓ వరుణా ! నామొట్ట నాలకింపుము. రక్షణేచ్ఛచే నీ కెదురుగఁ జేయు నాస్తోత్రముల నాలంచి నన్ను సుఖవంతునిగాఁ యుము.

---

(1) ఋ॥ కస్యసూనం కతమస్యామృతానాం మనామహే చారు
దేవస్యనామ। కోనో మహ్యో అపితయే పునర్దా తరంచ దృ
శేయం మాతరంచ॥ ఋ. 1—24—1.

) ఇమంమే రుణ శ్రు మాన మద్యాచ మృడయ।
త్యా మవస్యూరాచ ఋ. 1—25—19.

రాజసూయ రహస్యము

బహుజనులచే స్తుతింపఁ బడు నోవరుణదేవా స
మీసమునందే మరణము గల నేను వేదవాక్కుచే నిన్ను నుతిం
పుచు నాయువు నిమ్మని కోరుచున్నాను. యజమానుఁడుగూడ
'హరిశ్చంద్రుఁడు' హవిస్సులచే నిన్నాయువునే కోరుచున్నాఁ
డు, నీవు మాయీరువుర కోర్కెల ననాదరముతో హేళనము
చేయక తెలిసికొని, మాయీరువురయొక్క యాయుర్దాయము
లను వృద్ధిఁజేయుము.

ట్లు పెక్కువిధముల వరుణాది దేవతలను స్తోత్రము
చేసి చేసి, యింకను నిట్లనుచున్నాఁడు.

గొప్పవారలకు నమస్కారము, పిల్లలకు వందనము,
యువకుల కభివాదనము, వృద్ధులకు జోహారు. ఓదేవతలారా
నాకు శక్తి గలిగినయెడల జీవించినయెడల మిము లనర్చితును
పరమేశ్వరుని స్తోత్రముచేయుటలో లోపమును గలిగింపను.

కట్టకడకు 'ఉషస్సు' ను స్తోత్రము చేయుచుండఁగా,
పటాలునుని ఆపాదమస్తకముఁ గట్టిన కట్లు తెగిపోగా శున

(3) తత్త్వాయామి బ్రహ్మణా వందమాన స్తు దాశాస్తే
యజమానో హవిర్భిః | అహేళమానో వరుణేహ
బో ధ్యురుశం సమాన ఆయుః ప్రమోషీః || ఋ. 1-26.

(4) వమో మహివోభ్యోనమోఽర్భ భ్యో నమోయవభో నమ ఆశి
నేభః | యజామదేవా న్యది శక్నువామ మాజ్యాయసః శంస
మావృక్షీదేవా ||
ఋ-1-27-13.

పుండు ప్రాణభీతిచే నెదుటనుండిన విశ్వామిత్రుని యొడిలోఁ బడి రక్షించు మని వేడుకొనెను.

శునశ్శేపుండు విశ్వామిత్రుని నంకతలముఁ జేరగనే శున పుని తండ్రియగు అగర్తుండు విశ్వామిత్రుకడ కేగి నాపుత్రుని నాకి మన, విశ్వామిత్రుండు నేనీయను వీనిని దేవతలే నాకిచ్చిరనెను. అప్పటినుండియే శునశ్శేపునకు దేవగాతుఁడను పేరుకలిగెను.

పిదప 'అజీగర్త, శునశ్శేపులకును;' 'శునశ్శేవ, విశ్వామిత్రులకు' నైన సంవాదములును, శునశ్శేపుని విశ్వామిత్రుండు పుత్రునిగా నంగీకరించుటయు, విశ్వామిత్ర పుత్రు లంగీకరింప నందున, విశ్వామిత్రు డట్లంగీకరింపని పుత్రులను భ్రష్టు లగుఁడని శపింప, శప్తులగు వారలలోని వారె మనయాంధ్రులొక రగుటయు మొదలగు నంశము లిట నవనరములే దని వివరింప లేదు. కాని, విశేషితపశువుచే జేయఁదగు కర్తకలాపము పూర్తి కాకుండుటచే హరిశ్చంద్రుని రాజసూయయాగము పూర్తి కాలేదను సందియ ముద్భవించుచున్నది.

(1) "అథహ శునశ్శేపో విశ్వామిత్రస్యాంకమాస సాద. సహోవాచా జీగర్తః సాయవసిర్వృషే! పునర్మే పుత్రం దేహీతి. నేతి హోవాచ విశ్వామిత్రో దేవావా ఇమం మహ్యమదానతేతి. సహదేవరాతో వైశ్వామిత్ర ఆస॥

రాజసూయ రహస్యము

కొన్ని యెడలఁ గొన్ని పశువులకు యూప స్తంభమునకు బంధించినపిమ్మట 'పర్యగ్ని కరణము' అను కర్తముఁ జేసి విడుచుటయే విధియై యున్నది. ఆయంశములు ముందు వాయుఁబడును. రాజసూయయాగవిషయమున నట్టిపరిస్థితి పర్యగ్ని కరణానంతరము విడువవలయు నని) యెచటను లేదు. విశసింపఁబడవలయు ననియే యింతకుఁ బూర్వము వాయుఁబడిన యంశములచే న్నష్టపడుచున్నదిగాని, విశ్వామిత్రాదు లెట్లొ యాగపూర్తిని జేసి, 'అంజస్సవము' అను నొకకర్తముఁ జేయించి, శునశ్శేప హరిశ్చంద్రుల నోన్యము స్పృశించునటుల జేయుటచే యాగము పూర్తయగుటయు, హరిశ్చంద్రునకు రోగవిముక్తియగుటయు, కలిగె నని 'ఐతరేయ బ్రాహ్మణము'న జెప్పఁబడి యున్నది. ఆయంశములు గంధవిస్తరభీతిచే వాయుదు.

“అ గర్త పుత్రుఁ డగు శున స్మపుని వరుణుఁడు పట్టుకొనఁగా, శునశ్శేపుఁడు వరుణదేవతాకబుక్కును జూచి దష్టయై తాను గంహింపఁబడిన వరుణపాశమునుండి విడుదల నొందెను.”

అని కొంతభేదముతో, 'తైత్తిరీయ' సంహితలో న్నల్పముగాఁ జెప్పఁబడి యుండుటమా ముదాహరింపఁ దగియున్నది.

(1) “శునశ్శేప మాడీగర్తిం వరుణో గృహ్లాత్స్వ ఏతాం వారుణీ మపశ్యత్తయాత్మానం వరుణపాశాద ముంచత్ ॥

తైత్తిరీయ సంహిత. 5—2—1.

హరిశ్చంద శునశ్శేపులఁగూర్చిన గాథలు పునరభిషేక
కాలమునందు బంగరుజరీతో నేసినబట్టపై 'హోత' కూ
ర్చుండి చెప్పుచుండఁగా నట్టిబట్టమీఁద కూర్చుండిన యధ్వ
ర్యుఁ డూఁకొట్టుచుండఁగా రాజసూయయాగకర్త వినవలయు
ననియు, అట్లాగాథలు చెప్పినందులకు హోతకు వేయియు,
అధ్వర్యునకు నూఱును, గోవులను దక్షిణగా నిచ్చుటయేగాక
పై బంగరుజరీబట్టలను, రెండు వేసడములతోఁ బూన్పఁబడి రజి
తాలంకారములుగల రెండురథములఁగూడ పై యిరువురకు దక్షి
ణగా యవలయు ననియుఁ గొన్నివిధులు ఐతరేయ బ్రాహ్మణ
మునఁ గలవు. ఆయంశము లిట నంతగాఁ బ్రసక్తి లేనందున
వ్రాయలేదు.

—ఊఊ పురుష మేధము ఊఊ—

ఇట పురుషుని విశేషించి యజ్ఞము చేయుదురా అను
నంశముఁగూర్చి కొంచెము చర్చింపవలసియున్నది.

పాచీనకాలమునందు 'పురుషమేధమే' మహోత్కృష్ట
యాగమై యుండె నని వేదమువలనఁ దెలియవచ్చుటయేకాక,

-
- 1) బంగరునూత్రములతోఁ గూడిన వస్త్రమునకు 'హిరణ్యకశిపుశబ్ద
ము' బ్రాహ్మణమున వాడఁబడెను.

అశ్వమేధయాగము పొందింపలేని మహాఫలమునుగూడ నరమే
ధము పొందించునని వేదము చెప్పియున్నది.

మఱియు 'విధ్యర్థవాదములు'కూడ నరమేధమును బో
త్సహపఱచుచున్నవి. అందుఁ గొన్ని యీంన వాయఁ
బడుచున్నవి.

2. 'దేవతలు పురుషుని బంధించి యజ్ఞముం జేసిరి.'

'ప్రజాపతి తనయొక్క వపను దీసి యూహుతి
నొనర్చెను.'

3. 'బ్రహ్మకొఱకు బ్రాహ్మణుని విశసించుచున్నాఁడు.'

ట్లిట నూటయెనుబదియార్వరను విశసించి నరమే
ధము నొనర్పవలయు ననునంశము చెప్పబడెను.

4. 'దేవతలు పురుషునే పశువుగాఁ జేసి విశసించిరి.'

5. 'బ్రాహ్మణుఁడు బ్రాహ్మణుని ఆలంభించుచున్నాఁడు.'

(1) మా. శుక్లయజుస్సంహిత.

(2) "దేవా యజ్ఞ మతన్వత. అబధ్న పురుషం పశుం"

ఋగ్వేదము.

(3) "ప్రజాపతి రాత్మనో వపా ము దత్" తైత్తిరీయసంహిత.

(4) బ్రహ్మణే బ్రాహ్మణ మాలభ " ఇత్యాది.

తైత్తిరీయబ్రాహ్మణము.

(5) "పురుషంనై దేవాః పశుమాలభంత" ఐతరేయబ్రాహ్మణ.

(6) "బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణమాలభ " అ్యశునిః.

అట్టి విధ్యర్థవాదవాక్యము లనేకములు గలవు. కాని క్రమముగా నరమేధము తగ్గిపోయినది.

కలియుగమున మనకుఁ దెలిసినంతవఱకు కైస్తవ శకము ఆ తేడు శతాబ్దములనడుమ నుండిన 580—6 విష్ణుకుంఠ వంశస్థుఁ డగు మాధవవర్మ పమనొకం డశ్వమేధయాగములఁ జేసి యంతటితోఁ దృప్తి నందక నరమేధయాగముఁ గూడఁ సె నట

(ఈయంశము మాధవవర్మ వంశజుల శాసనములవలనఁ దెలియనగుచున్నది.)

అట్టి దారుణకార్యము చేయుటచే నచిరకాలములోన విష్ణుకుండినరాజ్య మంతరించి తూర్పుచాళుక్యరాజ్యము స్థాపింపఁబడుటకు హేతునయ్యె నేమో? దాని నటుండనిచ్చి ప్రకృతాం ముఁ జూతము.

పై యంశములఁ బూడ 'రాజసూయ'యాగమునఁ బురుషులను విశసించుట సాధారణ మనియే స్పష్టమగుచున్నది. “నరమేధయాగమున నూటయెనుబదిమూర్వురు పురుషులను ‘యూవస్తంభము’లకు బంధించినను ¹ పర్యగ్నికృతుఁ డగు పురుషు నరణ్యమున హింసింపకుండఁగ విడిచెదరు.” అను శ్రుతివాక్యముచే నొక్కనిమాత్రమే విశసించి తక్కువవారి నందఱను

(1) “పర్యగ్నికృతం పురుష మరణం శ్చోత్సృజం త్యహింసయా”

రాజసూయ రహస్యము

నరణ్యమున విడిచెద రనియే తెలియనగుచున్నది. మనుష్యులనే కాదు, అశ్వమేధయాగమునకుఁ దేబడిన వివిధములగు మూఁడువందలు మితిగల 'వనచర, ఖచర, జలచరా'దులలో వనచరములగు 'సింహ వ్యా ఘాదులను' గూడ (1) "పర్యగ్నికృతములగు నారణ్యజంతువులను హిసింపక వనములోనే విడిచిపెట్టెదరు." అను దవాక్యముచేఁ గొన్నిటిని బర్యగ్నికరణా నంతరమునవిడిచిపుచ్చుటకలదు. కాని, రాజసూయ పశువగువానినిమాతము విశసించుటయే విధియైనట్లు శునశ్శేపుని పరిదేవన వాక్యమగు(2) "అయ్యో మనుష్యేతరమగు పశువునువలెనే నన్ను విశసింపఁగలరు." అనుదానిచే స్పష్టము కాఁగలదు.

పర్యగ్నికరణానంతరము అగ్నినిజుట్టును నిప్పినపిమ టయూప స్తంభమునకుఁ గట్టఁబడిన జంతువు నరణ్యమున విడువఁబడు శ్రౌత సాంప్రదాయమే, రానురాను, 'పిశాచ, బాల గహాదులు' సోకినవారికి జంతువులను, మనుష్యాకారములగు పిష్టాదివి గహములను, దీపాదులచే దిగఁదుడిచి, గామసీమాంతమున విడుచు నాచారముగా మాణినట్లు తోచుచున్నది.

'శాక్తేయాది'మతములలో నింకను రహస్యకృత నరపశు విశసనము నామమాత్రముగనున్న దనియే చెప్పవలసియున్నది.

(1) "పర్యగ్నికృతా నారణ్యా నుత్సృజంత్యహిగ్ సయా"తై-బ్రా.

(2) "అమానుషమిత మా వింశసిష్యంతి; హంత" ఐ. బ్రా.

సనక్తానుప్రసక్తమగు శునశ్శేపుని గాథచే, రాజసూయాంగమైన సోమయాగము ముగింపఁబడినపుడు చేయఁబడినట్టిదియు 'నరపశువిశసనముతోఁ గూడినట్టిదియు నగు 'ఉదవసానీయము' అనునిష్ఠి జరుగునని తెలియఁగలదు. అది ముగియగనె 'పునరభిషేచనము' అనుకర ము జరుగును. 'ఉదవసానీయేష్టి' ముగియగనే రాజునకు బ్రాహ్మ్యముపోయి రాజత్వ పాప్తి కల్గును. పునరభిషేచనకర ము రాజ విత్తోఁ గూడుకొనిన యుత్కృష్ట కార్యము, అది యెట్టిదో చూతము.

~~~~~ పు న ర భి షే చ న ము ~~~~~

'ఉదవసానీయేష్టి' ముగియునప్పటి కిందివస్తువుల సద్వ్యర్థుఁడు సిద్ధపఱచి యుంచవలెను.

“ 1 మేడికట్టతో లొడితెఁడు, ఎత్తుగల నాలుగుకోళ్లును, అడుగుయెత్తుగల పైభాగములు గలిగి, నలుచనరమై, ముంజిగడ్డి 'ఒకవిధమగుపేము' తో నల్లఁబడిన సింహాసనమును ఆనందిని 1 వ్యాఘ్రచర మును 2 మేడికట్టతోఁజేయఁబడిన పాతములలో 2 పెరుఁగు, తేనె, నేయి, ఎండలో కురిసిన

(1 శుక్లయజుస్సంహితలో 'చంద్రకట్టతో నానందిని యవలయునని కలదు.

(2 శుక్లయజుస్సంహితలో 'మోదుగ, మేడి, మ, రావి, కట్టలతో జేయఁబడిన పాత్రములలో వివిధనదులనుండియుఁ గొనిరాఁబడిన జల

రాజసూయ రహస్యము

వాననీరు, లేఁబచ్చిక, లేఁతమొక్కలు, సుర, దూర్వములు, అనువస్తువుల నుంచి 'స్వ్యము' అనుకట్టతోఁ జేయఁబడిన పనిముట్టుతోఁ గొన్ని రేఖలు గీసి, అగీతలపై ని ఆసింహాసనముయొక్క వెనుకకాళ్లురెండును. 'అంతర్వేది'యందును, ముందుకాళ్లురెండును బహిర్వేదియందును నిలుచునట్లమర్చి 'అంతర్వేది, బహిర్వేదులనునవి యజ్ఞశాలతోఁ గొన్నివిధులకేర్పఱచిన నలుచదరములై యలంకృతములగు స్థలములకుఁ బేరు. ఆసింహాసనముపై వ్యాఘ్రచరముఁ బఱువవలెను, ఆచరముపై బంగరుకూడ నుండవలెనని 'కాత్యాయనుఁడు' చెప్పుచున్నాఁడు.

పిమ్మట మహారాజు కొన్నిహోమాది యల నొనర్పఋత్విక్కులు కూడఁ గొన్నిక్రియలను నడిపినపిమ్మట రాజు సింహాసనముపై నెక్కుచు నీ ంది మంత్రార్థముఁ జెప్పును.

1. "నేను దేశపాలనముకొఱకు, ధర్మ పాలనముకొఱకు, దేశమున భోజ్యపదార్థాభివృద్ధికొఱకు, ఇతరులకు నారాజ్యము లోఁబడకుండుట కొఱకు, ఇతరరాజులకంటె నధికఁడనుగా నుండుటకొఱకు, పరమేశ్వరలోక పాప్తికొఱకు, పరలోకమునందును నిత

ముల నుంపవలయుననియు మోదుగక తోఁ జేయఁబడిన పాత్రమునందు 'సరస్వ నదీ' జలమును బ్రత్యేక ముంపవలయు ననియుఁగలదు.

(1) రాజ్యాయ సామ్రాజ్యాయ భోజ్యాయ స్వారాజ్యాయ వైరాజ్యాయ పారమేష్ఠాయ రాజ్యాయ మహారాజ్యాయాధిపత్యాయ స్వావశ్యాయ ఆతిష్ఠాయాహోహమి"

రాజసూయ రహస్యము

రులకంటె నధిక్షుడనుగా నుంచుటకొఱకు, నన్నునేనె వశము చేసికొనుటకొఱకు ఇంద్రియజయముకొఱకు సింహాసనము నెక్కుచున్నాను.”

ఇట్లని పజల హర్షధ్వనులు చెలరేగ రాజు సింహాసనము నధిష్ఠించి యెడమకాలి తొడపైఁ గుడికాలి పిక్కను ఛేదించుకూర్చుండును.

రాజు సింహాసనము నధిష్ఠించి కొన్ని దేవతాప్రార్థనామంతములను బఠించినపిమ్మట, పునరభిషేకముఁ యు ఋత్విక్కు-‘ఆతపవర్షోదకము’ గల మే కట్టగిన్నెను తఁబూని, కొన్ని యుదకశాంతిమంతములఁ జెప్పి, కొన్నిటిని మహారాజుచేఁ జెప్పించి, మేడిరెమ్మను రాజుశిరస్సున కడ్డుగ నుంచి దిమంతముఁ జెప్పుచు న పేంతును.

2) “ఓరాజా ప్రజాపతి యేయుదకములచే ‘ఇందు ని, సోముని, వరుణుని, మనువును’ అభిషేంచెనో, ఆయుదక

(1) శుక్లయజుస్సంహితలో ‘ఆతపవర్షోదకము’ నకు మారు ‘సరస్వజలము’ చెప్పబడెనని కలదు. అధ్వర్యపురోహితులు పలాశపాత్రములోని సరస్వతీజలముతోను, ఉదుంబరపాత్రములోని జలముతో నధ్వర్యవ్యతిరిక్తులగు నితర ఋత్విక్కులును, న్యగోధపాతోదకముతో రాజబంధువును, అశ్వత్థపాతోదకముతో మఱియొకత్తరియుండును ఒకవైపుఁడును రాజునభిషేకింతురని కలదు.

(2) యాభిరింద్ర మషించ త్వజాపతిః సోమం రాజానంవరుణం మనుం తా రద్భి రషించామి త్వమహం రాజ్ఞాం త్వమధిరాజో భవేహ”

ములచే నిన్నభిషేంచుచున్నాను గాన నీవు రాజులలో నధిరా జువు కము ”

పిమ టదధి, మధు, ఘృతాదులఁ గొన్నిమంతములఁ జెప్పుచు రాజుపై పోక్షించును, దూర్వాదులతోఁ గూడఁ గొన్నివిధులఁ జేయుదురు.

తరువాత సింహాసనస్థుడగు రాజు నుద్దేశించియుఁ బ్రజల నుద్దేశించియు నధ్వర్యుడగు కొన్నియంశములఁ జెప్పును.

ఋగ్వేద, శుక్లయజుర్వేద, అధర్వవేదములలో సింహా సనము నెక్కినరాజును గూర్చి చెప్పనయంశము లింపుగ నుండునుగాన, కొన్నిటి నిట వాయుచున్నాను.

ఋగ్వేదము

ఓరాజా నీమాతృదేవత నిన్ను గొప్పవారికంటె గొప్ప వానినిగాను, ప్రజలను ధర్మముగాఁ బాలించువానినిగాను, కనుటచే నామె ధన్యురాలు సుమా !

శుక్లయజుస్సంహిత

2. ఓదేవతలారా మీరీరాజును శత్రువులు వైచు

(1) ఋ. మహాంతం త్వ మహినాం సమాజం చర్షణీనాం

దేవీజని త్ర్యజీజన ద్భద్రాజని త్ర్యజీజనత్ ||

(2) ఇమందేవా అసపతః గ్ం సువధ్యం మహతేక్ష

త్రాయ మహా హ్యాయ ఇమమము మము

వ్యభ్రతమన్యైవిశే || 11—3—2.

బాణములను నహించి శత్రువులను నశింపజేయువానినిగాను, క్షత్రియులలో నధికునిగాను, పజలనందతిని బాలించు వానిని గాను జేయుడు. ఈరాజయొక్క తలదండలు పజాపాలన దత్తుడగు నీతనిఁ గనిన త్రితడును తనవలె నమర్తుడగు పుత్రుని గనునట్లార్పింపుడు.

ఓ కురుదేయులారా ఈతడు మీరాజు; ఓ పాంచాలదేశీయులారా ఈతడు మీరాజు; వాహణుల మగు మాకు సోముడు రాజు.

2. ఓ రాజా నాగులు నశించి యున్నారగాన, పాగ్ని క్కు నధిరోహింపుము. గాయ తి నిన్ను రక్షించుఁగాక.

పైమం తములలో మొదటిదానియందు కురు, పాంచాల దేశపు పజల నుద్దేశించి యధ్వర్యుడు చెప్పు వాక్యముచేతను రెండవ మం తములో 'దండశూకములు' నశించినవి గాన పాగ్ని క్కు నధిరోహింపుమని రాజు నుద్దేశించి యధ్వర్యుడు చెప్పుటచేతను, పైమం తములు ధరజుని రాజసూయ యాగమున గాని, జనమేజయుని రాజసూయయాగమునఁ గాని యావిర్భవించినవా? యని తోచును.

---

(1) ఏషవః కురవోరా జైషవః పాంచాలా రాజా;

సోమోస్మాకం బ్రాహ్మనాగ్ రాజా. 11—6—3.

(2) ఆవేష్టా దండశూకాః ప్రాచీమారోహా.

గాయ్ర త్వైవతు.

11—5.

‘ధర జుని రాజసూయయాగమునకుఁ బూర్వమే ‘ఖాం
కవవన’దహన మగుటయు, అం దర్జునునిచే ‘అశ్వసేనాది’నాగు
లలోఁ గొందఁ తోడి యన్యస్థలముల కేఁగుటయు మఱికొందఱు
శశించుటయుఁ గల్గినది.

జనమేజయుని రాజసూయయాగమునకుఁ బూర్వమునను,
సర్పయాగము’ అనుపేరితో ననేకులగు నాగులు జనమేజయుని
చే హతముచేయఁబడుటయుఁ బసిద్ధాంశము.

మఱియుఁ బై మంత్రములుగల ‘శుక్లయజస్సులు’ ‘ఉ
ద్దాలకుని’ చే యాజ్ఞవల్క్యున కుపదేశింపఁ బడెనని ‘శతపథ
బ్రాహ్మణ, బృహదారణ్యకోపనిషత్తుల’లోని ‘వంశ’బ్రాహ్మ
ణములు చెప్పుచున్నవి. యాజ్ఞవల్క్యుని గురువగు ‘ఉద్దాలకుఁ
, పాండవపురోహితుఁడగు ధౌమ్యుని శిష్యుఁడని మహాభారత
ముననే కలదు. యాజ్ఞవల్క్యుఁడు జనమేజయుని యజ్ఞములలో
బహు త్వము’ను వహించె నని ‘మత్స్యపురాణమునఁ’ గలదు.
కారణములచేఁ బై మంత్రము లాకాలముననే యావిర్భవించె
ని చెప్పవలసియున్నది. ముం దీయంశమింకను జర్చింపఁబడును.

❀❀❀ అ థ ర్వ వే ద ము ❀❀❀

‘అధ్వర్యుఁడిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు) “ఎవఁడు భూ

(1) భూతో భూ షు పయ అదధాత్రి. స భూతానా మధిపతి

ర్భభూవ. తస్యమృత్యుశ్చరతి రాజసూయం. సరాజా రాజ్య
మనుమన్యతా మిదమ్.

తములయందు భూతమై, వానిసారమును గ్రహించెనో, ఆరా
భూతముల కధిపతియై యున్నాఁడు. అట్టిరాజు యొక్క రాజసూ
యమునుగూర్చి మృత్యువుకూడ వచ్చును. ఆరా జీరాజ్యము
సంగీకరించుఁ గాక

ఓ శ తుహంతకా ! బలవంతుఁడా మిత్రవర్ధనా
రాజా దేవతలు నీకు బలమును గలిగించి నిన్నాశీర్వదించిరి.
నీవీరాజ్యము నేలుటకు వెనుదీయక మాయెదుటి రము.

2. “పులిచర ముపై నెక్కిన యోపులీ ! భూమియం
దన్నిదిక్కులను వి కమింపుము. నీవరిపాలనమును సర్వజనులు
గోరుచున్నారు. స్వర్గమునందలి యుదకముతో భూమిని దడు
పుము. జనులకు స్వర్గసుఖముల నొనగూర్చుము.”

పులియందుండిన పులిచర ముపై నున్న సింహ
మును, రాజసింహమును జనులు చుట్టుకొని సౌభాగ్యముకొ
ఱ కుత్సాహమును గల్గించుచున్నారు. మంచి నీటి పవాహము

(1) అభిప్రేహి మాపవేన ఉగ్రశ్చేత్తా సపత్నహ ! ఆతిష్ఠ మిత్ర
వర్ధన ! తుభ్యందేవా అధి బృవన్ ॥ 4—8—4.

(2) వ్యాఘ్రీ అధివై యాఘ్రే విక్రమస్య దిశోమహీః విశస్త్యా
సర్వా వాంఛం త్యాపోదివ్యాః పయస్యః. 4—8—4.

(3) ఏనా వ్యాఘ్రు పరిమస్యజానాః సింహం హిన్వంతి మహతే
సౌభగాయ సముద్రంన సుభువ స్తస్థివాంసం, మరత్యృజ్యంతే
ద్వీపిన మప్స్వంతః॥ 4—8—7.

సముదమును బొందినయెడల నాసముదమును పెద్దపులి నీరి
తోఁ బవేశించిదయెడల నాపులిని, జనులు నుతింతురుగదా.

ఐతరేయ బ్రాహ్మణమునందు, 'జాబాలుఁడు, ఉద్దాల
కుఁడు' అను మహర్షులు పునరభిషిక్తుఁడగు రాజునుగూర్చి
కొన్నియంశములఁ జెప్పిరని కలదు. అం దుద్దాలకుఁడు మహా
రాజు సాక్షాత్తు పరమేశ్వరుఁడే యనినాఁడు. ఆయంశము లిట
న పస్తుతమని విడువఁబడెను.

❖❖❖ రాజసూయ యాగకర్త సురాపానముఁ జేయుట. ❖❖❖

పునరభిషేక సమయమునకు సిద్ధపఱచిన దన్యములతో
'సుర' యొకటి యని చెప్పఁబడెను. ఆమద్యము యొక్క పా
శస్త్ర మెట్టిదో, దాని నెట్లుపయోగించువలెనో, ఇట్లు వాయఁ
బడుచున్నది,

సుర (మదముఁ గలిగించునదిగాన) త తరూపము
ను, ప్రీహ్యద్యంశరములవలనఁ గలిగినది గాన అన్నరసము
నైయున్నది. ఈకర మునందు త్రాత్రమునే ధరించుచున్నది.

(2) "పిమ్మట అధ్వర్యుఁడు రాజసూయయాగకర్త
కొఱకాతని హస్తములందు సురాయుక్తమగు కంచపాత్రము
నుంచవలెను."

---

(1) "అథ యత్సురాధవతి. తత్రరూపం.

తదథో అన్నరసః తత్రరూప వేవాస్త్రిం స్తద్దధాతి"

(2) అథానైత్రి సురాకంసం హస్త ఆదధాతి"

మహారాజు చేతికి సురాపాత్రము నిచ్చి యిట్లధ్వర్యుఁడు చెప్పును.

(3) “ సోమముతో సమానమగు నోసురా రుచికరమైన ట్టియు, మదకరమైన ట్టియు, నీధారచే నీయజమానుని శోధింపుము. నీవిందుని పానముకొఱకు సోమముచే నభిషేకము నొందితివి గదా ”

అధ్వర్యుఁ డిట్లు చెప్పి క్రిందియంశములతోఁ దాను శాంతిని జెప్పుచు మహారాజుచేఁ గూడఁ జెప్పించును.

(4) “ ఓ సురాసోమములారా దేవతలు హృదయాకాశమందు మీకు వేర్వేరు స్థానముల నేర్పఱచియున్నారు. కాన, మీరు హృదయమునంగలసియుండక, వేఱుగా నెయుండుఁడు. అట్లు కలిసిన సోమమునకు హానికలుగును. ఓసురా నీవు బలవంతురాలవు. ఈసోముఁడు రాజు. కాన మీరుభయులును హృదయమునందలి మీమిస్థానములఁ బ్రవేశింపుఁడు. ఈపానముఁ జేయువానిని హింసింపకుఁడు.

---

(3) స్వాదిష్ఠయా మదిష్ఠయా పవస్వ సోమధాగయా! ఇంద్రాయ పాతవే సుతః ”

(4) “ నానాహి వాందేవహితం సదస్కృతం! మాసం సృక్షిధాం పరమే మ్యోమనీ, సురా త్వమసి శుష్మణీ, సోమవిష రాజా, మైనం హింసిష్టం స్వాంయోని మావిశన్తావతి ”

“ రాజా కాంస్యపాత్రములోని సురను గొంతభాగముఁ ద్రావి మిగిలినదానిని దనకు ముఖ్యమిత్రునకుఁ ద్రావని చ్చును. ఏకపాత్రములోని సురను ద్రాగుటయే మిత్రత్వలక్షణము. అట్లుత్రావినయెడల వారికన్యోన్యమైత్రియు, వారియందు సురకు మైత్రియు నుండును. ”

సురాపానానంతరము రాజుసింహాసనమునుండి దిగి ‘నమో బ్రహ్మణే’ అనువాక్యమును మూఁడుసారులు చెప్పి ‘బ్రహ్మ’ అనుబుద్ధిక్కునకు స్వజయముఁ గోరుచు గోవునీయనలయును. ‘అవుడే ప్రజల కేవేరి బహుమానముల నిచ్చు సూచనయుఁ గలదు.’

పిమ్మట రాజు శత్రుజయమును తన కాకోగ్యమునుగోరుచు యాగశాలనుండి స్వగృహమున కేగి ‘గృహ్యగ్నిలో’ గూడ ‘శశు’, రోగాది’ పరిహారములకై కొన్నియాహుతులను వేల్చును.

ఆకరాంతమునందు బుద్ధిక్కు లా ర్వదొందురు. ఇది ‘ఆశ్వలాయనసూత్రము’ ననుసరించిన రాజసూయయాగపద్ధతి.

(1) పీత్వా యంత్రాతిం మన్యేత తస్మా ఏనాం ప్రయచ్ఛే త్తద్ధిమిత్రస్వరూపం. మిత్ర ఏవైనాం తదంతతః ప్రతిష్ఠాపయతి. తథాహిమిత్రే ప్రతితిష్ఠతి ”

❖❖ రాజసూయయాగకర్త జూదమాడుట. ❖❖

శుక్లయుజర్వేదీయులగు రాజులకు కౌత్యాయన సూచి కులకు- వీ కురు పాంచాల దేశీయులు పునరభిషేకానంతరము రథారోహణవిధి చెప్పబడియున్నది.

‘అగ్నిచయమునందును, వాజపేయము నందును’ ఎట్లు యజమాని రథము నెక్కవలయునో, అట్లే రథము నెక్కవలయును.” రాజరథారోహణాదివిధులిట సప్రస్తుతమని విడువబడెను.

రాజశ్రీవిత్ రథముపై గూర్చుండి ధనుర్ధరుడై కొంచెముమేర మిత్రాదులచే బంగడబడుచు నేగి యెప్పటిస్థలమునకు వచ్చి రథమునుండి దిగి నూటికి మించిన బంగరునాణెములను స్పృశించవలెను.

“పిమ్మట రాజు సింహాసనమునఁ గూర్చుండఁగా ‘అధ్వర్యుడు’ బంగరుగిన్నీగల యైదు ‘పాచికలు’ తెచ్చి రాజుచే యవలయును.”

రాజద్యూత స్థానమునఁ గొన్ని బంగరు నాణెములనుంచి యొక హోమముఁ జేసినతరువాతను పథాన ఋషి కుటు నల్వరును (అధ్వర్యుడు, మొదలగువారును) రాజు

(1) “అగ్నిచయనే వాజపేయే యథా రథారోహణం కృతం తద్వ ద్రతాపి రథమారోహేత్”

(2) “అ భూ రిత్యైత్ర పంచాక్షా న్ప్రణిధాయేత్”

యొక్క పురోహిత పుత్రుఁడును, ఆయాస్థానముల నీంది పేరులు రాజుచే బెట్టించుకొని తిరిగి రాజునకే యాగుణముల నారోపించి చెప్పుచుఁ గూర్చుందురు.

నీవు బహ్మవు; నీవు సవితవు; నీవు వరుణుఁడవు; నీ విం దుఁడవు; నీవు రు ద్దుఁడవు; నీవు పియంకరుఁడవు; అని రాజు పధాన ఋత్విక్కులకును, పురోహిత పుత్రునకును, పియంకరుఁడ వనునది పురోహిత పుత్రున కిడిన నామము నామముల నుంపఁగా, వారు రాజు నీవు యజ్ఞదీక్ష నొందితివి గాన నీవే బ్రహ్మ వెతివి. నీ వమోఘానుశాసకుఁడవుగాన నీవే సవితవు. అనిష్టవారకుఁడవుగాన నీ వరుణుఁడవు. పజాబలము గలవాఁడవుగాన నీవే యిందుఁగ్గిఁడవు. సుఖవంతుఁడవుగాన నీవే రుదుఁడవు. విస్తారమగు శ్రేయస్సుల నిచ్చువాఁడవుగాన నీ పియంకరుఁడవు. అని ఋత్విక్కురోహితపుత్రులు రాజును నుంతురు. పిమ్మట సుహృద్వృతము జరుగును.

సౌ త్రా మ ణీ య జ్ఞ ము

ఆశ్వలాయన సూక్తిగలు రాజసూయయాగానంతరము సౌ తామణీయజ్ఞము యవలయునని చెప్పఁబడదుగాని “ఆప స్తంబ, కాత్యాయన, సత్యాషాఢ” సూక్తిగలు ‘రాజసూయ

(1) “బ్రహ్మగ్న్ స్త్వం బ్రహ్మసి. సవితాసి సత్యప్రసవో వరుణోసి త్యోజాః ఇంద్రోసి విశ్వోజాఃరుద్రోసి నుశేవః పియకర శ్రేయస్కర భూయస్కరేతి.”

యాగమునకు' అంగయజ్ఞముగా 'సౌత్రామణీయజ్ఞమును' జేయవలయు ననిరి. సౌత్రామణినిగురించి తైత్తిరీయసంహిత లో నిట్లు కలదు.

“రాజసూయయాగమునందును, అగ్నిచయనము నందును, లతాత్మకసోముఁడు బహువిధములుగా ఖండింపఁబడునుగాన, తద్దోషపరిహారముకొఱకు 'సౌత్రామణి' అను యజ్ఞము జేయవలయును.”

‘సౌత్రామణీ, బ్రహ్మస్పతి’ సవములు కాలవిధాయక యజ్ఞములుగాను, అగ్నిచయన, రాజసూయములకు, సౌత్రామణియు, వాజపేయమునకు బ్రహ్మస్పతిసవనమును అంగయజ్ఞములుగానుగూడ నుండును. ఆచర్చ యిట సప్రస్తుతము గాని, సౌత్రామణీయజ్ఞమునందు ‘అన్నముతో బియ్యపుపిండిని గలిపి నిలవయుంచి పిండగా వచ్చు ద్రవ్యము దానిని ‘పైష్టి’ యందురు. హోమముచేయఁబడుటయు, హవిశ్లేషమును యజమానుఁడు, కొందఱుఋత్విక్కులు, భక్షించుటయు, ఆమదకర

(1) (ఏతత్) వై రాజసూయస్వరూపం.....యశ్చ రాజసూయే న జానస్య యశ్చాగ్నిచిత ఇన్ద్రస్యనుషావాణస్య దశధేంద్రియం వీర్యం పరాపత త్తద్దేవా స్సౌత్రామణ్యా సమభరం త్సూయతేవా ఏషయోగ్నించినతే. గ్నించిత్యా సౌత్రామణ్యా యజే తేందిరియమేవ వీర్యగ్ సంభృత్యాతం ధత్తే”

తై. సం॥ 5-6-3-14.

గవ్యమునందు బదరీ ఫలములనూరవేయుటయుఁ గలదని 'కా
త్యాయన' శౌతసూ తములవలనఁ దెలియనగుచున్నది.

పైనుడువఁ బడిన 'పైష్టి' సురావిశేషమే ముఱియు
ఐతరేయబ్రాహ్మణమునఁ జెప్పఁ బడిన 'సుర' వరిధాన్యము
మొదలగువానిని మొలకఁగట్టి తీయఁబడినదని 'సాయణాచార్యు
లవారు' వ్రాసియున్నారు. ఎట్లయినను రాజసూయానంతరము
మహారాజు మద్యపానమును మతముపేరితో జేయుట విధ్యు
క్తమనియుఁ గొందఱిమహర్షులమతమున మద్యపానమేగాక, ద్యూ
తముకూడ విధియనియు స్పష్టమగుచున్నది. ద్యూతమెట్లుండిన
ను, మద్యము 'శౌతకర్క' ముందు, తాంత్రికకర్క ముందు, నై
ద్యక్రియలయందు; విధిగానాడుకొనఁబడినది. అందువలననే మ
నుస్మృతి— 'మాంసభక్షణమునందును, మద్యపానమునం
దును, మిథునకర్క మునందును దోషము'దు. అది జంతుసాధా
రణధర్మమే; కాని మానుటమాత్రము మహాఫలము.' అని
చెప్పెను.

మద్యపానమున కమితత్వముకూడ తాంత్రిక గంధములు
చెప్పినవి.

(1) స మాంసభక్షణేకోషో నమద్యే సచ మైశునే।

ప్రవృత్తి రేషో భూతా నాం నివృత్తిస్తు మహాఫలం॥ మనుస్మృతి.

త్రాగిత్రాగి, భూమిపైఁ బడువఱకుఁ ద్రాగి, తిరిగిలేచి త్రాగినవానికి జన్మరాహిత్యము కలుగును.

‘చరక, బాహటాది’ గ్రంథములు న్యక్తిభేదము ననుసరించి మద్యపానార్హతానర్హతలను నిరూపించినవి. పై వ్రాయఁబడిన మద్యములు ‘తాడి, ఈడు’ చెట్లనుండి తీయఁబ న మద్యములు కావు. ‘మదిరార్ణవము’ అను గ్రంథమునఁ బడు నాఱువిధము లగుమద్యములఁ గూర్చి చెప్పఁబడియున్నది. కాని, ప్రకృతమునం దమితముగాఁ బ్రభుత్వమున కాదాయముఁ గల్గించునదియు, బీదవారే హెచ్చుగ నుపయోగించునదియు నగు ‘మద్యము’ ‘తాడి, ఈడు’ చెట్లనుండి వచ్చు మద్యమే యైయున్నది. దీనిని మూఁడేండ్లలో నరికట్ట ప్రభుత్వము కాంగ్రెసు ప్రతిజ్ఞ నూనినది. మూడు కాదు—ముప్పదియేండ్లకు సురాపానమును నివారించినను మిగుల సంతసమేకాని, తరుముందు వాయఁబడిన ‘పైప్టి’ మొదలగు మద్యము లిప్పటి కల్లుయొక్క స్థానము నాక్రమించునేమో యనియు, విదేయలచేనేర్పఁబడి పాశ్చాత్య వర్తకసంఘములకు లాభముఁ గల్గించు ‘ఈ, కా’ పానము ల శయించునేమో యనియు భీతి కలుగుచున్నది.

(1) శ్లో త్వా త్వా పునఃపీత్వా యావత్పతతి భూతలే ।

పునరుత్థాయ నై త్వా పునర్జన్మ నవి తే ॥ కులార్ణవతంత్ర.

❖❖ భగ్నమైన మద్యపాన నిషేధశాసనకథ ❖❖

మహాభారతమునందలి మహాసలపర్వమున, సురాపానము చేసినవారిని శూలాగోపణముఁ జేయ 'ఉగ్ర' సేనమహారాజు' ద్వారకాపురిలో శాసించుటయేగాక, శ్రీకృష్ణ, బలరాముల యిండ్లయందైనను నాశాసనము వర్తించు నని చెప్పినను, స్వల్పకాలములోనే 'బలరామ, సాత్యకి, కృతవర్మాదులు' శ్రీకృష్ణనెనుటనె ద్వారకాపురి బహిఃప్రదేశమునఁ దెగఁద్రావినట్లును, ఆమధుపానమత్తతచేతనే సాత్యకి కృతవర్మఁ దెగవేయ యాదపు లన్యోన్యకలహమున హతులై నట్లును గలదు.

ఈశ్వరాను గ్రహమునఁ బస్తుత పభుత్వపు మధుపాన నిషేధశాసనము పైరీతిని వ్యర్థము గాకుండుఁగాక

మఱియు దేశీయులగు కల్లుగీతగాండ్రకు నష్టమును గల్గించి విదేశీయులకు లాభముఁగల్గించు 'కాఫీ, టీ' పానముల శాసనము ప్రోత్సాహ మొనఁగకుండుఁగాక

పసక్తాను పసక్తముగ వచ్చు నితరాంశములను విడిచి, పస్తుతమగు రాజసూయయాగాంశములఁజూతము. రాజసూయ యాగమును విద్వాంసులైన ఋత్విక్కులు చేయించకపోయిన యెడల యజమానుఁడు నష్టపడు ననియు, అట్లుకాక మంచి విద్వాంసులుచేయించినయెడల మహారాజునకుమహావిజయములు లభించుననియుఁ జెప్పఁబడెను. ఇందులకు 'పరిక్షిత్తు' పుత్రుఁడగు జనమేజయునివాక్యములు 'ఐతరేయ బ్రాహ్మణమున' నిట్లుకలదు.

అవిద్యాంసులై న ఋత్విజులు రాజసూయయాగ ముఁజేయించినయెడల 'కిరాతులు, దొంగలు, పాపాతులు' ధనికుని గహించి యరణ్యమునందు గోతిలోఁ బడద్రోసి ధనము నపహరించినట్లు రాజున కపజయముఁ గలుగురీతిఁ జేయించి యపకారముఁ జేసి ధనము నపహరింతురు. విద్యాంసులై న ఋత్విక్కులే నాచే యజ్ఞముఁ జేయించుటచే నేను ద్వంద్వయుద్ధమునందును, సేనతోఁ గూడిన యుద్ధమునందును, భయము కుండగ శత్రువులతోఁ బోరి శత్రువులను జయించుచున్నాను. శత్రువులు ప్రయోగించిన దివ్యాస్త్రములుగాని, మనుష్యకృతములగు నస్త్రములుగాని, నన్ను బాధింపదు. నేను సర్వభూమండలము నేలుచు సంపూర్ణాయుర్దాయము నొందఁగలను. అని విద్యాంసుఁడైన పరిక్షిత్పుత్రుఁడగు జనమే జయుఁడు చెప్పెను—

- (1) అథహ తంవ్యేవ కర్షంతే. యథాహవా ఇదం నిషాదావా, సేలగావా, పాపకృతోవా, విత్తవంతంపురుష మరణ్యే గృహీత్వా కర్త మన్వస్య విత్తమాదాయ ద్రవం త్యేవమేవ తమృత్విజో యజమానం కర్త మన్వస్యవిత్తమాదాయ ద్రవంతి. యమసేవంవిదో యాజయం త్వేతద్ధ సమ్రై తద్విద్వానాహ జనమేజయః పరిక్షిత ఏవంవిదం హీనై మామేవం విదోయాజయంతి. తస్మాదహం జయా మ్య త్వారీం సేనాం. జయామ్య త్వర్యా సేనయా నమా దివ్యా నమానుష్య ఇషవ ఋచ్ఛం త్యేషామి సర్వమాయః సర్వభూమి ర్భవిష్యామి.
- అథ రేయబ్రాహ్మణ.

ఇంతకుఁ బూర్వము 'మహాభారతము'నకుఁ బంచమవేద
త్వమెట్లు కలిగెనో యాయంశమును, రాజసూయయాగమున
నేయేయంశము లెట్లు జరుగునో యాయంశములను, నాతివిపుల
ముగాఁ జర్చింపఁబడెను.

ఇక మహాభారతమున రాజసూయ యాగాంశములెట్లు
విపులముగా వినరింపఁబడెనో యవి వాచ్యుఁబడుచు.

ఇది

శ్రీ కౌండిన్యగోత్రపవిత్రుఁడును, పెండ్యాలవంశజుఁడును,
రామాంబా వేంకయాహ్వయుల ప్రధమపుత్రుఁడును,
'వ్యవసాయ, మహాభారత, పరిక్షిచ్ఛరి తాది'

బహు గంధకర్తయు నగు ంకట సు బ

హ్మణ్యశాస్త్రి రచింపఁబడిన

'రాజసూయ రహస్యము'

నందు ప్రధమభాగము.

☺ శ్రీ శ్రీ

ధర్మ జ రా జ సూ య ము .

ద్వి తీ య భా గ ము .

—:0:—

దృశ్యమాన మహాభారతము 'జయ, భారత' గ్రంథ
రూపముల నొంది, తుదకు మహాభారత గ్రంథరూపముగాఁ
బరిణమించిన దనియు, తుదిగ్రంథమునకే పంచమ దత్వము కలి
గినదనియు నిదివఱకు వాసియున్నాను. పైమూఁడు గ్రంథ
పములకును మూఁడు కథాను కమణికలు ఆదిపర్వముననే
మూఁడు విధములుగాఁ గలవు. అందు 'జయ'మను నితిహాస
రూపమునకు అఱువది యొక్కవ యధ్యాయమున నేఁబది శ్లోక
ములును, భారతమనుదాని మొదటి యధ్యాయములో నూట
పదునేడవ శ్లోకము మొదలు రెండువందల యిరువది
మూఁడవ 22 శ్లోకాంతమువఱకునుగల నూటయాఱు (0
శ్లోకములును మహాభారతమను తుది గ్రంథమునకు రెండవ
యధ్యాయమున నెనుబది తొమ్మిదవ 89) శ్లోకము మొదలు
మూఁడువందల యఱువది తొమ్మిది 9 శ్లోకము వఱకును
గల రెండువందల యెనుబది శ్లోకములును 80 అనుక్రమణి
కలై యున్నవి. అనఁగా, ఏకోత్తరాభివృద్ధిగా గాథలు పెరిగి
యున్నమనుట -ందు ధర జుని రాజసూయయాగపు గా
లును, దాని సంబంధించి పూర్వోత్తరములఁ గలిగిన గాథలును

ఇంద్రపథ నిరాణముమొదలు సుహృద్ద్యతాంతమువఱకు
నెట్లు వృద్ధి నొందెనో చూడుడు.

—ఊఊ మొదటి రూపము. ఊఊ—

పాండవు లంతటను రత్నములను సంపాదించి, ఇంద్రపథమును నిర్మించి యనేక సంవత్సరము లట నివసించిరి. ధర్మపథానులు సత్యవ్రతపరాయణులు నగుచు, వారు శస్త్రసత్కాపముచే శత్రురాజులను స్వాధీనపఱచుకొనిరి... ఆకాలమున భీముడు పార్థిక్కును, బీభత్సుఁ డుత్తరదిశను, నకులుఁడు

- 1) శ్లో॥ నగరం ఖాండపప్రస్థం రత్నాన్య దాయ సర్వశః।
తత్రతేన్యపసన్ పార్థాః సంవత్సరగణాన్ బహూన్॥
వశే శస్త్రప్రతాపేన కుర్వంతో న్యా నృహీన్యతః।
ఏవం ధర్మప్రధానాస్తే సత్యవ్రతపరాయణాః॥
... .. అజయద్భీమ సేనన్తు దిశంప్రాచీం మహాయశాః।
ఉదీచీ మర్జునోపీరః ప్రతీచీం నకులస్తథా।
దక్షిణాం సహదేవన్తు విజిగ్యే పరవీరహా॥
ఏవంచక్ర రిమాంసర్వే వశేకృత్సాం వసుంధరాం।
... .. తతో నిమి కస్త్రింశ్చ ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః।
వనంప్రస్థాపయామాస తేజ్వ సత్యవిక్రమః।
ప్రాణేభ్యోపి ప్రియతరం భ్రాతరం సవ్యసాచినం॥
... .. సవై సంవత్సరం పూర్ణం మాసంచైకం వసేషసత్॥
తతో గచ్ఛఽద్ధృ కేశం ద్వారవత్యాం కదాచన।
లబ్ధవాం స్తత్ర భత్సు రాభిర్యాం రాజీపలోచనాం।
అనుజాం వాసుదేవస్య సుభద్రాం భద్రభాషిణీం॥

వశ్చిమాశను, సహదేవుఁడు దక్షిణదిశను జయించిరి. ఈరీ ని
వారు భూమిని స్వాధీనపఱచుకొనిరి. పిమ్మట నొకకారణముచే
ధర్మజుఁడు ప్రాణములకంటెను బియుఁడైన యర్జునుని వనమున
కంపవలసివచ్చెను.....అర్జునుఁడు పదుమూఁడు మాసము
లు వనమున నివసించి, పిమ్మట నొకప్పుడు ద్వారకాపురి కేగి
యట కృష్ణుని గలిసికొనెను. ద్వారకయందు శీకృష్ణసోదరి
యు సుగుణయు, సౌందర్యవతియు నగుసుభద్ర నర్జునుఁడు
పెండ్లియాడెను.

.....అర్జునుఁడు కృష్ణసహాయముతో ఖాండము నగ్నిపాలు
చేలెను....అగ్ని యర్జునునకు గాండీవమును, అక్షయతూణీర
ములను, కపిధ్వజముగల దివ్యరథము నిచ్చెను. ఖాండవవనము
ననే యర్జునుఁడు మయాసురుని రక్షించెను. ఆమయుఁడు సర్వ

... .. అతర్పయచ్చ కౌంతేయః ఖాండవే హవ్యవాహనం।

బీభత్సు ర్వాసుదేవేన సహితో నృపసత్తమః.

... .. పార్థాయా గ్నిర్దౌచాపి గాం పం ధనురుత్తమం॥

ఇమధీ చాక్షు యైర్బాణై రథంచ కపిలక్షణం।

మోక్షయామాస బీభత్సు ర్మయం యత్రమహానురం॥

సచకార సభాం దివ్యాం సర్వరత్నసమన్వితాం।

తస్యాం దుర్యోధనోమందో లోభంచక్రే నుదుర్మతిః।

తతోఽత్రైర్వంచయిత్వాచ సౌబలేన యుధిష్ఠిరం।

వనంప్రస్థాపయామాస సప్తవర్షాణి పంచచ॥—

అదిపర్వ॥ 61 ఆధా॥

రత్నమయమగు నభను నిరించి పాండవులకిచ్చెను. ఆనభను జూచి మందుడగు దుర్యోధనుడు లోభించి, పాచికలచే శకుని ధర రాజును వంచించునట్లుచేసి, పండ్రెండేడులు పాండవులను వనమున కంపెను.

ఊరి రెండవసారి వృద్ధి నొందిన భాగములు. ఊరి

(.....) అర్జునుడు యుద్ధములయందు సూర్యునివలెఁ జూడశక్యముకానివాఁడయ్యెను. ఆతఁడు రాజుల నందఱిని, పార్వతీయాదిగణములను, ఒక్కొక్కసారిగా జయించెను. అర్జునుడు, అన్నవదానబహుళము, భూరిదక్షిణాయుతము నగు రాజసూయయాగమును ధరజునికొఱకు తెచ్చెను. శ్రీకృష్ణుని

(1 శ్లో॥ ..... ఆదిత్య ఇవదుష్టేత్స్య స్సమరే వ్యర్జనోఽభవత్ ॥

ససర్వాన్ పార్థివాన్ జిత్వా గణా నేకైకశోబ ।

అజరా ర్జునోరాజ్ఞే రాజసూయం మహాక్రతుం॥

అన్నవాన్ దక్షిణావాంశ్చ సర్వై స్సముదితో గుణైః ।

యుధిష్ఠిరేణ సంప్రాప్తో రాజసూయోమహాక్రతుః॥

సునయాద్వాసుదేవస్య భీమార్జునబలేనచ ।

ఘాతయిత్వా జరాసంధం చైద్యంచ బలదర్శితం॥

దుర్యోధనం వినాగచ్ఛన్నర్హణాని తతస్తతః ।

మణికాంచనరతాని గోహస్త్యశ్వ రథానిచ॥

..... సమృద్ధాం తాం తథాదృష్ట్వా పాండవానాం తదాశ్రియం ।

ఈర్ష్యాసముత్థ స్సమహం స్తస్యమన్యు రజాయత॥

విమానప్రతిమాంచాపి మయేనసుక్పతాం సభాం ।

సౌంధవానా ముపహృతాం సదృష్ట్వా పర్యతప్యత

నై పుణ్యము చేతను, భీమాద్వనులబలము చేతను, 'జరాసంధుని, శిశుపాలుని' జంపించి ధర్మ రాజు రాజసూయయాగము నొర్చెను. దుర్యోధనుడు వినాగా నక్కడక్కడి రాజులయొక్క మణికాంచన గోహస్తశ్వు రథాదులగుకానుకలు ధర్మజు నొందెను. అపుడు సమృద్ధమైన యాయైశ్వర్యమును జూచి, దుర్యోధనున ర్హ్యకోపములు జనించెను. వినూనతుల్యమై, మయునిచే నిర్మింపఁబ పాండవుల యబడిన సభను జూచి పరితపించుటయేగాక, యచటనే కాలుజారి తొట్రుపడుచు దుర్యోధనుడు, కృష్ణుడు చూచుచుండఁగనే భీమునిచే నీచునిమాకు పరిహాసింపఁబడెను—పిమ్మట దుర్యోధనుడు వివర్ణుడై నీరసించి పా పోయి తనబాధను ధృతరాష్ట్రునకుఁ జెప్ప నాతడు దుర్యోధనునందు ప్రేమకలహాఁడై ద్యూతమున కనుజ్ఞ నిచ్చెను.

ఁఁఁ మూడవతడవ పెంపొందినది ఁఁఁ

“ రాజ్యార్థలాభంబును, ఖాండవ వస్త్రనివాసంబును

యత్రాపహసిత శ్చా త్రప్రస్థలన్నివ సంభ్రమాత్ ॥

ప్రత్యక్షం వానుదేవస్య మేనానభిజాతవత్ ॥

.... క తో ధృతరాష్ట్రశ్చ వివర్ణోహరిణః కృశః॥

అన్వజానా త్తతోద్యూతం ధృతరాష్ట్ర స్సుతప్రియః॥

ఆదిపర్వ ॥ 1 అధ్యాయ॥

(1) మూడవసారి రూపొందిన మహాభారతమే, దృశ్యమానమహాభారతము; దీనికి నాదిపర్వము రెండవయధ్యాయమున ననుక్రమణిక కలదు. దానిని సంపూర్తిగ నన్నయమహాకవియే యాంధ్రీకరించెను గాన దానినే యిటు వ్రాయుచున్నాను.

సుందోపసుందోపాఖ్యానంబును, నారదనచనంబున దౌపది
యందు సమయ కియయును, నర్జునుతీర్థాభిగమనంబును, నులూ
పీసమాగమంబును, చి తాంగదయందు బభ్రువాహను జన్మంబు
ను, ద్వారకాగమంబును, వాసుదేవానుమతంబున నర్జునుండు
సుభ దను వివాహంబగుటయు, సుభ దాహరణంబును, హరణ
హారికయు, నభిమన్యుసంభవంబును, గాండీవ దేవదత్త దివ్య
రథాశ్వలాభంబును, ఖండవదహనంబును, నగ్నిభయంబువలన
మయభుజంగమోక్షణంబును, మందపాలోపాఖ్యానంబును, ధర్మ
రాజునకు నభాషాప్రియుఁ, గింకరదర్శనంబును, నారదువలన
లోకపాలసభా శవణంబును, రాజసూయమహాధ్వరారంభంబును,
జరాసంధవధయును, గిరి వజనిరుద్ధులైన రాజులఁ గృష్ణుండు విడి
పించుటయును, దిగ్విజయంబును, రాజసూయంబును, సర్వార్థహ
రణంబును, శిశుపాలవధయును, రాజసూయవిభూతి దుఃఖతుం
డై నభాస్థలితుండై యున్న దుర్యోధనుం జూచి దౌపదీభీమ
సేనులు నగుటయును, దత్కారణంబున జూదంబొడుటయు,
నందు శకునికై తనంబున ధర్మ రాజపరాజయంబును” అనునవి
కలవు.

—ఊఊ త థా వి వ ర ణ ము ఊఊ—

పై వ్రాయఁబ న మూఁడువిధములగు గాథలలోను,
మొదటిగాథలుగల గంధము. కురుక్షేత్ర యుద్ధానంతరము కృష్ణ
ద్వైపాయనుఁడు మూఁడేండ్లకు వాసియున్నాఁడు. ఆగ్రంధము

‘ఎనిమిదివేల యెనిమిదివందల’ 800 శ్లోకములు కలది. రెండవ సారి వృద్ధిచేయఁబడి, మొదటిగ్రంథభాగముల నడుమనిమిడింపఁ బడి పెంపఁబడినగ్రంథము, కురుక్షేత్రయుద్ధానంతరము రమా రమి నూతేంద్రకు ‘ఇరువదినాలుగువేల’ 2000 శ్లోకములు కలదై వై శంపాయనునిచే జెప్పఁబడినది.

మూడవసారి పెంపఁబడిన గ్రంథము వై శంపాయనునకుఁ బిమ్మటఁ గొంతకాలమునకు ‘సౌ’ చే జై రెండుగ్రంథముల నడుమను శ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాసాదులు స్వేచ్ఛగ నిముడ్చి లక్షశ్లోక 100000 రూపకగ్రంథముగాఁ జెప్పఁబడినది.

పిమ్మటనింకను ననామధేయకవులు పై మూఁడింటను, దమ గ్రంథములఁ ర్చియు, పూర్వగాథలను గొన్నిటిఁదీసివేసియు కలగలుపుచేసియున్నారు. పై మూఁడునిధములగు గ్రంథములకు ను వరుసగా ‘జయ, భారత, మహాభారతములు’ అని నామము లేర్పడినవి. ఆమూఁడు గ్రంథములలోను మొదటిదగు ‘జయ’ మునందు ‘‘ఇంద్రప్రస్థరాజ్యము నొందినతరువాతను భీష్మార్జున నకుల సహదేవులు’ వరుసగా ‘పా గుత్తర పశ్చిమ దక్షిణ దిక్కులను’ జయించుటయు, అర్జునుఁ డొకకారణమునఁ బదుమూఁడుమాసములు వనమున నివసించుటయు సుభద్రాపరిణయమును ఖాండవవనదహనమును, అర్జునునకు గాండీవాద్యాయుధ ప్రాప్తి

(1) ‘జయ, భారత, మహాభారతములఁ’ గూర్చి నామహాభారత ఛరిత్రమున విపులముగాఁ జర్చింపఁబడెను.

యు మయునిరక్షింప, నాతఁడు వివిధరత్నశోభితమగు సభను నిర్మించి ధర్మజునకిచ్చుటయు, సభనుఁజూచి, దాని నపహరింపు తలంపుతో దుర్యోధనుఁడు మాయాద్యూతముచే, శకునికై తనమున ధర్మజునోడించి పాండవులను బదిరెండేడులు వనమున కంపుటముఁ” గలవు.

ఇందు దృశ్యమానమహాభారతమునందలి ‘సుందోప సుందోపాఖ్యానము, ఉలూపీ చిత్రాంగదా పరిణయములు, శ్వేత గాథ, మందపాలోపాఖ్యానము, లోకపాలసభావృత్తాంతము, జరాసంధచరిత్రము, తద్వధము, పాండవదిగ్విజము, రాజసూయయాగము, అనుద్యూతము’ అనునవి. పాండవుల దిగ్విజయము అర్జునువనవాన గమనమునకుఁ బూర్వమున చెప్పఁబడినది.

రెండవదగు భారతమున, “మహాబలనంతుఁ డగునర్జునుఁ డనేకగణములను నాగ రాక్షస గణములు లేక, చోర, పార్వయగణములు) జయించి ధర్మజునకు రాజసూయముఁ దెచ్చెను. వాసుదేవుని నీతిఁ తను, భీమార్జునుల బలముచేతను, జరాసంధుని, శుపాలుని, చంపించి ధర్మజునిఁరాజసూయము పొందఁబడెను. దుర్యోధనుఁడు గాక తనరాజు లిచ్చు మణికాంచనాదులగు కానుకలు పాండవుల నొందెను. అప్పటి పాండవుల యైశ్వర్యమును జూచి, దుర్యోధనున ర్వకలిగెను. గొప్పదగు మయసభ నుగూడ దుర్యోధనుఁడు చూచి పరితపించెను. సభలో కాలు

జారి పడగా వాసుదేవునిసన్నిధినే భీముఁడు దుర్యోధనుని నీచ మగు హేళనముఁ జేసెను. దుర్యోధనుఁడు ధృతరాష్ట్రునకుఁ దనపరివేదనముఁ జెప్పగా నాతఁడు ద్యూతమున కనుజ్ఞ నిచ్చెను, అనునవి చేర్పఁబడెను.

ఈ రెండవమార్పునందు, అర్జునుఁడె దిగ్విజయయా తచేసి రాజసూయముఁ జేయించెననుటయు, దుర్యోధనుఁడు మయసభ లో జారిపడగా కృష్ణునిసన్నిధినే నీచముగాభీముఁడు పరిహసించె ననుటయు, దృశ్యమాన మహాభారతమున వు. దుర్యోధనుని దౌపదీభీములు పరిహసించినట్లున్నది. కృష్ణసాన్నిధ్యమని దు. మొదటిగ్రంథమునకు 'జరాసంధ, శిశుపాలుర' హత్యలు రాజ సూయమును ధర్మజుఁ డొనర్చునందర్భమునఁ జేయఁబడినవను నం ములును, దుర్యోధనహితైషియై ధృతరాష్ట్రుఁడు ద్యూత మున కనుజ్ఞ నిచ్చుటయుఁ జేర్పఁబడెను.

మూడవదగు మార్పునందు 'సుందోపసుందోపాఖ్యాన ము, దౌపదీవిషయకపాండవసమయనిష్ఠ, అర్జునకృత గోభా, హాణరక్షణ ియ, సమయభంగము, ర్థయాత, ఉలూ సమా గమము, చి తాంగదాపరిణయము, శ్వేత మందపాలోపాఖ్యా నములు, ఇంద్రాద్రినయద్ధము, లోకపాలసభావర్ణనము, జరా ధచరితము, పాండవకృ దిగ్విజయము, శుపాలచరితము' మొదలగువిశేషాం ములు మొదటిరెండుగ్రంథములకంటె ననే

మడుగులు పెంపఁబడి మొదటిరెండింటిగాధలనడుమ నిముడ్పఁ
బ నది.

అందు చారి తకాంశము లెంతవఱకు? ధృతరాష్ట్రనిచే
ఖాండవ వస్త్రరాజ్య మీయఁబడెనేకాని, అది బహు కూరమ్మ
గా ర్ణమును, వివిధానాగరిక చోరగణపరీవృతమునైన భయంక
ర పదేశము. అందువలననే ధృతరాష్ట్ర డింద్ర వస్త్రరాజ్యము
నిచ్చినపుడే యిట్లనియున్నాఁడు.

“ఓ ధర్మ రాజా! మీరు ఖాండవ వస్త్రమున నివసించు
నపుడు, దేవతలనిండ్రుండు రక్షించునటుల మీము నర్జునుండు
రక్షించుటచే నెవఁడును మీము బాధింపలేఁడు.” అనిచెప్పెను.
మఱియ, పురాణాంతరమున నిట్లుకలదు.

ఇంద విభవమున సీగతి

నింద పస్తంబు చేర ♦ నేగఁగ నదియున్

రుందమ్మగా ర్ణంబై

సాందలతా గుల సాల ♦ సంవృతమగుటన్.

* * * * *

మ. ధృతరాష్ట్రం డతిరోషదూషితుండు ధా

భాగదానోప ధి

శ్లో॥ సచవో వసతస్తత్ర కశ్చిచ్ఛక్తః ప్రబాధతుం |

సంరక్ష్యమాణాన్ పార్థేన త్రిదశానివ ప్రజిణా ||

అదిపర్వ. 207 అధ్యాయము.

స్థితి నీకానన మిచ్చె జ్ఞాతిజను లి
 స్థి జ్ఞాతి సద్వైభవో
 న్నతి సైరింపఁగ నోపువారె పలుకుల్
 నవ్యామృతాసారముల్
 మతి దీప్తాగ్నియ పో సగోత్రులకుఁ ద
 నా హాత్యముల్ వింతవే.

ఆ. ఇమ హో గవిపిన ♦ మెట్లు పురంబుగాఁ
 జేయువాఁడ ననుచుఁ ♦ జింతఁ గలఁగి
 యంబుజాయతాక్షు ♦ నడిగిన నమ హా
 పురుషుఁ డనియె ధర ♦ పుత్రుతోడ.

ధర ఖండము.

ఖాండవప్రసము నంటియే ఖాండవమహావనము పాగ్ద
 క్షీణ భాగములను వ్యాపించి యున్నది. ఆవనమున బలవంతు
 లగు 'తక్షక, అశ్వసేన, శుతసేనాది' నాగగణ ముఖ్యులును
 కుండలాపహరణ పర్వమున తక్షకుఁడు చోరముఖ్యుఁడుగా వ
 ర్ణింపఁబడెను. మయాదిరాక్షసులును, మణికోందలు భూతగణ
 జాతిజనులు నివసించియుం రి. మఱియు నావనము వివిధము
 లగు జలవసతులు గలిగి, బహువిధామూల్యరత్నాకరముల
 కునికివట్టె, టలీవారిచే నిపుడా కమింపఁబడిన 'అబిసీనియా'
 వలె నుండెడిది. అట్టిఖాండవ వనమును స్వాధీనపఱచుకొనుటయే
 పాండవుల ముఖ్యాశయము. దానిలోని బలవంతులఁ బారఁదో

లుటయో లేక నిర్జించి స్వాధీనపఱచుకొనుటయో ముఖ్యకర్త
వ్యము. -ంతమా తమెకాక, కూరమృగములను హతమార్చి
వ్యవసాయిక ప్రదేశముగాఁ సి, భూగర్భస్థములగు వివిధరత్నా
దీవస్తువులను సంపాదింపవలయును; అందులకు ధరజుఁ డేమిచే
సెనో చూడుడు.

అర్జునుఁడు బ్రాహ్మణుని గోవులను దస్యు లపహరించు
చున్నారని విని చోరులఁ బారఁదోలు తొందరచే దాపదీ ధర
జులుండిన యాయుధాగారమున కేఁగె ననుకారణమున ధరజుఁ
డర్జునుని బదిరెండువత్సరములు వనవాసము చేయవలయు నను
నియమము ననుసరించి బ్రాహ్మణులు, సేవకులు, భిక్షుకులు,
మొదలగువారితో గంగానది నంటిన పాగ్భాగమున సంచరింప
నంపెను. కళింగదేశపుసరిహద్ధునఁ గొందఱు సేవకులఁ దప్ప త
క్కినవారి నట నర్జునుఁడు వదలివేసెను.

బహుచర్యముతోఁ బం డెండేడులు సంచరింపవలయు
నని యర్జునుఁడు నియమముతో వెల్లెనెగాని, ర్థయాత్రకు వెడ
లిన స్వల్పకాలములోనె 'ఉలూపి' యను వితంతునాగవనితను
గూడి 'ఇరావంతు'డను పు తునిగనెను. 'మణిపూరు'పురమున
'చి తాంగద' యను దావిడవనితంగోరి పెండ్లాడి మూఁడేండ్లట
నుండి 'బ భువాహనుఁ' డనుపు తుని బడసెను. తునకు ద్వార
వతికేఁగి, కృష్ణానుజ యగు 'సుభ ద్ర' నెత్తికొని నచ్చి 'అభి
మన్యుని' గనెను.

ఉలూపియె వలచి కోడుట చే నాపెను గూడుట 'వా
మదేవ్యము' అను వేదోదిత ధర్మముగునుగాని, 'చిత్రాంగదా,
సుభదలం' బెండ్లియాడుట నట్టిదికాదుగదా అదెట్టి సహ
చర్యమో?

అలోచింపఁగా నర్జునుఁడు ధర్మయాత్ర యనునెవముచే
పాగ్ధక్షిణదేశములయొక్క రాజ యరహస్యములఁ గనుఁగొను
టకు, ఖాండవవనప్రాంతములఁగల నాగులలో నన్యోన్యకలహ
ములం బెంచుటకే చారాగ్రేసరుఁడుగా వాహాణ, భిక్షుకాది,
చారులతోఁ గూడి ధర్మజుచేఁ బంపఁబడియుండును.

అర్జునుఁ డులూపీ సంయోగముచే నాగులలో నన్యోన్య
కలహములు సంభవించినవి. ఉలూపియం దర్జునునకుఁ బుట్టిన
'ఇరావంతుని' ఉలూపియొక్క సధమభర్తయొక్క సోదరుఁడు
పార్థునిపైఁగల పగచే స్వదేశమునుండి తరిమివేయఁగా నాయీరా
వంతుఁ డర్జునుఁడు దివ్యాస్త్రసంపాదనముకై స్వర్గలోకమున
నుండగా నటకేఁగి స్వవృత్తాంతముఁ జెప్పికొనెను.

(1) తన్ను వలచివచ్చినయాపెను దప్పక పొందవలయును. అది వామ
దేవ్యవ్రతము; పుణ్యహేతువు. అని 'ఛాందోగ్యోపనిషత్తు'నఁ
జెప్పఁబడెను. అర్జునుఁడు పండ్రెండుమాసములే బ్రహ్మచర్యవ్రత
ముతో వనవాసము సల్పెనని పాఠాంతరము కలదు. కాని యాతఁడు
పండ్రెండేడులే దేశాంతరవాసియైనట్లును, అందు మూఁ ఁడ్లు,
'మణులూరు'పురముననే యుండినట్లును, అన్ని ప్రతులలోను గలదు.

(2) శ్మశర్య. 91 అధ్యాయము.

ఇందువలన సర్జనుఁడు నాగజాతీయం దన్యోన్యకలహములఁ బెట్టినట్లు స్పష్టముకాఁగలదు. కళింగద్వారమునఁ బెక్క-ందుఁ బ్రాహ్మణాదుల సర్జనుఁడు విడిచివెట్లుటకూడ వారు ఖాండవవనప్రాంతమునఁ గల రహస్యములఁ దెలిసికొనుట మొలర్జనుఁడు ‘చిత్రాంగదా, సుభద్రలం’ బెండ్లియాడుటచే స్వపక్షబలాభివృద్ధి కలిగినది.

ఇట్టివి ప్రస్తుతకాలమునందు ‘అబిసీనియా? యుద్ధమునకుఁ బూర్వ మాదేశమునందు, ‘ఇటలీ’ నియంతయగు ‘మస్సులోనీ’ చేయించిన తంత్రములవంటివిగావా?

క్రృష్ణునితో సంబంధబాంధవ్యములు కలిగిన తరువాత సర్జనుఁడు ఖాండవవన దహనముఁ సి యందలి ‘నాగ, భూతాది’ గణములను రూపుమాపెను. ఆ ఖాండవవన దహనకరము ‘ఇట , జపానులు’ ప్రస్తుతకాలమునందు ‘అబిసీనియా, చైనా’ దేశములలోఁ నెన—చేయుచున్న—మారణమహాకరములఁ దలఁదన్నిన దననచ్చును. ఆమహావనమునందలి ప్రాణులతో నాలుగు శ్రావణ శక్తిశువులును, ఏగిరిపోయిన వానితల్లియు, మాయచే నదృశ్యుఁడగు ‘అశ్వసేనుఁడు’ అను తక్షకపుత్రుఁడును, పార్థునకు శరణుచొచ్చిన ‘మయుఁడును’ దప్ప, తక్కున సమస్తయక్ష రాక్షసగణములును, సమస్తమృగవక్ష్యాదులును, మలమల మాడ్చుట నవి.

ఆఖాండవ వన దహనాంశములు, సంస్కృతభారతమున
మహాదారుణముగానె వర్ణింపఁబడినను, నన్నయభట్ట మహాకవి
కృష్ణార్జున పాత్రములయందు కూరత్వమును జూపుట ప్తము
లేకకాఁబోలు మార్దవముగానె యాంధ్రీకరించియున్నాఁడు. ఆ
మార్దవ యుక్తాంధ్రీకరణము కూడ నెట్లుండెనో చూడుఁడు.
చ. పెడిలి సువర్ణపర్వతము ♦ పెక్కుదెఱంగుల వ్రయునట్టు ల
ప్పుడు వివిధపాకారముల ♦ భూరిశిఖావలి ఖాండవంబు న
ల్లడఁగడుఁబర్వగాఁబెటిగి ♦ కాల్పదౌడంగెహుతాశనుండు; సే
డ్పడఁగ వనంబులోని మృగ ♦ పక్షిభుజంగమభూతసంఘముల్.

వ. అంత.

సీ. చక్షుధరుండయ్య ♦ జలరుహనాభుండు

గాండీవధరుఁ డయ్య ♦ బాండవుండు

నుండి రవ్వనమున ♦ నుభయచార్మ్యంబులఁ

దొల్లింటియట్టుల ♦ పెల్లురేగి

యనలంబు నార్పంగ ♦ నార్పుచుఁ బటతెంచి

వనరక్షకులు పార్థ ♦ సునిశితాస్త్ర

ధారల నవగత ♦ దర్పితై యరిగిరి

యమసదనంబున ♦ కమితబలులు

అ. ఖయు నుగ్ర దీర్ఘ ♦ జిహ్వలు సాచి యు

ద్ధ సమీరణంబు తోడుచేసి

కొని యుగాంతకాల ♦ కుసితాననాకారుఁ

డయ్యె ఖాండవమున ♦ కద్భుతముగ.

* * * * *

చ. జ్వలనశిఖాళియున్ విజయుఁ నద్విశిఖాళియు జుట్టుముట్టి నం
దలరి భయాకులంబులగు ♦ తద్వినజీవుల యార్త నాద మం
దులియుచు నొక్కపెట్ట దివిఁ నుద్గతమయ్యె నమందమందరా
చల పరివర్తనప్రసభ ♦ సంక్షుభితార్ణ వఘోష ఘోరమై.

క. నెగయుచు నెగసి పిరుంధం

దగిలెడు మిడుగురులచేత ♦ దగ్ధచ్ఛనమై

గగనమునఁ బలువనోపక

ఖగనివహము నహ్నియంద ♦ కడువడిఁ బడియెన్.

క. తనతేజోజాలము ప

ర్విస దగ్ధములగు ననేకవిధదేహుల దే

హనికాయంబుల బహువిధ

తనువులు కలవాఁడవోలె ♦ దహనుం డొప్పెన్.

చ. అమితకృశాను దగ్ధమగు ♦ నయ్యమరేం దువనంబులోనియు

త్తమసలిలాశయావళుల ♦ తప్తజలంబులయం దపేతజీ

వములయి లలుచుండె వరఁ వారిచరంబులు వారిపక్షులుం

గమరె నశేషకోకనదఁ కైరవపంక్తులు శైవలంబులున్.

. అలుగులవడి ఖాండవమునఁ

గలయా విషమహోరఁ గము లెల్ల విషా

గ్నులు గ్రక్కు-చు నత్యుగా,
నలబహులజ్వాళలందు ♦ నాశము నొందెన్.

* * * * *

తే. దాని వెల్వడ నేరక ♦ తద్వనంబు
జీవు లెల్లను బావక ♦ శిఖలఁ జేసి
దగ్ధులగుచున్నఁ దక్షక ♦ తనయుఁ డశ్వ
నేనుఁ డను భుజంగమ మగ్ని ♦ శిఖల కపుడు.

ఆ. వెఱచి తల్లి తోఁక ♦ గఱపించుకొని దివిఁ
బఱచువానిఁ జూచి ♦ పార్థుఁ డలిగి
వానితల్లిశిరము ♦ తోన తత్పుచ్చంబు
దునిసి యగ్ని శిఖలఁ ♦ దొరఁగనేసె.

వ. వెండియు నశ్వసేనుసేయ సమకట్టిన యస్పార్థునకుఁ దత్తణంబు
మోహిని యను మాయ గావించి యమరేందుఁ డశ్వ
సేను వి పించె—

పైఘాండవదహనమున, ‘తక్షకునిభార్య’ నాగవని
పార్థునిచే వధింపఁబడెను. కాని ఘాండవదహనము అగ్ని దేవతా
త్రికై చేయఁబడిన కర మగుటచేతను, అది ‘ష్టము’ అను
శౌతకరముగా నెన్నఁబడుటచేతను, స్త్రీహత్యాది పాపకర
ముగా భార యులచేఁ బరిగణింపఁబడలేదు. కాని ‘ట,
జపాను’ల మారణకరములు భార యుల మ మునందు ‘

ప్రముఖులు కానందున నింద్యకర్తములుగాఁ బరిగణింపఁబడుచున్నవి.

కృష్ణార్జునుల ప్రతాపాన్ని ఖాండవమును దహించినట్లే 'కృష్ణదేవరాయ బాహుప్రతాప జాగన్మహాన్ని' మన కంగదేశముపై దండెత్తినపు డేమిచేసెనో చూడుఁడు.

సీ. తొలు దొల్తనుదయాని ♦ శిలదాకి ండించు

నసిలోహమునవెచ్చు ♦ నయిజనించె

మఱికొండవీడెక్కి ♦ మార్కొని నలియెన

యలకసవాపాతు ♦ నంటిరాజె

అట సాగి జమ్మిలోయఁబడి ఁగి దహించెఁ

గోన బిట్టరైగొట్టానఁ దగిలె

కనకగిరిస్ఫూర్తిఁ ♦ గరఁచె గౌతమిఁ గాఁచె

నవుల నాపొట్నూర ♦ రవులకొనియె

మాడుగులవేల్పు నొడ్డాది ♦ మసియొనరై

కటకపురిఁగాల్పు గజరాజు ♦ కలఁగిపరవఁ

దోఁకచిచ్చననౌరయుఁ ధ్వజతఁ గృష్ణ

రాయబాహుప్రతాపజాగన్మహాన్ని.

పైపనులఁ గృష్ణదేవరాయలు - సినట్లు అలసాని పెద్దన మహాకవి సాక్ష్య మిచ్చుటయేకాక 'మనుచరిత్ర' శ్రీకృష్ణదేవరాయచక్రవర్తియు నొప్పుదలయై 'ఆముక్తమాల్యద' యున్నాఁడు. దియు 'ఇష్ట' కర మేనా

శౌర్యప్రతాపాగ్ను లుండినపుడు శత్రుదేశదహనము తప్పకాకయుత్తమకర్తమే యగును. కొన్నిశతాబ్దములకుఁ బూర్వమే సంపూర్ణముగ శౌర్యప్రతాపాగ్నులు చల్లారిన మన పు డట్టి దతిదారుణమును కఠినము నగు కర్తముగాఁ గాన్పించుట యుక్తమే, బలవత్ప్రతాపములుగల పాశ్చాత్యులు, ట, జపానుల కర్తములను నిందించుటలో భావభేదము కలదు.

ఖాండవదహనమున శరణాగతుఁ డగు మయునివలన నాతఁ డొక సరోవరమున 'వృషపర్వుడు' అను నసుర రాజునకు సభను నిర్మించుటకై సేకరించి గుప్తపఱచిన యమూల్యమణికాంచన వస్తువితతి పాండవులకు లభించినది. ఆమణికాంచనములు 'ఎనిమిది లమంది' 8000 బలవంతులగు రాక్షసులచే మోయించుకొని తేఁబడియుండెనట

మ య శి ల్ప ము .

'మయ'శబ్దము జాతివాచకముగాఁ గాన్పించును. మన గ్రంథములలో 'విశ్వకర్మ' దేవశిల్పి యని చెప్పబడినను, మన దే మునందలి 'బంగరు పనివాండు, వడంగులు, కంచదులు' మొదలగువారిని 'విశ్వకర్త' శబ్దముతోనె సంబోధించుట కలదు. అట్లే మయుఁడునని తలంపవలసి యున్నది.

'జందవేస్త' అను పాఠముల దమున 'మజ్జవహు' అను నసుర శిల్పిచార్యుఁడును, అతనిగూర్చిన స్తోత్రములును

గలవు. 'మజ్జవహు' శబ్దము 'మయశబ్దమునకుఁ బ్రకృతి యని కొండఱిమతము. శ్రీమదామాయణమున బహురత్నశోభితమును, విచిత్రమును నగు 'స్వయంప్రభాగుహ' మయనిర్మితమనియు, శ్రీరామునకును నభేద్యమై లక్షణుని గాఢమూర్ఖులొ ముంచిన రావణప్రియుక్త శక్తి రావణునకు మయునిచే నీయఁబడిన దనియు వర్ణింపఁ బడినవి. మహాభారత మయుఁడు విచిత్రధర్మజ సభానిరాతయై, భీమునకు భీమకర సాధనమగు గదను, అర్జునునకు దేవదత్తమను శంఖమును, నిచ్చియున్నాఁడు. భీముని గద, నేటికాలమునందలి పాశ్చాత్యుల 'లూయీ, హవిజర్' శతఘ్నులవంటిదిగా నెన్నఁదగి యున్నది.

మయజాతివారు మనదేశమునుండి 'అమెరికా' ఖండమునకు వలసవెల్లరను నైతిహ్యము కలదు. 'మెక్సికో'దేశమునందును, బ్రిటీషు హాండురాసు' నందును, మయశిల్పములను గతతాబ్దమునఁ బాశ్చాత్య పరిశోధకులు కనుగొనిరి. మెక్సికోదేశమునందుగల మయశిల్పములను 'బిషపులాండా'అను స్పెయినుదేయుఁడు కూరత్వముతో నాశముఁ సెను. యునైటెడ్డు స్టేట్సులోని 'హార్వర్డు' యూనివర్సిటీయందలి పండితుఁడగు 'డాక్టర్ స్పెండన్' గారు 'బ్రిటీషు హాండురాసు' మండలము

- (1) స్వయంప్రభాగుహ వింధ్యపర్వతప్రాంతమున నున్నదని రామాయణమునఁగలదు. అది 'ఎల్గోరా, అజంత' గుహలలో నొకటిగ నుండవచ్చును.

లోని 'లుబాండం' అను ప్రదేశమును ద్రవ్వించి యందలి కట్ట
డములఁ బరిశోధించిరి. అం దేబది యడుగుల యెత్తుగలిగి యె
నిమిది యెకరముల ప్రదేశమున వ్యాపించి స్పటికపురాలతో
నిరింపఁబడిన మహాసభ వారికిఁ గాన్పించి దిగ్భ్రమం గొల్పిన
దఁట అది మయశిల్పమని వారు వాసియున్నారు. దానివర్ణ
నములు ధర్మజు మయసభావర్ణనములఁ బోలియున్నవి. 'మె
కో, మధ్యమమెరికా, పెరూ' దేశములలోఁ దొలుత నొక
కోటి నలువది లక్షలమంది మయజాతివారుండిరనియు, స్పెయిన్
దేయు లామయజాతిజులను గూర్చియుగా సంహరించిరనియు,
పాశ్చాత్యుల గ్రంథములవలననే తెలియనగుచున్నది. ఇప్పటి
కామయజాతిజులు హతశేషులై నలువది వేలమంది మాత్రమే
కలరఁట ! మనదేశమునందలివారు, 'ఆర్యానార్య దావిడ'జాతి
వారలలో సంకరులై యుందురు.

మయుఁడు ధర్మజున కిచ్చిన సభావర్ణనము భారతపాఠ
కులకుఁ దెలియఁగలదు.

ధర్మజుఁడు పార్థముఖమున భాండవవనము సన్నికర్పిం
చి 'అష్టము' అనుకర్మముఁ సియు, అర్జునునివలననే చోరుల
నణపించి బ్రాహ్మణుని గోవులఁ గాపాడుటచేతను, మయునిచే
నపూర్వసభానిరాణముఁ జేయించుటచేతను, 'పూర్తము' అను

(1) ఇంకను మయసభావిశేషములను నాకృతమగు మహాభారత చరి
త్రమునఁ జూడవగును.

రాజసూయ రహస్యము

కర్మమును జేసియు, రాజసూయమునకుఁ బ్రాక్కాలీనములగు 'ఇష్టాపూర్తములను' జేసినవాఁడయ్యెను. అందువలననే రాజసూయ యాగమును జేయుట కుద్యుక్తుఁడయ్యెనని తలంపవలసి యున్నది.

❖ ❖ ❖ జ రా స ం ధ వ థ ము . ❖ ❖ ❖

జరాసంధుఁడు పాండవప్రపితామహియగు 'సత్యవతి' సవతియన్నయగు 'బృహదధుని' పుత్రుఁడు. కృష్ణుని మేనమామయగు 'కంసునకు' మామ. కాన, భీమునిచేఁ జంపఁ బడునాటికి శతాధికవృద్ధుఁడై భీష్మునితో సమానవయస్సుకల వాఁడొ యంతకంటెఁ బెద్దవాఁడొ యై యుండెను. ఆతఁడు మొగలాయి చక్కపర్తులలో 'బౌరంగజీబు'వలె భరతఖండస్థరాజులపైఁ బెక్కులు దండయాతలు చేసి యందఱకు భయంకరుఁడుగాఁ బరిచింపుచుండెను. అందు శ్రీకృష్ణుఁడూ తన యక్కడగు కంసుని వధించుట స్వపుణికల పోతాహమువలన కృష్ణుపై మిగుల నలిగి యాతనిపైఁ బెక్కుదండయాతలను జేసెను. జరాసంధుని దండయాతలకు భీతినొంది కృష్ణాది యాదులు పదునెనిమిదివేలమంది మధురాపురిని విడిచి దానికిఁ గొనందల కోశముల దూరమునం దుండిన పశ్చిమ సముదాయము ద్వారకాపురిని నిర్మించుకొని యట నివసించిరి. నాటి

(1) మహాభారతచరిత్రమున జరాసంధునిగూర్చి వి' షంశములు వ్రాయఁబడెను.

కాలమున, పాగ్భారతదేశమునందలి మహావీరులగు 'రుక్మి', శు
పాల, పాండకవాసుదేవ, భగదత్తులును, కలింగాధీశుఁడు,
కా. రాజు' మొదలగువారును, జరాసంధునకు లోబడి యాత
నిని సమాట్టునుగా నంగీకరించిరి. ఆతని నెదిరించిన కొండఱిరా
జుల నాతఁడు బంధించి వారిని బశువులనుగాఁ జేసి, పౌరుషసూ
చకమగు నేదియొ యొక యాగముఁ చేయదలఁచి యుండెను.

జరాసంధునియొక్క దీర్ఘకాల రాజ్యపాలనముచేతను,
అందాతని తెరపి ని యుద్ధయాత్రలచేతను, రాజవంశజులకును
బంజులకును విసుగు కలిగి యుం నట్లు కాన్పించును. అందువల
ననే జరాసంధ వధానంతర మాతనిదగు 'గిరివ్రజ' పురిలోనివా
రెవ్వరును విచారింప దు. ఆతనిపుత్రుఁడగు సహదేవుఁడును
బాండవుల కిష్టుఁడె యయ్యెను. జరాసంధునిచే జెరసాలలలో
నుంపఁబడి శీకృష్ణునిచే మునొందినరాజులును, పాండవపక్షు
లైరి. కాని యెంతటివృద్ధుడైనను, ఎంతగా నన్యులగు రాజులకును

స్వరాజ్యమునందలి జనులకును నహితుఁడైనను, పరిపాలనా
పుణ్యముచేతను, అభేద్యములగు సైన్యములు కలవాఁడగుట
తనుఁ జరాసంధుని కృష్ణుఁడు, భీమార్జునులుగూడఁ బ్రత
క్షముగ మార్కొని జయింపనేరక మారు సములతో, పె
దారుల నాతని గృహముఁ బ్రవేశించి, యగరాత్రమునఁ జు

రి. ఇందు స్వదేశస్థుల రహస్యపు తోడ్పాటుకూడ నుం
నుండును.

జరాసంధుఁడు పూహనిరాణములచేఁ బరసై న్యముల నోడింప సమర్థుఁడైనను శతాధికవృద్ధుఁ డగుటచేతను, ఇంతకుఁ బూర్వమే కొన్నియేండ్లనాఁడు 'రాజపురి'లోఁ గర్ణునితోనైన నంద్యుధములో నెముక విరిగినవాఁడగుటచేతను ( ) యువకుఁడు, మల్లయుద్ధ విశారదుఁడు, నగు భీమునిచేఁ జచ్చుట యొక విశేషముగోనిది కాదు. అందువలననే కృష్ణద్వైపాయన విరచితమగు 'జయము' అను నితిహాసమున నీయంశము చెప్పఁ బడలేదేమో వై శంపాయనుఁడు నిజచరిత్రాంశమునె జనమేజయునకుఁ జెప్పిన భారతమనువానిలోఁ జేర్చుచుండును.

❀❀❀ మార్జన నకుల సహదేవుల దిగ్విజయము. ❀❀❀

ఇది సభాపర్వమునం ద్దస్తానమునఁ జెప్పఁబడెను. ఐతయబ్రాహ్మణాది వైదికగ్రంథములలో రాజసూయమునకుఁ పూర్వము అశ్వమేధమునకువలె దిగ్విజయము యవలయు నియెచ్చటను జెప్పఁబడెను. రాజసూయమున భవిష్యత్విజయముఁ గోరుచు నందు శత్రుకృతానర్థములు రాకుండు , రాజును, అధ్వర్యుఁడు నొనర్చు హోమాదులు కలవు. యుక్తముగ రాజసూయమున ఋక్కులు కరములఁ యింపని రాజునకు భవిష్యత్తునందు విజయములు కలుగుననియు, తనకుఁ గ గినవనియు జనమేజయుఁడు చెప్పిన ప్రత్యయ

(1) ఈయంశము శాంతిపర్వమునఁ గర్ణచరిత్రమునఁ జెప్పఁబడెను.

బాహు ణమునఁ గలరు. ఆయంశ మింతకుఁ బూర్వమే పా-
యఁబడెను. నారదుఁడు రాజసూయముఁ జేయుమని ధర్మ-
జునకుఁ జెప్పుటతోఁగూడ—

“అదియును నిర్విఘ్నంబుగ సమాప్తం బయ్యె ని నిఖిల
ప్రజాప్రళయకారణంబైన రణం బగును”

అని చెప్పియున్నాఁడు. అంతియెకాని, తొలుత దిగ్విజ-
యము కావలెనని యెచ్చటను లేదు. రాజసూయము భవిష్య-
ద్దిగ్విజయమునకుఁ బూర్వమున నొనర్పఁ దగిన యజ్ఞమే. అం-
దులకు మనుష్య శ్రేణియ పశువిశసనమే దృష్టాంతము. ఈ
యజ్ఞమొనర్చినరాజు తమతమ దేశములపైఁ బడునను భయ-
ముచేతను. అన్యోత్కర్షాన సహిష్ణుతచేతను, పరరాజులు యజ్ఞ-
మునకు విఘ్నము గలుగఁ బ్రవర్తింపుచుందురు. ధర్మజుని విష-
యమున దుర్యోధనున కట్టి యీర్ష్యయే కలిగినది. కాని, రాజ-
సూయమును నిర్వర్తించుటకుఁ దగిన ధనమును, అధికారమును
దొలుత సంపాదించ వలసియున్నది. విఘ్న మొనరించువా-
నణఁచి యుంచవలెను. అట్టిపరిస్థితులు ధర్మజునకుఁ గలిగిన-
ఖాండవ వ దహనముచే నందలి యమూల్యముఁ కాంచనాదులు
లభించినవి. అధికారము కూడ వృద్ధియైనది. ఇష్టాపూర్-
యైది. పబలుఁడగు జరాసంధుఁడు చచ్చుటచేఁ బబల విఘ్న-
ములు లేరు. ఇక ధర్మజునకు రాజసూయముఁ జేయుట
యభ్యంతరములు గలవు దిగ్విజయ మెందులకు

సభాపర్వమునందలి దిగ్విజయశాసనములు భూగోళశాస్త్రా-
న జూనిచే నందిరికింపఁబడినవి. ఇందులకుఁ గొన్నినిదర్శనములఁ
జూపెదను. అర్జునున కుత్తరదిగ్విజయయాత్రలో త్రిగర్త-
2 సుప్తా చోళ బాహిక దేశములు తగిలినవి. ఇవి
కురుదేశమున కుత్తరముననుండుదేశములు కావు.

త్రిగర్తము కురురాజ్యమునకు దక్షిణపశ్చిమభాగ-
ముననుండునది 2 సుహము గంగానది నంటి కురుదేశము-
నకుఁ బాగ్భాగమున నుండునది. చోళదేశము, దక్షిణ-
భారతముననుండుదేశము.

ఇట్లే భీముని పార్శ్వదిగ్విజయ యాత్రలో, కురుదేశము-
నకు దక్షిణమునఁగల 'దశార్ణ'దేశమును కృష్ణానదీపరిసరమున
నుండిన 'మల్లక'దేశమును వర్ణింపఁబడినవి.

సహదేవుని దక్షిణదిగ్విజయమున 'నరదానదీ'రమున
'భగదత్తుడు' అర్జునునిచే నోడింపఁబడి, కరము నిచ్చినట్లు విని,
సహదేవుడు భగదత్తునితో యుద్ధముఁజేయక వెడలిపోయెనట
హిమాలయమునంటి భరతఖండమున శాన్యమున నుండిన పా

(1) 'మల్లక'దేశము 'మలక'నామక దేశమై తుదకు ములికినాఁడై
నది. ములికినాఁడు 'కడప, కర్నూలు'మండలములలోను, నిజామురాజ్యాం-
ధ్రమండలమునఁ గొంతవఱకును వ్యాపించినట్లు శాసననిదర్శనము లున్నవి.
పైపరదేశములలో ములికినాఁటి బ్రాహ్మణులు నేడును విస్తారముగాఁ
లరు.

గ్యోతిష మెక్కడ ? నర దానదీసమీపమునందలి సహదేవుని
దక్షిణమార్గమునం దదితగులుట యెక్కడ

నకులుని పశ్చిమదిగ్విజయయాత్రయందును, అరునుని
తో నుత్తరదిక్కున యుద్ధము నొనర్చిన త్రిగర్తము, ఉత్స
వసంకేతనగణము, భీమునిచే దూర్వుదిక్కున జయింపఁబ న
దశార్ణదేశము కాన్పించినవి.

పైయసందర్భములఁ జూచినచో మహాభారతమున నిటీ
వల భీమార్జున నకుల సహదేవుల దిగ్విజయము లెవరిచేతనా
చేర్పఁబడినవిగాని, మొదటిభారతములోనివిగాఁ గాన్పింపవు.
కాని, భీమాదులు, -ంద్ర ప్థరాజ్యము నొందినవిమట ఖాండ
వవనదహనమునకుం బూర్వమున నె కొన్నియుద్ధములను భీష
ధృతరాష్ట్రుల యనుమతితో నొనర్చినట్లు కలదు. చూడుడు.

(2) ఆపాండవు లింద్ర ప్థమున నినసించుచున్నవారై
రాజైన ధృతరాష్ట్రునియొక్కయు, భీష్మ నియొక్కయు శాసన
ము ననుసరించి శత్రురాజులను జయించిరి.

(1) ఉత్సవసంకేతగణము హిమాలయమున కుత్తరమున నుండెనని
కాళిదాస మహాకవి రఘువంశమున (4-78) వర్ణించియున్నాడు. నుష్టా
దేశము వంగదేశమునకుఁ బశ్చిమభాగమునందుండినట్లును (4-35) వర్ణించి
యున్నాడు.

(2) శ్లో॥ ఇంద్రప్ర వసంతస్తే జఘ్ను రన్యాన్ నరాధిపాన్ ।

శాసనా ద్ధృతరాష్ట్రస్య రాజ్ఞః శాంతనవస్యచ॥

ఆదిపర్వ. 222 అధ్యాయము.

ఈయంశము పాండవులకు రాజ్యమునందుఁ బూర్ణముగు నధికారము లేదనియు, ధృతరాష్ట్రమునకు లోఁబడి యుమ్మడిగ రాజ్యము నేలుచుండినవారై యనియు స్పష్టపఱచుచున్నది. ఆయంశమును వ్రాయుటకుఁ బూర్వమునాఁటి భరతఖండస్థరాజ్యములఁగూర్చి స్వల్పముగాఁ బ్రస్తావించును.

భారతకాలమున భరతఖండము, రష్యాకాక తక్కిన నేటి యూరపుఖండమంత ప్రదేశము కలదైనను, నేడు యూరపు ండమందలి రాజ్యవిభాగములకంటె నాల్గుగైదురెట్లు హెచ్చగురాజ్యవిభాగములు కలిగియున్నది. అందుఁ గొన్నిస్వల్ప ప్రదేశవ్యాప్తములై 'బెల్జియము, హాలండు, డెన్మార్కుల' వలె రాజన్వంతములు. మఱి కొన్ని 'స్విడ్జర్లాండు, లిథూనియా, ఫిన్లాండు'లవలె విరాజములును, అధినాయకములును. మఱికొన్ని ఆయుధజీవికగణపాలికములు. మఱికొన్ని బలవంతములు, రాజన్యపాలితములునై ప్రసిద్ధి నడసిన 'ఇంగ్లాండు, ఇటలీ' వంటివి, అట్లే నాఁటిభరతఖండస్థరాజ్యములు పలువిధములుగాఁ బాలింపఁబ నట్లు కాన్పించును. భారతమునఁ బ్రసిద్ధి నొందిన 'కురు, పాంచాల, మగధాది'దేశములు కడపటితరగతిలోని 'ంగ్లాండు, ఇటలీల' వంటివి. భారతకాలమునాఁటి దేశవ్యవ

(1) భరతఖండమునందలి పశ్చిమోత్తరపరగణాల సరిహద్దులోని 'జక్కాభేలు, అద్రదీలు, మొహనుండులు' మొదలగునాయ నేటికిని ఆయుధజీవికగణములలోనివార.

జూచినపుడు సపుత్రుఁడగు ధృతరాష్ట్రుఁడే యధ్యపీరుఁడగు నర్జునుని స్మరించుచున్నారా ?

చుటుకుఁదనము గలిగి గదాపాణియై 'కిక్కిసపుగడ్డి' గల బీటిపై వివడిన రెనుఁగువలె విజృంభించి శత్రుసంఘములను బీడించు భీముని స్మరించుచుందురా ?

'దంతపూరము' అనుస్థలమునఁ గూడికొనిన కళింగసంఘములను సహదేవుఁడు జయించెను. ఆయుంశమును స్మరించుచుందురా?

పూర్వము నకులుఁడు 'శిబిని, త్రిగర్తలను' జయించుటకుఁబంపఁబడఁగా, సంజయా నీవు చూచుచుండఁగనే నకులుఁడు వారిని జయించి పశ్చిమదిక్కును నశపటచుకొన్నాఁడు. ఆయుంశమును 'మీవారు' స్మరించుదురా ?

భీమాదులఁ జయింపఁబ న్నపైవారిలో నొక్క 'శిబి'తప్ప నవారు 'చోరసంఘములు' ఆయుధజీవికగణము, యెయున్నవి. 'శిబి' అనామతరువగునొకరాజు, అందువలననే పాండవులలోఁ దక్కున బలవంతుఁడగు నకులునిచే జయింపఁ బడియున్నాఁడు. ఈజయము లంద పథ్యరాజ్యము నొందిన తరువాతను ఖాండవవనదహన రాజసూయములకుఁ బూర్వమునను బాండవులొనర్చిన నిజమగు దిగ్విజయములు.

ఖాండవవనదహనమునకుఁ బూర్వముననే పాండవులు దిగ్విజయమొనర్చినట్లై 'జయము' యొక్క అను కమణికలోఁ

జెప్పఁబడియుండెను. అర్జునుఁడు చోరసంఘముల జయించుట సాధారణాంశముకాదు. ఆతఁడు కట్టకడపటిదశలోఁగూడ, కిరాతులనఁబడుచోర సంఘములతోనె పోరాడి శ్రీకృష్ణభార్యలను యాదవుల యపారధనమునుగోల్పోవ వలసివచ్చినది. కాన నాఁటి చోరసంఘము లపారబలవత్తరము లనఁదగి యున్నవి. కురుక్షేత్ర సం గామమునఁ గూడ ఆయుధ జీవికలగు తిగర్త గణములతోనె యాతఁడు పోరియున్నాఁడు. ఆతనికృత్యములలో ఖాంవదహన కార్యమె గొప్పదిగా 'జయ, భారత, మహాభారత' భాగములలో ననేకస్థలములలోఁ జెప్పఁబడియున్నది. “సస్సర్వాన్ పార్థివాన్ జితవాగణా నేకై కళోబలీ” అనుభారతాను క్రమణికలోఁ జెప్పఁబడిన యంశముకూడ నర్జునుఁ డనేకగణములను ఆయుధజీవికగణములను జయించినట్లు సుస్పష్టము చేయుచున్నది.

పై కారణములచే నన్నివిధములజరాసంధవధానంతరము వర్ణింపఁబడిన దిగ్విజయవర్ణనము ‘అపాస్త’ మగుచున్నది.

—ॐॐ రా జ సూ య గా థ ॐॐ—

ఇది భవిష్యత్తునందు సమాప్తగుటకు సూచకముగాఁ యఁబడునదియేకాని సమాప్తయినపిమ్మట నొనర్పఁబడునది కాదని యింతకుఁ బూర్వమే వ్రాసియున్నాను.

సమాప్తయి ‘మహాభిషేకము’ నొందినపిమ్మట అశ్వ మేదము నొనర నలయును. ధర జాఁడు కురుక్షేత్రయుద్ధానం

ము సమాట్టగుటచే మహాభిషేకమునొంది పిమ్మట నశ్వ
మేధము నొనర్చియున్నాడు. హరిశ్చంద్రుని రాజసూయము
కంటె ధర్మజుని రాజసూయము సాంగోపాంగమై సంపూర్ణత
నొందినట్లు మహాభారతమునందలి వర్ణనములవలనఁ దెలియుచు
న్నది. -ందులకు ముఖ్యమైనకొన్ని యంశములఁ జూపెదను.

( ) ఋత్విక్కులు సమర్థులు కావలెను. కృష్ణద్వైపాయనాదు
లు హరిశ్చంద్రుని యాగమునందలి ఋత్విక్కులతో స
ములై సమర్థులై నవారె, కాని హరిశ్చంద్రునియాగము
కంటె నిందు భీమార్జునాదివీరులు సంపాదించితెచ్చిన
యపారధనము విస్తారముగా దక్షిణాదికమునకై వినియో
గింపఁబడి యుండుటయు, అన్నదానాదికము విశేషముగా
జేయఁబడుటయుఁగలిగియుండుటయతిశయము. హరిశ్చం
ద్రుని రాజసూయమునం దట్టివిషవర్ణనములు కాన్పిం
పవు.

అన్నిటికంటె ముఖ్యంగమైనది 'క్షత్రియ' పశువిశసనము.
హరిశ్చంద్రుని రాజసూయమునఁ దొలుతఁ బశువుగా
నిరయింపఁబడిన క్షత్రియుఁడగు 'రోహితుఁడు' తప్పించుకొనెను.
కాని మారుగా నిరయింపఁబడిన శున పుండ్రునను విశసింపఁబ

(1) శాంతిపర్వమున ధర్మజుఁడు పట్టాభిషిక్తుఁడైన ఘట్టమునందలి
వర్ణనములు 'ఐత రేయబ్రాహ్మణము' నందలి మహాభిషేక విధులకు
సరిపోయి యున్నవి. కాన నది ధర్మజుఁడొందిన మహాభిషేకమే.

డక తప్పించుకొన నెట్లా విశ్వామిత్రుడు లారాజసూయముఁ
బూర్తి చేసిరి. ధర జుని రాజసూయమున ధర జునియు చే విధి
యందున్నరీతిని యువకుఁడును యుద్ధసన్నాహశీలియుఁ నగు
'శిశుపాలుఁడు' అంతర్వేదికిఁ దేబడి హతాత్తుగ కృష్ణుని
చక్రముచేఁ గొట్టఁబడుటచే 'విద్యుక్తమగు' క్షత్రియపశువిశస
నమే ధర జుని రాజసూయమునందు జరిగియున్నది. అన్నిటికంటె
నిది రాజసూయమునకు ముఖ్యాంశము. ఆయంశముఁ జర్చించు
టకుఁ బూర్వము "శిశుపాలుని" చరితము కృష్ణముగాఁ జెప్ప
వలసి యున్నది.

శి శు పా లు ఁ డు

శిశుపాలుఁడు 'చేది' దేశాధిపతి. చేదిదేశము నేటి మ
ధ్యరాష్ట్రములయందలి 'బిలాసపూరు, జెబ్బల్పూరు' మండల
ములలోఁ గొంతవఱకు వ్యాపించిన మితప్రదేశము. శిశుపాలుని
తండ్రి దమఘోషుఁడు. తల్లి సాత్వతి. ఆమె కుం దేవికిఁ జెలి
యలు. అనఁగా శిశుపాలుఁడు పాండవులకుఁ బినతల్లి కుమారుఁ
డు. శక్రకృష్ణు మేనత్తకొడుకు. కృష్ణునికంటెఁ జాల చిన్న
వాఁడు. చిన్నతనమున శిశుపాలుని శక్రకృష్ణుఁ డెత్తికొనుచుండి
నట్లు భారతమునఁ గలదు. 'శిశుపాలుఁడు' స్వల్పమగు రాజ
మున కధిపతి యనియు, బాలుఁడ యు, తెలివితక్కువ వాఁడ

నియు, ధర్మజునితో భీష్ముడు చెప్పినది యంశములవలనఁ దెలియ నగుచున్నది.

ఉ. పాలితదుర్ణయుండు శిశుపాలుఁడు బాలుఁడు వీనినేల భూ
పాలక నీకుఁ బట్టువఱుపన్ మఱి ధర్మ వెఱుంగ వీనిం
బోలునె రాగకోప పరిభూత మనస్కున కల్పరాజ్యల
క్షీ లలనాంధబుద్ధి కనిమిత్ర మహా త్పరివాదశీలికిన్॥

రాజసూయ కాలమున కాతని 'ధృష్టకేతువు, శరభుడు' అను నిరువురు పుత్రులు గలరు. విదర్భాధిపతియగు 'భీష్ముడు' శిశుపాలునకుఁ దనకూతురగు 'రుణి' నీయఁ దలంపఁగా కృష్ణుడు రాక్షసవివాహ విధి రుక్మిణి నవహరించి పెండ్లియాడెను. ఈ యీర్ష్యను మనస్సునం దుంచుకొని శిశుపాలుఁడు

శీకృష్ణాదులు పాశ్చాత్యేతిషముపై కి దండయా తకుఁ
బోఁగా ద్వారకాపురిని గాల్చెను.

ఉ గనేనుడు రై నతకా దియందు ప్రైలతో విహ
రింపఁబోఁగా వారలను బాధించెను.

(1) మేనత్తకుమారునకు వాగ్దత్తయైన రుక్మిణిని కృష్ణుడు పెండ్లియాడుట 'ధర్మ ప్యతిరక్త సాహసకార్యమని' తంత్రవార్తిక మహాభాష్యమున 'కుమారిలభట్టాచార్యుడు' వ్రాసియున్నాడు.

వసుదేవుఁ డశ్వమేధముఁ జేయ నశ్వమును విడువఁ
గా దాని నపహరించి యాగమునకు విఘ్నముఁ
జేసెను.

('బభ్రువు' అను యాదవునిభార్య ద్వారకనుం
'సౌవీర' దేశమునకుఁ బోయినపు డామెను కామ
మోహితుఁడై యపహరించెను.

5 వసుదేవుఁడు వరించినదియు, విశాలుఁడు అనువాని
కుమార్తెయు నగు 'భద్ర' అనునామెను పొంచి
పట్టుకొని యామెబంధువులగు 'కుకురులు, అంధ
కులు' అనువారిం జంపి, యా 'భద్ర'ను గొనిపో
యి 'కరూశ' దేశపు రాజునకు నిచ్చెను.

పై యపకారములఁ దనుకొనరించినట్లు కృష్ణుఁడెవానిఁ
జంపుటకుఁ బూర్వము నభిలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

శుపాలుఁ డొనర్చిన పైకార్యములు 'అశక్తత, దుర్జ

వసుదేవుఁ దేశమునకును రాజుకాఁడు. అట్టివానికి నశ్వమేధము
కొనర్చు నర్హత యెట్లుకలిగినది? సార్వభౌముఁడై యశ్వమేధము
కొనర్పవలయునని 'తైత్తిరీయబ్రాహ్మణము' విధించుచున్నది. ఎట్లా
కలదనినను అశ్వసంరక్షణముకై బలవంతులగు శ్రీకృష్ణుని పుత్రులు
గాని, ప్రద్యుమ్నాది పౌత్రులుగాని యేల యశ్వసంరక్షణమున గ
లేదు? కాన వసుదేవుని యశ్వమేధయాగ గాధ మృషయనియే
చెప్పవలసియున్నది —

ఈయంశము కొన్ని సంస్కృత భారతపు ప్రతులలో లేదు.

నత్వములతోఁ జేయఁబడినవియెకాని వీరకృత్యములు కావు.

కాని, 'భాగవతాది' పురాణములలోను, 'శిశుపాలవ
ధాది' కావ్యములలోను, 'సనకాది మహర్షుల'చే శఙ్ఖులైన
విష్ణుద్వారపాలకులగు 'జయ, విజయులు' తొలిజనమున 'హిర
ణ్యాక్ష, హిరణ్యకశిపులును, రెండవజన్మమున 'రావణ, కుంభ
కర్ణులు'ను నైరనియు, మూడవజన్మమున 'శిశుపాల, దంతవ
క్త్ర' లైరనియుఁ జెప్పఁబడియున్నది.

లోకోపదవకర కార్యములను 'హిరణ్యకశిపు, రావణా'
దులొనర్చినట్లు శిశుపాల దంతవక్త్ర - మహార్యములఁ జే
సిరి? శిశుపాలుఁడైనను దననఁ బగవారగు యాదవులకె యస
కృఁ జేసెను గాని యితరుల విధమైన యపకారములను
యలేదు. కరూణ దేశాధిపతియగు 'దంతవక్త్రుడు' కృష్ణు
నకుఁ గూడ నేవిధమగు నసకృతియుఁ సినటులు దు. అట్టి
వారు రావణాదుల యవతారులనుట యెట్టిది? హిరణ్యకశిపు
రావణులెక్కడ శిశుపాలుఁడెక్కడ? శిశుపాలుఁ డేవిధముగ
ను రావణాదుల మగాఁడు. రావణాదుల యపరావతారుఁడును
గాఁడు. ఇది మిథ్యాకల్పనమే యనవలసియున్నది.

పెద్దతల్లి కుమారుఁడు చేయు రాజసూయముఁ జూడ
వచ్చిన శుపాలుని భీష్మ శీకృత్ల పోత్సహముచే ధర్మజుఁ
డు 'ఉదవసానీయేష్టి' యందుఁ బశువుగాఁ యనియ్యకొని
ముందును, - ది కృష్ణునకు శశునిశ్చేషహేతువును, భీష్మున

రాజసూయ రహస్యము

కుఁ దనమనుమని రాజసూయము విధ్యుక్త ధర్మముగా జరిగి యుండుటచేఁ దృప్తి హేతువును నై నది. ధర్మజనకును నట్టిదియే.

అందువలన 'పునరభిషేచన' దినమున 'అంతర్వేది' యం దందఱును జేరినపుడు భీష్మఁడు పూజ్యుఁడగు నెవనికైన 'అర్ఘ్యము' నీయ ధర్మజుఁ బోత్సహించి, పిమ్మట (ఉదవసానీ యేష్టికేఁ బూర్వమున) శ్రీకృష్ణుని యాన్నత్యము నెంతమాత్రము సహింపని శిశుపాలునకుఁ గోపముఁ గలుగనట్లు అర్ఘ్యము నీయఁ బోత్సహించిన తానె శ్రీకృష్ణుని మిగులఁ బొగ , యా తనికె యర్ఘ్యము నీయుమని చెప్పగాఁ గోపో దిక్కుఁడగు శిశుపాలుఁడు శ్రీకృష్ణ భీష్మలను నిందింపుచు సభనుండి వెడలిపోవు చుండఁగా ధర్మ రాజు శిశుపాలుని నెంబడించి వానిని అనునయిం పుమాటలతో సభకుఁ దిరిగి తెచ్చెను.

సభకు రాఁగానె తిరిగి భీష్మఁడు సులభకోపుఁడగు శిశు పాలునకుఁ గోఘాతిరేకము కలుగఁ బలుకఁగా శిశుపాలుఁడును నెనుదీయక భీష్మ శ్రీకృష్ణులను దూషింపుచుండఁగ నంతకుముం దేమియు ననని శ్రీకృష్ణుఁడును దాను శిశుపాలుని తప్పుల

-
- (1) రాజసూయాంగమగు సోమయాగమైన మఱునాఁడు క్షత్రియపశు విశసనముతోఁ గూడిన 'ఉదవసానీయేష్టి'తో సోమయాగము పూర్తి యగుననియుఁ బిమ్మట 'పునరభిషేచనము' అనుకర్మము జరుగునని యు నింతకుఁ బూర్వమె వ్రాసిన యంశములను నిట జ్ఞాపకమునం దుంచుకొనవలయును. శిశుపాలవధము పునరభిషేకమునకుఁ బూర్వ మె యొనఱు భారతమునఁ గలదు.

న్నచుఁ దటాలునఁ జ కాయుధముఁ బ్రయోగించి శిశుపాలుని బడఁగొట్టెను.

శిశుపాలుఁడు తన్నట్లు కవటముగాఁ గొట్టుమరని యెఱుఁగఁడు. శ్రీకృష్ణునిచేఁ దన్నట్లు చేయింతురని యెఱిఁగియుండి నఁ దిరిగి సభకు రాకుండఁగనై న నుండును; క మార్కాని యుద్ధము నెసఁజేసి యుండును. ఇది యజ్ఞ - దికయందు జరిగిన దగుటచే క్షత్రియపశువిశససమె యైనది.

ఇంతమా తమె కాను. జరాసంధుని భీముఁడు వధింపఁగా జరాసంధుని దేహమునకు నాతని పు తుండగు సహదేవుఁ డంత్య ియలఁ య శ్రీకృష్ణుఁ డనుజ్ఞ నిచ్చెను. కాని, శిశుపాలుని దేహమును వేగముగా సంస్కరింపుండని ధర్మజుఁడు దగ్గఱనుండిన పుత్రుని నియోగింపక తన తమ్ములను నియోగించిన ట్లున్నది.

మఱియు శిశుపాలుని పు తుఁడు నన్నిధి నుండుటకై తనే ధర్మజుఁడు, అప్పుడె శిశుపాలపుత్రుఁ డేదిదేశమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుం సెను. శిశుపాలుని వేగముగా సంస్కరింపుఁ డనుట లో 'ప్రియ' కాలస్యము మండఁగఁ యుటకై యుండును.

పై యంశము తెల్లించెనో మూలము ననుసరించి పా యుచున్నాను. శ్రీకృష్ణుఁడు శిశుపాలునిపై నేరములఁ ప్పచు

“ఓ రాజులారా మీరు చూచుచుండఁగ నిప డె
వీనిఁ బడఁగొట్టెదను. అనిచెప్పి తత్క్షణమే శ తుభయంకరుఁడ
గు కృష్ణుఁడు చక్రముచే శిశుపాలుని శిరమును గొట్టెను. ఆ
శిశుపాలుఁడు వజ్రహతమగు పర్వతమువలెఁ బడెను.....
అందఱును సంతోషింపుచు కృష్ణుని విక్రమమును బ్రం
సించిరి.

అపుడు ధర్మజుఁడు తము లతో వేగముగా శిశుపాలుని
సత్కారముతో సంస్కరింపుఁడు అనెను. ధర్మజుని శాసనము
ననుసరించి యాతని తము లట్లేచేసిరి. అప్పుడె చేదిదేశమున
కాతని పుత్రుని ‘పార్థుఁడు’ రాజులతోఁ గూడి పట్టాభిషిక్తుం

(1) శ్లో॥ అధునా వధయిష్యామి పశ్యంతాం వో మహిక్షితాం। ఏవముక్త్వా
యదుశ్రేష్ఠ శ్చేదిరాజస్య తత్క్షణాత్। వ్యపాహర చ్ఛిరః కృద్ధ
శ్చక్రేణా మిత్ర కర్షణః। సపపాత మహాబాహు ర్వజ్రహత
ఇవాచలః॥.....

శశంసు ర్నిర్వృతా స్సర్వే దృష్ట్యా కృష్ణస్య విక్రమం। పాండ
స్త్వబ్రవీ ద్భాతృనాన్ సత్కారేణ మహీపతిం॥ దమఘోషాత్
జం వీరం సంస్కారయత మాచిరం। తథాచ కృతవంతస్తే భ్రా
తుర్వై శాసనం తదా॥ చేదీనా మాధిప యచ పుత్రమస మహీ
పతేః। అభ సింహ త్తదా పార్థ స్సహతై ర్వనుధాధిపైః॥

తత స్సకురురాజస్య క్రతు స్సర్వసమ్మద్ధిమాన్ ।

యూనాం త్ర తి రో ధాజన్ సంబభౌ విపులౌజసః॥

సభాపర్వ॥

జేసెను. పిమ్మట పతాపవంతుడగు ధర జునియొక్క రాజ
సూయము సమృద్ధిమంతమై యువకులకుఁ బీతికరమై పకా
శించెను.”

ఇంద గీతలుగల యంశములఁ బరి లించినయెడల పు
త్రుఁడు సన్నిధి నుండినను శిశుపాలుఁడు వానిచే సంస్కరింపఁ
బడక ధర జుని సోదరులచే యజ్ఞయపశువుగా సంస్కరింపఁబ
నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. మరియు శిశుపాలుని సంస్కరించుటచేత
నే రాజసూయము బాగుగ నయ్యెను. అనికూడఁ జెప్పఁబడెను.

శిశుపాలుఁడు యుద్ధముచేసి మృతి నొందెనని కొన్నిభా
రతపు పత్రులలోను, శిశుపాల వధాది కావ్యములలోను గల
దుకాని, యుద్ధభూమిలో క సభలోనె నమి కత్తో నుండినపు
డే ప్రమాదమునొంది శీకృష్ణునిచేఁ గొట్టఁబడెనని ‘సాల్వుని’
యొక్కింది వాక్యములు స్పష్టపఱచుచున్నవి.

“నే నిపుడా పాపకరుఁడు, తుదుఁడు, విశ్వాస
ఘాతకుఁడు, నగుకృష్ణుని శిశుపాలుని జంపెనను కోపమువలన
యమ సన్నిధి కంపెదను.

(1) శ్లో॥ అద్య తం పాపకర్మాణం తుద్రం విశ్వాస ఘాతినం।

శిశుపాల వధామర్షా ద్ధమయిష్యే యమక్షయం॥

) “నాకు సోదరుడు రాజు నగు శిశుపాలుడు పాప
స్వభావుడగు నెవనిచే జంపబడెనో వాని నీభూమిపై జంప
గలను.

బాలుడు, రాజు, ధీరుడు, నగు నాసోదరుడు పమా
దమునొంది యుద్ధముఖమున లేనపు డెవనిచే జంపబడెనో
వానిని జంపుదును”

సాల్వుఁ డిట్లనె నని కృష్ణుఁడే వనమునందుండిన ధర్మజుఁ
జూడ నేగినపుడు చెప్పెను.

పైయంశములచే శిశుపాలుడు తన్నట్లు చేయుదురని
తలంపక పరాకుగా నుండినపుడె తటాలున కృష్ణుడు చక్ర
ముచే శిశుపాలుఁ గొట్టియున్నాడనుట స్పష్టమగుచున్నది. ఇం
తమాత్రమే కాదు. కృష్ణపాండవులపుడు మహాద్ధత్యదశలో
నుండుటచే సభలోనివా రెవ్వరును నేమియుఁ యనేరక కృష్ణు
నే నుంటించియున్నారని, దుర్యోధనుడు శకునితోఁ జెప్పిన
యీక్రింది వాక్యముల వలనఁ దెలియనగుచున్నది.

ఉ. “యాదవుచేతి చక్రము భయంకరమై శిశుపాలమస్తక
చ్ఛేదము నేసినం గడుఁ బసిద్ధులు శూరులు నై నరాజుల

(1) శ్లో॥ మమ పాపస్వభావేన భ్రాతా యేన నిపాతితః ।

శిశుపాలో మహీపాల స్తం వధిష్యే మహీతలే ॥

భ్రాతా బాలశ్చ రాజాచ నచ సం గ్రామ మూర్ధని ।

ప్రమత్తశ్చ హతో రస్తం హనిష్యే జన్మానం॥

అరణ్యపర్వ॥ 14 అధ్యాయం॥

య్యాదవు ముందటన్ జయజయధ్వను లిచ్చిరిగాని వానిశౌ
ర్యోదయవృత్తి కట్టెదుర ♦ నోపర యెవ్వరు విక్రమింపఁగన్॥”

పై కారణముల నాలోచింప సర్వవిధముల శిశుపాలుఁడు
రాజసూయమునందలి ‘ఉదవసానీయేష్టి’ యందుఁ బశువుగానె
విశసింపఁబడినట్లును అది హఠాత్కృతముగాఁ జేయఁబడినట్లును
స్పష్టమగుచున్నది. ధర్మజు రాజసూయము సర్వవిధములసంపూ
ర్ణత నొందినదో యనునట్లు మద్యపాన మొకయజమానుఁడే
గాక రాజసూయమునకు పచ్చినవారిలోఁ దాఁగనివాఁడొక్కఁ
డును లేడని చెప్పఁబడి యున్నది.

మఱియు ‘కాత్యాయన’సూతానుసారముగా ‘పునరభి
షేకమునఁ’ గావలసిన ద్రవ్యములలో నైదు ‘పాచిక’ లుండ
వలెను. దానికిఁ దగినట్లు ధర్మజుని పునరభిషేకమునకు ‘విరా
టుఁడు’ బంగారుతో తాపటము చేయఁబడిన ‘పాచికలఁ’ దెచ్చి
యిచ్చినట్లుకూడ వర్ణింపఁబడెను. (2)

శ్లో తక్కిన పునరభిషేక పరికర సంవత్తియు, అభిషే
కానంతరము రాజు బంధువులచేతను సామంతులచేతను బొగ
డఁబడుచు రథారోహణమొనర్చి సంచరించుటయు వేదోక్తము
గా వర్ణింపఁబ యున్నది.

(1) సభాపర్వ॥ 52 అధ్యాయ. 48 శ్లో॥ (2) సభాపర్వ. 53 అధ్యాయ. 8 శ్లో॥

(3) సభాపర్వ. 53 అధ్యాయ.

‘కాత్యాయన, హిరణ్యకేశీ’ సూత్రానుసారము పున
రభిషేకానంతరము రాజైదుగురితో, సుహృద్వ్యాతము నొన
ర్పవలెనని యున్నది. ధర జూని పునరభిషేకానంతరమును నైదు
గురు జూదగాం డ్రుండిన సభలోనె సుహృద్వ్యాతము నొనర్చి
నట్లు కలదు. చూడుడు.

ద్యూతమునకుఁ బిలువవచ్చిన విదురునితో ధర జూడు
సుహృద్వ్యాత సభలో నే ‘కితవు’ లున్నా రన విదురుఁ ట్ల
యున్నాడు.

“ఓరాజా ద్యూతమునందు మిక్కిలి నేర్పుగల
శకుని 2 వివింశ 3 చిత్రనేనుఁడు 4 పురుమితుఁడు
5 జయుఁడు, అనువారు కలరు.”

అని చెప్పియున్నాడు. మఱియు యాగాంగద్యూతము
న బంగరు వస్తువులనే యుపయోగింపవలయు ననియుఁ గలదు
ఈ సుహృద్వ్యాతమున రత్నములు పొదిగిన మణిహారము
ధర జూడు తొలుతఁ బందెపుసొముగా నొడ్డియున్నాడు.

వేయునేల—

క. ధరణి హరిశ్చంద్రుడు భా|

సుర యశుడయి చేసె రాజసూయం బదియున్

1 శ్లో॥ గాంధారరాజ శకుని ర్విశాంపతే రాజాతిదేవీ కృతహస్తో మి
తాక్షః వివింశతి శ్చిత్రనేన శ్చ రాజా సత్యవ్రతః పురుమి
జయశ్చ॥ సభా॥ 58. ఆధా॥

సరిగా దనియే తలంతును

సురుచిరవిభవమునఁ బొందునుతు యజ్ఞముతో॥

—:0:—

పరిశిష్టము .

రాజసూయయాగమును 'హరిశ్చంద్రుడు, ధర్మజుడు' మాతమే చేసినట్లు భారతపాఠకులు, పౌరాణికులు, తలంతురు.

మఱియు రాజసూయమే రాజకృత యాగములలో సర్వోత్కృష్ట యాగమనియు, అది సార్వభౌమత్వ సూచకమనియు వారితలంపు. కాని, అది సరికాదు.

రాజసూయముఁజేసి మహారాజత్వమొంది, పిమ్మట దిగ్విజయమొనర్చి యశ్వమేధముఁజేసి సమ్రాట్టు కాఁగలఁడని 'తైత్తియ, ఐతరేయ' బ్రాహ్మణములవలనఁ దెలియ సగుచున్నవి.

రాజసూయముఁజేసి మహారాజత్వమొందిన రాజుల నామములును, అశ్వమేధము నొనర్చి సామ్రాట్టులయిన రాజుల నామములును, గొన్ని యైతరేయ బ్రాహ్మణమునఁ జెప్పఁబడియున్నవి.

ఏఱుపి సాం పదాయము ననుసరించి వారు రాజసూయమొనర్చినదియు నందు సూచింపఁబడెను. ఆయంశము నిందుఁ జూపుచున్నాను.

❖❖ మ టి కొన్ని వి శేష ము లు , ❖❖

మహాభాగతమున నానావిధ ధర ములుండుటచే నది ధర శాస్త్రమేగాని, చరిత్రముగాదని కొందఱును. మోక్షశాస్త్ర మని మఱికొందఱును, వీరకావ్యమని పెక్కండును, వాదించు చుందురు. తత్ర దంశములుండుటచే నట్లు భ్రమించుటకుఁ గారణములుండును. కాని యన్నియంశములు నం దిమిడియున్న వని వారు తలంపవలెను.

అధునాతనులలోఁ గొందఱు జ్యోతిర్విదులు ‘కన్యారాశి’యన ద్రావిడి యనియు, వాయుదేవతాకముగాన స్వానక్షత్రమన భీముఁడనియు, -ంద్రదేవతాకముగు ‘జ్యేష్ఠా’నక్షత్రమన ‘అర్జునుఁ’డనియు, ‘మీనరాశి’ యనమత్స్యయం తమనియు, వియో యభూతకల్పనముల నల్లి భూమ్యాకాశములకు ముడివెట్టుచు, భారతపురుషులగు ద్రావిదీపాండవులు కల్పిత పురుషులనుచున్నారు. అది చారి తకమే కాదనుచున్నారు. ఖగోళవిషయములే యట్లు కల్పింపఁబ న వనుచున్నారు.

అట్లయిన ‘ఆకాశమునందు’ కశ్యపాది ఋషి నామము లతోఁ గొన్ని నక్షత్రములున్నవి. మనవాజ యమునఁ గశ్యపాదిఋషుల చరిత్రము లున్నవి. ఇంతమాత్రమేకాదు. ‘కశ్యపాది’ఋషిగోత్రజులమని పతిదినమును దికాలములందును స్వగోత్రఋషిప్రవరములఁ జెప్పు విపులున్నారు. పాండవులవలె నీ గోత్ర ప్రవరములుగల కశ్యపాదులుకూడ మిథాయనియు,

‘గోత్ర,’ వవరఖండ’లలోను, వేదములయందు నుడువఁబడిన, వసిష్ఠ, విశ్వమిత్రాదులు, ఖగోళస్థ నక్షత్రముల నూహించి, యే కవిచేతనో కల్పింపఁబడినవారనియుఁ జెప్పవలయునా?

నక్షత్రములకు ‘వాయిం దాగ్ని దేవతాకములనియు’ రాసులకు, కన్యామీనాదికములనియు, భూలోకములోనివారె నామములు పెట్టియున్నారు. అవి ధీమంతుల యూహలే కానివేఱు కాదు. కొన్ని సంబంధములు ఖగోళమునందలి పేరులకును భారత గాథలకును కలిగినంతమాత్రమున భారతగాథలు ఖగోళశాస్త్రము ననుసరించి వాయఁబడెననుట సర్వాబద్ధము. భారతము చరిత్ర గంధము. తత్తచ్ఛాస్త్రాంశములం దిటీవల చేర్పఁబడినవి.

❖❖❖ ఇంక నొకవిధమగు పరిశోధనము. ❖❖❖

మఱికొందఱు పరిశోధకులు ‘భారత’ గాథలయొక్కయుఁ, తత్తత్స్థులగు కురుపాండవుల యొక్కయుఁ బశంసలు ‘వైదిక వాజయమున’ నెచటను గాన్పింపవుగాన భారతగాథయుఁ దత్తత్స్థులగు కురుపాండవుల నామములును గల్పితములే యని చెప్పుదురు.

ఇది మిగుల విచార యాంశమే. కాని, వైదిక వాజయము యునిం ను బకటితము కాదు. ‘మైత్రాయణీయ, ర కాలాప’ సంహిత లిపుడిపుడే ముద్రింపఁబడుచున్నవి.

‘పైప్పలారద’ సంహితాదు లింకను ఖండాంతరములలో గుప్తప
ఋషిబడియే యున్నవి. మఱికొన్ని సశించినట్లే కాన్పించుచు
న్నవి. అట్టి యవరిశోధిత వైదిక వాఙ్మయమున నెచటనైన
గురుపాండవుల చరిత్రముండెనేమో ?

‘ఛాందోగ్యోపనిషత్తు’ నందును ‘తైత్తిరీయ కారకము
లందును’ ఇతిహాసములు, పురాణములు వేదమునకు భిన్నము
లుగా నుండినట్లు చెప్పఁబడి యున్నది.

భారతగాథ ‘జయము’ అను నితిహాసనామముగా నుం
డెనని మహాభారతముయొక్క మొదటను, కడపటను, నడుమ
నుగూడఁ జెప్పఁబడినది. ఆజయేతిహాస మెట్లు పెంపఁబడెనో విపు
లముగా నింతకుఁ బూర్వమే వ్రాసియున్నాను. వేదమునకు భిన్నమైన ‘జయము’ ఇ
హాసమే. అనఁగా జరిగిన
నిజచరిత్రమెకాని, కల్పితము కాదు. వేదకాలమునఁ బ్రత్యేకము
గఁ బంచారములోనుండినవియు, ఛాందోగ్యాదులలోఁ బేర్కొ
నఁబడినవియునగు నితిహాస గంధములే మహాభారతమున పెం
పఁబడిన భాగమున ‘సుపర్ణ, దుష్యంత, యయాతి, నల,
రామ, సావిత్రి, మరుత్తుల’ యితిహాసములు. ‘సుపర్ణోపాఖ్యా
నము’ వేదవాఙ్మయముకంటె వేఱుగనున్నదని ‘ఐతరేయబ్రా
హ్మణము’ నందలి యీంద్ర వాక్యమువలన స్పష్టమగు
చున్నది.

“ఆచందస్సులు సుపర్ణుడై యెగిరిన యంశమును సౌవ
రాఖ్యానమని, ఆఖ్యానవేత్తలు చెప్పిరి”

మొదటి చరిత్రము కాలాంతరమునఁ బలువిధములుగాఁ
బెరిగియుండుట లోకస్వభావమే.

మహాభారతకాలమున వాడుకలో నుండిన రామాయణ
గాథ అరణ్యపర్వమునఁ జేర్పఁబడెను. తొలుత వాల్మీ రచిం
చిన దదియే యైయుండును. పిమ్మట ననేకములగుమార్పుల నొం
దినది. ‘భాస్కర, రంగనాథుల’ కాలమున నాంధ దేశమున నెట్లు
రామాయణగాథలు మార్పుల నొందెనో వాల్మీ రామాయణ
గాథలను, ‘భాస్కర, రంగనాథుల’ రామాయణములలోని గా
థలను బరి లనముతోఁ బఠించినవారికి విశదము కాఁగలదు.

మఱియు ‘పాణిన్యాచార్యుఁడు’ వైదికఋషియే. ఆత
నికాలమునకు భారతగాథ పంచారములో నుండుటయే గాక
‘వాసుదేవార్జునుల’యందు, ‘తర త్తత్రయ’ములకంటె నెక్కుడు
భక్తి తత్పరులై యున్నారని సూచించి యున్నాఁడు.

మఱియు ‘యథిష్ఠిర, నకులాదులు’ను బురాణ పురు
షులనుగాఁ బేర్కొనియున్నాఁడు.

ఇంకను స్తునకుఁ బూర్వమున నేడవ శతాబ్దమున

1 ‘తేయత్సు పర్ణో భూత్యోదపదం తదేతత్సపర్ణమిత్యాఖ్యాన విద
అచక్షుతే॥ ఐ. బ్రా. 3—3—25.

2 సూ॥ మహారాజా ట్టణన్॥ 4—3—97, వాసుదేవార్జు నాభ్యాంవున్॥

4—3—98. గోత్ర త్తత్రయా ధ్యోబహుళంవున్॥ 4—3—99.

నుండిన ఉదయన మహారాజు పాండవ వంశస్థుడని యిప్పటి
రెండువేల వత్సరములకుఁ బూర్వముననుండిన 'భానుడు'ను
ఁచుమించుగ నాకాలముననే బయలువెడలిన కథాసరిత్సాగర
గ్రంథకర్తయుఁ జెప్పియున్నారు. చాళుక్యులు తాము పాండవ
వంశస్థులమని చెప్పుకొని యున్నారు. ఇట్లుండగా భారతగాథ
యుఁ దత్ప్రకరుపాండవులును నెట్లు కల్పింపఁబడి యుండురని
చెప్పవలయును? దృశ్యమాన వైదిక వాజ యమున పట్చక్ర,
వర్తులలో హరిశ్చంద్రుఁడుగాక తక్కిన చ కవర్తులుచు, పోడశ
మహారాజులలోఁ బెక్కఁడును బేర్కొనఁ బడలేదు. కాన
వారందఱి చరితములును సంపూర్ణముగా మిథ్యలేనా? కొన్నియై
న నుండవా? కాన భారతిహాసము సంపూర్ణముగా మిథ్య
యనరాదు. కొంతమాత్రము కల్పితమైనది. పాండవులు కల్పి
త పురుషులు కారు.

❖❖❖ 'జయ'మున రాజసూయమునేల చెప్పలేదు? ❖❖❖

తిహాసములలో వైదిక కర్మాంశములుండవు. ఇందుల
కు వైదిక వాజ యమునఁ బేర్కొనబడిన 'సువర్ణోపాఖ్యానము,
నలునిచరిత్రమునఁ గాన్పించు భీముని చరితము, పురాణముల
లోఁ బేర్కొనఁబడిన హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానములే నిదర్శన
ములు. పై యి హాసములలో 'సోమాహరణ, రాజసూయ
యాగ' కర్తృత్వము లెట్లు పేర్కొనఁ బడలేదో, అట్లే తొలి

కురుపాండవ చరితమగు 'జయము' అను నితిహాసముననుజెప్పఁబడలేదు. రెండవసారి పెంపఁబడిన సంపూర్ణ చరితమగు 'వైశంపాయనకృతము' భారతమున, శిశుపాలుఁడు పశువుగాఁ యఁబడినట్టిదియు, యజ్ఞమున కాటంకము లేకుండగఁ నొలు నే చేయఁబడిన జరాసంధ వధముతోఁగూడినట్టిదియు, నగు రాజసూయము స్పష్టీకరింపఁబడెను.

భారతమును పంచమ వేదముగాఁ జేయు తలంపుగల 'సౌతి' రాజసూయమునందలి వైదిక కరాంశములఁ బూర్తిగా నా యితిహాసముతో నిమిడిచియున్నాఁడు.

పైకారణములచే భారతగాథ సత్యమైన చరిత్రమనియు, ధరజుఁడు రాజసూయ మొనర్చుటయు, నందు శిశుపాలుఁడు పశువుగా వధింపఁబడుటయు నిశ్చయములని, దృఢముగా వాఁయఁ గలుగుచున్నాను.

- ది శ్రీకౌండిన్యగోతపవిత్రుఁడును, పెండ్యాలవంశజుఁడును, రామాంబా వేంకయాహ్వయుల పథమపుత్రుఁడును,

‘వ్యవసాయ, మహాభారత, పరిక్షిచ్చరితాదీ’

బహు గంధకర్తయు నగు వేంకట సుబ

హాణ్యశాస్త్రిచే రచింపఁబడిన

‘రాజసూయ రహస్యము’

నందు ద్వియభాగము.

సమాప్తము.

శ్రీ

ఁ

శ్రీ

